

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2018

Denisa Bartůňková

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ**

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Oběti trestných činů se zaměřením na zvláště zranitelné oběti

Denisa Bartůňková

Zpracovala: Denisa Bartůňková

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Simona Stočesová, Ph.D.

Plzeň, 2018

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Denisa BARTŮŇKOVÁ**

Osobní číslo: **R13M0008P**

Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**

Studijní obor: **Právo**

Název tématu: **Oběti trestných činů se zaměřením na zvláště zranitelné oběti**

Zadávací katedra: **Katedra trestního práva**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Historie pojmu oběti, přístupu k obětem trestných a viktimologie
3. Srovnání pojmu oběti trestného činu podle zákona č. 45/2013 Sb. a poškozeného podle zákona č. 141/1961 Sb.
4. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů
5. Statistiky a výzkumy týkající se obětí trestných činů
6. Pomoc obětem trestných činů
7. Zvláště zranitelné oběti
8. Procesní úkony v trestním řízení a jejich specifika při zacházení s obětí trestného činu
9. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah kvalifikační práce:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Velikovská, M., Psychologie obětí trestných činů
- Jelínek, J., GRIVNA, T. a kol. Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu
- Čírtková, L.; Vitoušková, P. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese
- Jelínek J. a kolektiv: Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Simona Stočesová, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **22. února 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2018**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.
vedoucí katedry

V Plzni dne 3. srpna 2017

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Oběti trestných činů se zaměřením na zvláště zranitelné oběti“ zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni dne 23.3.2018

.....

Denisa Bartůňková

Ráda bych zde poděkovala vedoucí mé diplomové práce, JUDr. Simoně Stočesové, Ph.D., za vstřícný přístup při psaní diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat Mgr. Monice Drábkové za odbornou pomoc, morální podporu i odborné konzultace nejen při psaní této diplomové práce, a v neposlední řadě patří poděkování mé rodině za podporu během celého mého studia.

Obsah

1. Úvod	1
2. Základní pojmy	3
2.1. Viktimologie	3
2.2. Viktimnost	3
2.3. Viktimizace	4
2.3.1 Primární viktimizace	5
2.3.2 Sekundární viktimizace	6
2.3.3 Terciární viktimizace	7
2.3.4 Reviktimizace	8
2.4. Index viktimizace	8
2.5. Shrnutí	8
3. Oběti trestných činů, historie pojmu a jejich typologie	11
3.1. Oběti obecně	11
3.2. Historický vývoj viktimologie a pojmu oběti trestného činu	11
3.3. Typologie obětí trestných činů	12
3.4. Existuje model typické oběti?	14
3.5. Ideální oběť	15
3.6. Shrnutí	17
4. Následky viktimizace	19
4.1. Chování pachatele před, při a po činu	20
4.2. Chování oběti	21
4.2.1 Naučená bezmoc	21
4.2.2 Stockholmský syndrom	22
4.3. Syndromy viktimizace	23
4.3.1 Trauma znásilnění (rape trauma)	23
4.3.2 Syndrom týrané osoby	24
4.3.3 CAN (Child Abuse and Neglect)	25
4.3.4 Posttraumatická stresová porucha	26
4.4. Shrnutí	27
5. Srovnání pojmu oběti trestného činu podle zákona č. 45/2013 Sb., a poškozeného podle zákona č. 141/1961 Sb.	28
5.1. Obětí je více	29
5.2. Shrnutí	31

6. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů	32
6.1 Shrnutí.....	34
7. Pomoc obětem trestných činů	35
7.1 Právo na poskytnutí odborné pomoci.....	35
7.2 Právo na informace	37
7.3 Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím.....	40
7.4 Právo na ochranu soukromí	45
7.5 Právo na ochranu před druhotnou újmou	46
7.6 Právo na peněžitou pomoc	49
7.7 Shrnutí	52
8. Zvlášť zranitelné oběti	55
8.1 Kdo je zvlášť zranitelnou obětí?	56
8.2 Specifická práva zvlášť zranitelných obětí.....	63
8.2.1 Právo na bezplatnou odbornou pomoc	64
8.2.2 Právo na zabránění kontaktu s pachatelem	65
8.2.3 Právo na ochranu při výslechu nebo podání vysvětlení.....	66
8.2.4 Právo na zastupování zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu	68
8.3 Domácí násilí.....	69
8.4 Shrnutí	73
9. Statistiky a výzkumy týkající se obětí trestných činů	76
9.1 Viktimologické výzkumy	76
9.1.1 National Crime Victimization Survey	76
9.1.2 Crime Survey for England and Wales	77
9.1.3 International Crime Victim Survey	78
9.2 Statistiky	79
9.2.1 Statistický přehled navštěvovanosti Bílého kruhu bezpečí, z.s.	79
10. Organizace zaměřené na pomoc obětem trestných činů	83
10.1 Bílý kruh bezpečí, z.s.	83
10.2 ROSA – centrum pro týrané a osamělé ženy.....	85
10.3 La Strada.....	85
10.4 Dětské krizové centrum.....	85
10.5 Shrnutí	86

11. Specifika procesních úkonů v trestním řízení při zacházení s obětí trestného činu	88
11.1 Souhlas poškozeného (oběti) s trestním stíháním.....	88
11.2 Úkony Policie České republiky při kontaktu s oběťmi trestných činů	89
11.2.1 Policejní psychologická intervence	91
11.2.2 Poučení.....	91
11.2.3 Výslech a výslechové místnosti	92
11.3 Mediace	95
11.4 Znalecké zkoumání	96
11.5 Ochrana obětí před soudem	97
11.6 Shrnutí	98
12. Srovnání právní úpravy ve vztahu k obětem trestných činů se Slovenskou právní úpravou	100
12.1 Právní úprava v České republice a na Slovensku	100
12.2 Shrnutí	102
13. Závěr	104
14. Resumé.....	107
15. Seznam literatury a jiných zdrojů	108
15.1 Knižní prameny.....	108
15.2 Odborné články a příspěvky ze sborníků	109
15.3 Elektronické zdroje	109
15.4 Právní předpisy a judikatura	112
15.5 Cizí a mezinárodní právní předpisy	114
15.6 Ostatní	115
16. Přílohy.....	116

1. Úvod

Pro svoji diplomovou práci jsem si vybrala téma oběti trestných činů se zaměřením na zvláště zranitelné oběti, a to z mnoha důvodů. Domnívám se, že se jedná o stále aktuální téma, které nezasahuje jen do práva trestního, ale i do celé řady dalších oborů, jako je kriminologie, psychologie, ale i dalších.

Jedním z hlavních důvodů výběru tématu je asi skutečnost, že od značného množství, především starších lidí, a to nejen v mém okolí, slýchávám téměř denně, že co se nyní děje jak u nás, tak i ve světě (myšleno tím násilí, zabití, vraždy, v současné době v nemalé míře i terorismus), tak na nic takového nepamatují a dnešní doba je příliš zkažená. Opravdu byla dříve situace naprosto jiná, nebo se to jen zdá? Myslím, že podstatný vliv na dnešní náhled na kriminalitu mají média. Je však otázkou, zda v kladném slova smyslu, či v tom záporném. Mezi další podněty vedoucí mě k mému výběru bylo například i to, že znám osobně několik osob, které se opravdu staly obětí trestného činu, od krádeže peněženky až po domácí násilí. Hodně jsem přemýšlela, proč se ženy nechávají od svých manželů či partnerů dobrovolně ponižovat, bít a týrat, proč se prostě neseberou a neodejdou? Odpovědi byly kostrbaté, ale všechny se veskrze shodovaly. „*Protože ho miluji.*“, „*Protože bez něj nejsem nic.*“ Výjimečně pak „*Protože se ho bojím, a nechci přijít o děti.*“ Dospěla jsem k názoru, že kdo takovou situaci nezažil, nemůže to nikdy zcela pochopit, ačkoliv se o to v této diplomové práci budu snažit.

A co teprve děti? Jak ony k tomu přijdou, když se z nich stanou oběti? Jak se mohou bránit, když mnohdy ani neví, že se na nich někdo dopouští něčeho špatného?

Toto je nástin některých důvodů, které mne vedly k zaměření diplomové práce.

V úvodní části diplomové práce se budu zabývat základními pojmy, jež jsou neodmyslitelně spjaty s pojmem oběti trestného činu a jejichž objasnění je podstatné pro to, abychom se mohli pojmem oběti trestných činů zabývat dále. Mezi ně patří například viktimologie, viktimnost, viktimizace a další, které budou specifikovány v první kapitole, ovšem jen stručně, neboť jejich vymezení není hlavním tématem mé práce.

V následujících kapitolách pak konkrétněji rozebírám pojem oběti, rozdíl mezi obětí trestného činu a poškozeným (ale vzhledem k povolenému a zároveň omezenému rozsahu diplomové práce, se již nebudu zabývat rozdílem mezi jejich

právy, ačkoliv jsou si podobná), a nelze opomenout ani část věnující se následkům viktimizace.

V kapitole šesté pak přiblížím právní úpravu zabývající se oběťmi trestných činů, konkrétně zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a jeho nejvýznamnější novelizace.

Dále se budu zabývat jednotlivými právy obětí trestných činů a pomocí, kterou jsou, nejen orgány činné v trestním řízení, obětem povinny poskytovat.

Ústřední kapitolou je pak kapitola osmá, zaměřená na zvlášť zranitelné oběti, v níž se věnuji otázce, kdo je zvlášť zranitelnou obětí, včetně novely zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, dle níž jsou nově do kategorie zvlášť zranitelných obětí zařazeni i senioři (respektive osoby vysokého věku) nebo například oběti tzv. hate crimes. Také se zaměřím na jejich práva a rozdíl mezi jejich právy a právy „klasických“ obětí trestného činu. Poté přiblížím postavení a osobnost oběti jednoho z poslední dobou nejrozšířenějších trestných činů, kterým je domácí násilí¹.

Neopomím ani některé viktimologické výzkumy a statistiky týkající se viktimologie a organizace zaměřené na pomoc obětem trestných činů. V předposlední kapitole se pak věnuji některým specifickým trestního řízení, která se dotýkají obětí trestných činů².

Nakonec srovnám českou a slovenskou právní úpravu týkající se obětí, neboť na Slovensku vyšel, s účinností k 1.1.2018, nový zákon, který svojí úpravou více méně odpovídá našemu zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, a tím i slovenská právní úprava začala plnit požadavky Evropské unie na dodržování určitých základních práv a oprávněných zájmů obětí.

Každá kapitola na svém konci obsahuje shrnutí, kterým stručně rekapitulují probrané téma a vyjadřují se k němu.

Zpracováním této diplomové práce bych se ráda více přiblížila k chápání situace obětí a naučila se, jak nejlépe jim pomoci, a jaký postup jim případně doporučit, pokud bych se s obětí trestného činu dostala do kontaktu, především stane-li se obětí někdo z osob mě nejbližších.

¹ Myšleno nejrozšířenější v rámci tématu zvlášť zranitelných obětí – více viz kapitola č. 8.3 a 8.4

² Tuto kapitolu jsem přejmenovala oproti oficiálnímu zadání diplomové práce, neboť v mém úmyslu nebylo popisovat celé trestní řízení, ale smyslem bylo zaměřit se jen na některé specifické úkony, s nimiž se oběti trestných činů dostanou do styku, bohužel jsem se v Projektu diplomové práce nevhodně vyjádřila.

2. Základní pojmy

2.1 Viktimologie

Jednoduše řečeno, **viktimologii** lze charakterizovat jako vědu o obětech trestných činů. Tento český překlad můžeme dovodit ze samotného původu slova, kdy z latiny pocházející slovo *victima* znamená oběť a druhá část, tedy *logos*, pocházející z řečtiny, znamená věda³.

Jedná se tedy o vědu, která se zabývá oběťmi jako takovými. Pod toto lze zahrnout nejen zkoumání jejich osobnosti a působení trestného činu na jejich duševní i tělesné zdraví, ale i například podíl jejich viny na viktimizaci, typologii obětí trestných činů a další.

Obecně se uvádí, že předmět viktimologie tvoří několik základních jevů, jež lze rozřadit do šesti skupin, a to osoba oběti, vztahy mezi obětí a pachatelem, proces viktimizace, role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání věci, pomoc oběti (včetně odškodnění a rehabilitace) a ochrana občanů před viktimizací.⁴

V posledních několika letech se utvořil relativně nový pojem, a to **kriminalistická viktimologie**, podle níž je oběť chápána především jako zdroj informací o trestném činu, tedy, že se na oběť pohlíží jako na nositele stop a na základě jejího vztahu k pachateli se určí postup vedoucí k usvědčení pachatele.⁵

2.2 Viktimnost

Viktimností se rozumí míra pravděpodobnosti, že se někdo stane obětí trestného činu⁶. To znamená, že lze rozlišovat skupiny lidí, jež mají vyšší předpoklady pro to, stát se obětí trestných činů, než je tomu u jiných osob či jejich skupin. Příkladem může být pár cizinců, kteří se prochází večerní Prahou, po městě se nevyznají, ale svým vystupováním dávají najevo, že o peníze nemají nouzi. Pro zkušené zloděje pak není problém si tyto cizince tzv. vytipovat a v některé osamělé uličce je okrást nebo z nich peníze dostat jiným nepoctivým způsobem. Další typickou skupinou, u níž je zvýšená možnost viktimizace, jsou například taxikáři, prostitutky a další obdobné skupiny.

³ ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011 – str. 219

⁴ GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. Vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014 – str. 114

⁵ GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. Vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014 – str. 115

⁶ ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011 – str. 218

Pravděpodobnost, že se někdo stane obětí trestného činu, záleží na celé řadě faktorů. Mezi primární faktory se řadí věk, pohlaví, příslušnost k národnostní či etnické skupině osob, dále to mohou být i určité psychické vlastnosti nebo i samotné místo a doba, kde se právě člověk vyskytuje.

„*Hentig označuje osobu, která se ještě nestala obětí trestného činu, ale u níž díky jejím vlastnostem nebo chování existuje nadprůměrné riziko, že se jí může stát, jako „potencionální oběť“.*⁷ Toto označení je však poněkud zavádějící. Dle celé řady výzkumů lze sice rozdělit jednotlivé oběti do různých skupin, stejně je tomu i s osobami, u nichž je zvýšené riziko viktimizace, ale pokud bychom se tímto zabývali podrobněji a srovnali veškeré výzkumy a statistiky, dá se říci, že „potencionální oběť“ je každý. Někdy pouze stačí, aby byl člověk v nevhodnou chvíli na nevhodném místě, a i přesto, že nemá žádnou z vlastností, jež by zvyšovala možnost jeho viktimizace, se obětí stejně stane. Lze tedy shrnout, že potencionálními oběťmi jsme vlastně všichni, nikdo totiž nemůže vědět, co se odehrává v hlavě osoby stojící vedle něho a proto lze mít za to, že obětí se může stát opravdu každý, bez ohledu na jeho věk, psychické či fyzické vlastnosti, postavení, místo, kde se právě nachází a další skutečnosti.

Dle L. Čírtkové nelze rizikové faktory zvyšující zranitelnost (neboli vulnerabilitu) oběti připisovat k tíži oběti, respektive nelze jí takové faktory klást za vinu. Je třeba na ně nahlížet spíše jako na ukazatel osob nebo jejich skupin, kam je třeba zacílit prevenci a pomoc, aby byla co nejefektivnější.⁸

2.3 Viktimizace

„*Viktimizace je proces, v němž se potencionální oběť stává obětí skutečnou.*“⁹ V rámci procesu viktimizace lze rozlišit dva základní prvky, které tento proces ovlivňují, respektive zvyšují možnost, že k němu dojde. Těmito prvky jsou chování oběti a vztah oběti a pachatele trestného činu.¹⁰

Chování oběti nejen při samotném trestném činu, ale především před ním, může významným způsobem ovlivnit nejen jeho průběh, ale především to, zda se jej pachatel vůbec rozhodne spáchat či nikoliv. Již z pohledu laika je jasné, že některé způsoby chování budoucí oběti samy vybízejí k tomu, aby se taková

⁷ GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. Vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014 – str. 115

⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 25

⁹ ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011 – str. 217

¹⁰ ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011 – str. 217

osoba obětí stala. Příkladem může být žena v restauračním zařízení, která postává celý večer u baru ve vyzývavém oblečení, flirtuje s každým, kdo ji osloví a v alkoholu nemá zjevně žádné zábrany, a která nakonec skončí znásilněná a zbitá v lese. Lidé, kteří tuto ženu znají, nebo ji jen ten večer viděli v baru, si jistě řeknou, že si za to mohla sama. Toto je otázka, kterou se zabývala řada viktimologů v průběhu posledních desítek let. Opravdu si za svoji viktimizaci mohou některé oběti samy? Názory se v mnoha ohledech liší. Liší se především v závislosti na době, v níž se těmito otázkami zabývali. V minulém století, především v první polovině, se tehdejší viktimologové přikláněli spíše k názoru, že oběti některých trestných činů si z větší části mohou za svoji viktimizaci sami, což vyvolávalo poměrně velký rozruch ve společnosti.¹¹ V současnosti je přístup k viktimizaci a míře zavinění ze strany obětí o něco opatrnější. Ale ať už jsou tyto názory jakékoliv, v jednom se shodují - i přes rizikové chování obětí jim nelze jejich viktimizaci přičítat zcela za vinu, neboť ony jsou tady poškozenou stranou a s tím se k nim také musí přistupovat. Nelze tedy zprostit pachatele trestného činu obžaloby jen proto, že si oběť takové jednání vyprovokovala sama.

Druhým podstatným prvkem u viktimizace je vztah oběti trestného činu a pachatele. Ze statistik vyplývá, že převážná část obětí trestných činů se zná s pachatelem, ale není tomu tak vždy. Tyto vztahy mohou být různého charakteru, jako například vztahy rodinné či jiné příbuzenské, vztahy sousedské, přátelské, ale i zaměstnanecké a další¹². Pachatelům mnohdy stačí jen jakýsi „letmý“ kontakt, kdy si vytipuje svoji oběť, zjistí základní informace v závislosti na tom, jaký trestný čin se chystá spáchat a z těchto základních informací si již dokáže utvořit dostatečnou představu o způsobu provedení svého činu.

Proces viktimizace má dvě základní fáze, jimiž jsou viktimizace primární a sekundární. Někteří autoři¹³ do tohoto procesu zahrnují i fázi terciární viktimizace.

2.3.1 Primární viktimizace

Primární viktimizace je, dá se říci, reakcí na prvotní interakci, respektive kontakt oběti s pachatelem, při němž se zároveň potencialem oběť stává obětí

¹¹ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie. Jak studovat zločin*. Grada Publishing, a.s. 2010 – str. 150 a násl.

¹² GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. Vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014 – str. 117 a násl.

¹³ Např. M. Velíková, J. Sochůrek, G. Dobrotka a další

skutečnou. V rámci tohoto procesu dochází ke vzniku primární újmy, která může mít jak charakter újmy fyzické, tak i psychické, ale například i majetkové či jiné. Primární viktimizace je tedy přímým, bezprostředním důsledkem trestného činu, při němž se z člověka stává oběť tohoto trestného činu.

Příkladem může být trestný čin znásilnění, kdy primární újmou je nejen morální újma způsobená oběti, ale i například újma fyzická, kdy oběti je ublíženo na zdraví v důsledku odporu, jež vůči pachateli kladla a ten pak použil násilí k překonání takového odporu, načež po vykonání soulože ještě bezbrannou a zneuctěnou oběť okrade o cennosti, které má u sebe a tím dojde současně i ke vzniku újmy majetkové. Jednotlivé primární újmy způsobené tímto konkrétním trestným činem mohou být různého charakteru a různého trvání. Záleží také na osobnosti samotné oběti. Jsou oběti, které bude více trápit majetková ztráta, a na druhé straně jsou oběti, které se třeba ani nikdy nevzpamatují z psychické újmy. Je pak otázkou, jak posuzovat závažnost takového trestného činu.

2.3.2 Sekundární viktimizace

Sekundární viktimizace je újma navazující na újmu primární, vznikající při primární viktimizaci. Sekundární viktimizace není bezprostředně navázána na trestný čin, ale jedná se spíše o újmu, jež vzniká později, zejména v rámci vyšetřování v souvislosti se způsobem chování orgánů činných v trestním řízení k samotné oběti trestného činu, ale také v důsledku chování okolí, rodiny, médií a jiných osob, ať už blízkých, tak i třeba kolegů v práci k oběti.

Podle L. Čírtkové je základním problémem a zdrojem sekundární viktimizace především nedostatek důvěry ze strany nejbližšího okolí oběti¹⁴. Zejména v důsledku toho, že okolí nerespektuje její psychickou újmu, ať už proto, že jí například nevěří nebo si myslí, že „jen přehání“, či si myslí, že oni by se s takovou situací vyrovnali lépe, nebo dokonce zaujmou názor, že si za to oběť může sama, je pak oběť frustrována, absentuje u ní pocit bezpečí a postupně přestává věřit v samu sebe. Takovéto pocity pak často vedou až k trvalým psychickým problémům oběti, jež mohou vyústit v několik situací. Buď je oběť v důsledku sekundární viktimizace nucena navštěvovat psychologa, nebo se s takovou situací snaží vyrovnat sama, což někdy vede k takovým vnitřním rozporům, že v nemalém počtu končí tyto případy i sebevraždou, ale může dojít i

¹⁴ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016 – str. 72

k tomu, že oběť zanevře na spravedlnost, přestane věřit ve spravedlivé fungování státu i na práci orgánů činných v trestním řízení, přejde na „druhý břeh“, a z oběti se stává pachatel. I zde však záleží na trestném činu, jehož se osoba stala obětí, na jejích subjektivních vlastnostech a samozřejmě právě na přístupu okolí k ní.

Mezi faktory, které v nemalé míře přispívají k sekundární viktimizaci, lze řadit především očerňování oběti, její obviňování nebo přenášení viny na oběť, nerespektování soukromí oběti, poškozování dobrého jména oběti, či bagatelizace újmy.¹⁵

2.3.3 Terciární viktimizace

Terciární viktimizace je pojem, jenž nemá jednotnou definici. Například J. Sochůrek uvádí, že terciární viktimizace je „*trvalá změna psychiky, životní linie nebo životního programu poté, co se člověk stal obětí trestného činu nebo jiné nepříznivé události*“¹⁶. Naproti tomu například G. Dobrotka tvrdí, že terciární viktimizace je „*proces, ve kterém jsou poškozovány původně nezúčastněné osoby, jakými jsou pozůstalí apod.*“¹⁷ Z toho lze jednoznačně dovodit, že pojem terciární viktimizace nelze jednoznačně definovat. Někteří autoři jej ani neřadí mezi fáze viktimizace a pracují jen s pojmy primární a sekundární viktimizace.

Z definice, již uvádí J. Sochůrek, by se dalo říci, že terciární viktimizace je vlastně pokračováním viktimizace sekundární. Je však otázkou, kdy přichází fáze zlomu a ze sekundární se stává terciární. Pokud bychom měli vycházet z doslovného výkladu této definice, jedná se o trvalou změnu psychiky, to znamená nejspíše do konce života. Dle M. Velikovské¹⁸ se jedná o situaci, kdy se oběť není schopna vrátit do běžného života, vyhýbá se kontaktu s veřejností, ztrácí snahu o dosažení svých dosavadních životních cílů, a trpí trvalými psychickými problémy v souvislosti s trestným činem, jehož se stala obětí.

Je zřejmé, že terciární viktimizace je proces, který ani zdaleka nenastane u každé oběti. Pokud nastane, jedná se především o oběti, které jsou zvýšeně sensiblní nebo jsou zvýšeně náchylné k psychickým podnětům.

¹⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 63 a násl.

¹⁶ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016 – str. 82

¹⁷ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016 – str. 83

¹⁸ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016 – str. 82 a násl.

2.3.4 Reviktimizace

Reviktimizace je situace, kdy se člověk stane obětí trestného činu opakovaně, přičemž nezáleží na tom, zda se jedná o tentýž trestný čin, zda byl spáchán na témže místě, nebo týmž pachatelem. Znamená to tedy, že je oběť trestného činu v určitém časovém období viktimizována několikrát. Existuje celá řada domněnek a diskuzí o tom, zda si za reviktimizaci může oběť sama či nikoliv, zda k reviktimizaci dochází na základě subjektivních vlastností oběti, nebo například pro to, že sama dobrovolně přijme roli oběti, apod.

M. Velikovská uvádí, že „*Jakmile poškozený připustí svoji bezmocnost a slabost, přestane věřit ve vlastní schopnosti, stane se zcela submisivním bez pocitu životní síly, tak zvýší riziko svého dalšího napadení.*“¹⁹ S touto teorií lze částečně souhlasit i nesusouhlasit. I zde hraje velkou roli psychické i fyzické rozpoložení oběti. Jsou tací, pro něž je jednodušší roli oběti přijmout, rezignovat na svoji vnitřní sílu i dosavadní náhled na relativně spravedlivý svět a tím zvýší riziko své reviktimizace, ale jsou i jedinci, které to, že již byli jednou viktimizováni, posílí, psychicky se obrní a nedovolí, aby se jim něco takového stalo znovu.

2.4 Index viktimizace

„*Index viktimizace je relativní podíl obětí na určitém počtu obyvatel.*“²⁰ Nejčastěji se uvádí počet obětí na 100 obyvatel za určité časové období (zpravidla roční nebo pětileté intervaly) na konkrétním území. Může se týkat buď celkové kriminality, nebo jen některých trestných činů.

Index viktimizace slouží především k tomu, abychom si mohli vytvořit představu o rozsahu viktimizace nejen na určitém území za určité období, ale například i o tom, jak se viktimizace na daném území vyvíjela v minulosti, nebo jak jsou na tom ve srovnání s Českou republikou jiné státy.

2.5 Shrnutí

Ústředním pojmem v této oblasti je kriminologie, což je věda, respektive nauka, zabývající se kriminalitou (zločinností), pachateli, oběťmi trestných činů ale i jednotlivými příčinami kriminality. Součástí kriminologie jako takové je,

¹⁹ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016 – str. 87

²⁰ HOLCR, K. a kol., *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009 - str. 97

mimo jiné, právě viktimologie, zaměřující se na oběti trestných činů a problematiku s tím spojenou.

Jednou z věcí, již se viktimologie zabývá, je viktimnost, tedy míra pravděpodobnosti, že se někdo stane obětí trestného činu.

Samotný proces, kdy se z člověka stává oběť, se nazývá viktimizace. Při zkoumání, jaké následky zanechal trestný čin, respektive další chování ať už pachatele, tak i jiných osob, jimiž mohou být zejména orgány činné v trestním řízení, ale například i rodina, přátelé, či dokonce média, rozlišujeme viktimizaci primární, sekundární, a v některých zdrojích se uvádí i viktimizace terciární. Je však otázkou, jestli opravdu stádium terciární viktimizace skutečně existuje, a pokud ano, kde končí viktimizace sekundární a začíná terciární, respektive kde je ta pomyslná hranice, na základě níž by se od sebe tato jednotlivá stádia oddělovala?

Primární viktimizací se rozumí újma, která je způsobena konkrétním trestným činem, tedy jedná se o bezprostřední následek daného trestného činu. Újma může být prakticky jakéhokoliv charakteru, ať už psychická, fyzická, či například majetková. Často však bývá předmětem diskuzí, jaká újma je nejzávažnější, jak vyčíslit emocionální újmu, apod. Z velké části záleží na konkrétním člověku, jenž byl viktimizován. Každý snáší různé životní situace různě, pro někoho je závažnější újma fyzická, pro někoho majetková a jsou lidé, kteří se nikdy nevzpamatují z újmy psychické. Která ze způsobených újem je tedy nejzávažnější? Majetková škoda se dá vyčíslit v penězích, ale co újma psychická? I na výpočet její náhrady jsou tabulky, ale z logiky věci vzniká otázka – opravdu se dá duševní poškození vyčíslit v penězích?

Co se týká sekundární viktimizace, ta je jedním z faktorů, na který je třeba se zaměřit, pokud si klademe otázku, jak postupovat při kontaktu s obětí trestného činu. Právě v rámci sekundární viktimizace se totiž oběť dostává do kontaktu nejen s orgány činnými v trestním řízení, ale i s reálným světem. Proto pokud se zaměříme na otázku, jak zlepšit postavení oběti a přístup k ní, nejen v rámci trestního řízení, je jednou z nejdůležitějších fází právě fáze sekundární viktimizace (pomineme-li základní úkol trestního práva, kterým je snaha o předcházení páchaní trestných činů).

Reviktimizace a to, jaký podíl má oběť trestného činu na tom, že bude znovu viktimizována, bylo předmětem celé řady výzkumů, avšak nedospělo se k jednotným závěrům. Tyto výzkumy a statistiky lze vyhodnotit tak, že se někdy

člověk prostě nachází v nevhodnou dobu na nevhodném místě, a pak se může jednat o sebesilnějšího jedince, ale viktimizován stejně bude, a jsou samozřejmě i oběti, které, jak již bylo zmíněno, přijmou roli oběti, přizpůsobí tomu svůj životní postoj (resp. rezignují na spravedlnost) a u nichž se tím zvýší riziko, že budou reviktimizováni.

Pokud bych měla shrnout celou tuto kapitolu, odpovědět si na některé otázky, například jak se vyhnout tomu, aby se z nás stali oběti trestných činů, jak takové situaci předcházet, jak se bránit apod., dle mého názoru neexistují jednoznačné odpovědi. Žijeme ve svobodném světě, kde si každý může dělat, co uzná za vhodné, a proto nelze nikomu zakazovat, jak se má či nemá chovat (samozřejmě, pohybuje-li se v rámci zákonných mezí), nebo dokonce jakým způsobem by se měl či neměl oblékat, jak by si měl zabezpečit svůj majetek a podobně. Každý by se však měl zamyslet nad tím, co je vhodné učinit pro to, aby se obětí nestal.

3. Oběti trestných činů, historie pojmu a jejich typologie

3.1 Oběti obecně

Oběť lze chápat nejen jako oběť trestného činu, jež je podrobně definována v kapitole č. 4, ale obecně se za oběť považují i oběti jiných událostí.

Z pohledu viktimologie existuje několik různých teorií ohledně toho, koho lze považovat za oběť. Lze uvést základní tři pojetí, kdy v nejširším pojetí se za oběť nepovažuje jen oběť trestného činu, ale i oběti jiných katastrof, ať už se jedná o katastrofy přírodní, letecké či jiné. V širokém pojetí se za oběť považuje nejen osoba, organizace, ale i právní řád, který je trestným činem ohrožen, poškozen nebo dokonce zničen. V úzkém pojetí je pak obětí jen fyzická osoba, která utrpěla v důsledku trestného činu nějakou újmu, přičemž není podstatné, zda se jedná o újmu fyzickou, psychickou, majetkovou či jinou.²¹

Vzhledem k zaměření této práce se nadále budu zabývat jen obětí v tom nejužším slova smyslu, a to obětí trestného činu.

3.2 Historický vývoj viktimologie a pojmu oběti trestného činu

Jak již bylo zmíněno v kapitole č. 2.1, vědou, která se zabývá oběťmi trestných činů a obecně jejich problematikou je viktimologie. Jedná se o vědní disciplínu, jež byla původně považována za součást kriminologie²², a až někdy v polovině 20. století se vyčlenila jakožto samostatná vědní disciplína²³.

První náznaky poznatků týkajících se obětí trestných činů lze najít například již u autorů, jako je C. Beccaria, C. Lombroso, R. Garofalo a dalších, ale tyto poznatky se nedají ještě tak zcela považovat za základy viktimologie jako takové. Počátky viktimologie jakožto samostatné vědní disciplíny jsou spojovány až s obdobím okolo 50. let 20. století, a to konkrétně s autory jako je Benjamin Mendelsohn, či Hans von Hentig.

B. Mendelsohn, někdy označován jako otec kriminologie, poprvé použil termín viktimologie v roce 1947²⁴. Mezi další průkopníky, respektive zakladatele

²¹ HOLCR, K. a kol., *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009 - str. 90

²² Kriminologie je věda o kriminalitě. O. NOVOTNÝ a J. ZAPLETAL (*Kriminologie*; 2001) definují kriminologii jako vědu o kriminalitě (zločinnosti), o jejích pachatelích, obětech a o její kontrole.

²³ Přetrvávají však názory některých autorů, kteří viktimologii považují za součást kriminologie. K této teorii se přiklání například i autoři učebnice NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol., *Kriminologie*, Eurolex Bohemia, Praha 2001 – str. 129

²⁴ HOLCR, K. a kol., *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009 - str. 88

viktimologie, se řadí například i německý kriminolog H. von Hentig, jenž v roce 1948 publikoval významné dílo „Zločinec a jeho oběť“²⁵.

Skutečný rozmach přinesla až 70. léta 20. století, kdy se začaly provádět rozsáhlé výzkumy zaměřené na oběti, co způsobuje jejich viktimizaci, jakým způsobem a zda vůbec se na své viktimizaci podílejí, apod. Také začaly vznikat první mezinárodní organizace a jiné instituce zaměřené na ochranu a pomoc obětem trestných činů, jako například World Society of Victimology (Světová viktimologická společnost), založená v roce 1979, která již od roku 1982 vydává časopis *The Victimologist*, či jedno z nejvýznamnějších specializovaných viktimologických pracovišť International Victimology Institute Tilburg (INTERVICT)²⁶.

V souvislosti se stále se stupňující angažovaností mezinárodních institucí, současně s rychlým nástupem viktimologie do povědomí široké veřejnosti, začaly být postupně v řadě zemí přijímány zákony zaměřené na pomoc obětem trestných činů. Na mezinárodní úrovni pak byla v roce 1983 Radou Evropy přijata Úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů, která „*mimo jiné vyzývá, aby byla obětem poskytována pomoc materiálního i nemateriálního rázu a aby se veřejnost v této oblasti více angažovala*“²⁷, na ní pak navazovala celá řada doporučení. V roce 1985 byla přijata Deklarace OSN, o základních principech spravedlnosti pro oběti trestného činu a pro oběti zneužití moci, v níž jsou obsaženy „*požadavky ochrany jedinců poškozených trestným činem a jejich právo na náležitou náhradu škody*“²⁸.

V současné době se tento obor zaměřuje především na pomoc obětem trestných činů a na způsoby, jak zlepšit jejich postavení nejen v trestním řízení, ale i na zlepšení kvality jejich života, jenž byla narušena trestným činem, popřípadě v rámci sekundární viktimizace.

3.3 Typologie obětí trestných činů

Typologie obětí není tak jednoznačná, jak by se na první pohled mohlo zdát. Dá se říci, že co autor, to názor. Existuje celá řada způsobů, jak oběti

²⁵ V originále „The criminal and his victim“, někdy překládáno jako „Pachatel a jeho oběť“ – viz HENTIG, von H. *The Criminal and his Victim*, New Haven, Bonn: Yale University Press, 1948

²⁶ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016 – str. 11

²⁷ *Viktimologie*. [online]. Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/viktimologie>

²⁸ *Viktimologie*. [online]. Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/viktimologie>

trestných činů rozlišovat. Někteří autoři je třídí do skupin například podle věku, pohlaví a jiných obecných znaků, jiní se naopak zaměřují na jejich vnitřní vlastnosti, a někteří dokonce člení oběti podle toho, jakou měrou se oběť na trestném činu podílela.

Pokud bychom se zaměřili na jednotlivé skutečnosti, jež autoři považují za podstatný znak, podle něž člení oběti do skupin, dá se pozorovat, že záleží na době, v níž konkrétní autoři působili. Zejména třídění podle zavinění lze pozorovat u starších autorů jako je B. Mendelsohn, B. Holyst, E.A.Fattah, kteří jsou považováni za první generaci viktimologů. Až postupem času se viktimologové začali zaobírat otázkou, zda by se na viktimizaci nemohly podílet i jiné faktory.

Z pohledu „viny“ oběti se v literatuře uvádí obecná typologie podle B. Holysta, kterou lze nalézt téměř v každé učebnici kriminologie, a již je rozdělení obětí na ty, které si svoji viktimizaci zavinily samy a ty, které si ji samy, alespoň z větší části, samy nezavinily. Mezi oběti, jež si svoji viktimizaci nezavinily samy, se dle obecné praxe řadí osoby, které jsou příslušníky určité rizikové, avšak pozitivně hodnocené skupiny (typickým příkladem je například policista) a druhou skupinou těchto obětí jsou oběti individuální, o nichž se dá říci, že byly jen v nevhodnou dobu na nevhodném místě (příkladem může být člověk na poště, který šel poslat dopis, a v tu dobu bude zrovna pošta přepadena). Skutečnost, že si oběť zaviní svoji viktimizaci sama, je například situace, kdy pachatele k činu sama vyprovokuje, nebo tím, že je příslušníkem určité rizikové, avšak negativně hodnocené skupiny (typicky například prostitutka).²⁹ Je však otázkou, pokud oběť pachatele k trestnému činu vyprovokuje, do jaké míry, a zda vůbec, se dá stále ještě považovat za oběť.

Typologie obětí podle B. Holysta souvisí s typologií obětí podle B. Mendelsohna, který již v roce 1956 rozdělil oběti do skupin podle toho, v jaké míře se podíleli na trestném činu, respektive na jeho zavinění. Podle něj se rozlišují oběti úplně nevinné, oběti s malým podílem viny, oběť stejně vinná jako pachatel nebo totožná s pachatelem, oběť podstatně více vinná než pachatel a oběť simulující.³⁰

²⁹ Např. SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012 - str. 56 a násl.

³⁰ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016 – str. 28

Pokud bychom se zaměřili na typologii obětí podle jejich **společné biologické, sociální, profesní či jiné obdobné situace**, mohly bychom tyto oběti zařadit i do skupiny, již zákon o obětech trestných činů označuje souhrnně jako zvlášť zranitelné oběti. Dle literatury³¹ lze totiž tyto oběti rozlišovat na oběti ženy a muže, oběti děti a seniory, oběti cizince, oběti bezdomovce apod., což pokud bychom srovnali s definicí uvedenou v zákoně³², podle níž je zvlášť zranitelnou obětí, mimo jiné, jak dítě, tak i osoba vysokého věku, ale i osoba stížená fyzickým, mentálním, psychickým nebo jiným obdobným hendikepem, nebo i osoba, na níž byl spáchán trestný čin pro její příslušnost k určitému národu, etnické skupině, apod. Z logiky věci vyplývá, že tento způsob typologie obětí lze zařadit pod skupinu zvlášť zranitelných obětí.

Další, poměrně frekventovaně využívaná typologie rozlišuje oběti na oběti skryté (nenahlásí trestný čin a zůstává tím orgánům činným v trestním řízení utajena), oběti predestinované (je u nich zvýšené riziko viktimizace), předstírající, hypertrofující (mají sklon zveličovat prožitou událost), dobrovolné a oběti recidivisté.³³

Tento výčet typologií obětí trestných činů je jen demonstrativní. Existuje celá řada dalších způsobů, jak oběti rozdělit do různých skupin podle různých faktorů, žádný z nich však není všeobecně uznávaný, ačkoliv se, alespoň ony výše zmíněné, uvádí téměř v každé učebnici kriminologie.

3.4 Existuje model typické oběti?

Pokud bychom vzali v potaz jednotlivé typologie obětí trestných činů, spolu s viktimogenními faktory a samotnou viktimností, došli bychom k závěru, že i přestože se někteří autoři stále snaží dokázat, že existuje model **typické oběti**, která by disponovala zvýšenými předpoklady pro to, aby se obětí stala, není tomu tak. Ke stejnému závěru lze dospět i na základě Harbotovy studie, ze které vyplývá, že neexistuje všeobecný či univerzální profil typické oběti. Dle L. Čírtkové „*Na otázku, proč se právě určitý jedinec stane obětí trestného činu, lze jednoduše odpovědět: protože se na něj zacílil pachatel.*“³⁴ S tímto názorem mi nezbývá než souhlasit.

³¹ Např. GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. Vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014 – str. 122

³² Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů - § 2 odst. 4

³³ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012 - str. 57

³⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 24

Existuje i několik teorií, jimiž se někteří viktimologové snažili dospět k závěrům vysvětlujícím, co z člověka dělá potencionální oběť. Například **teorie životního stylu** vychází z předpokladu, že za viktimizaci některých jedinců může jejich způsob života, tedy životní styl. Lze to popsat na příkladu: pokud bude mít jedinec svůj zaběhnutý režim, kdy ráno v určitou dobu vstane, v určitou dobu jde do práce, každý den půjde tou samou cestou, v tu samou dobu bude chodit z práce a opět tou samou cestou, a pachatel bude vědět, že žije sám a buď jeho dům není zajištěn alarmem, nebo že u sebe cestou do práce nenosí žádné prostředky obrany (například zbraň, pepřový sprej, apod.), bude pro pachatele mnohem snazší si vytipovat takovouto oběť. Dle teorie životního stylu je viktimizace výsledkem spolupůsobení tří prvků, a to atraktivní oběti, motivovaného pachatele a vhodné příležitosti.³⁵

Další z teorií je **teorie sociálního interakcionismu**, s níž přišel R. Felson, a která vychází z premisy, že stres zvyšuje riziko stát se obětí. Je všeobecně známo, že člověk, který je ve stresu, se obvykle nechová racionálně, ba naopak, často se chová zcela jinak, než by se choval za normálních okolností. Mnohdy tím vyvolává buď agresi u sebe, nebo i u ostatních, a tím se dostává do konfliktních situací, z nichž někdy nakonec vyjde jako oběť.³⁶

3.5 Ideální oběť

S teorií **ideální oběti** přišel v roce 1986 kriminolog N. Christie, který takovou oběť popsal jako slabou, odevzdanou, ctnostnou, bez poskvrny a schopnou vyvinout jen tolik síly, kolik je jí zapotřebí k navození obrazu ideální oběti. Podle Christieho³⁷ se jedná o takovou oběť, která vyvolává největší soucit ve společnosti. Popisuje model ideální oběti na příkladu staré drobné dámy, která během cesty domů od své nemocné sestry, o kterou se starala, byla přepadena během dne uprostřed ulice neznámým vysokým mužem, jenž jí ukradl kabelku a za odcizené peníze si nakoupil alkohol a drogy. Tato stará dáma vykazuje typické znaky ideální oběti, jež odpovídají konvenčním představám o spravedlivém světě, neboť tato dáma se stala obětí bez jakéhokoliv prvku zavinění či riskantního chování. Naopak přesným opakem ideální oběti je dle Christieho mladý muž, který popíjí v baru, kde je následně napaden a oloupen svým známým. Tomuto

³⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 20

³⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 22

³⁷ CHRISTIE, N. *The Ideal Victim*. In: FATTAH, E. A. *From Crime Policy to Victim Policy*. Basingstoke: Macmillan, 1986, str. 17-30

muži se s největší pravděpodobností dostane méně soucitu, než tomu bude u staré dámy, i když jsou jeho zranění vážnější, neboť nevykazuje znaky ideální oběti (sám je silný, pod vlivem alkoholu a pachatele znal).

Je však otázkou, zda skutečně existuje model ideální oběti.

Dle L. Čírtkové hraje velkou roli i to, jakým způsobem vystupuje oběť před soudem. Konkrétně například u oběti znásilnění se od oběti očekává přiměřená traumatizace, ale vystupuje-li před soudem jako svědek, vyžaduje se, aby prožitou událost věcně, suše a klidně popsala. V takovém případě se však mnohdy setká s odezvou, že nevykazuje příslušné známky viktimizace, naopak, projeví-li se jako přehnaně traumatizovaná, vystresovaná, riskuje, že bude její osobnost hodnocena jako hysterická, a proto je její věrohodnost snížena.³⁸ V každém případě je třeba mít vždy na paměti, že každý člověk je jiný, každý se vyrovnává s traumatizující událostí jinak a každý bude na příslušné orgány činné v trestním řízení, ale i na své okolí, působit jinak a tudíž nelze posuzovat oběť a její chování podle jakéhosi vykonstruovaného vzorce, podle něž by se posuzovalo, zda se oběť chová jako „správná“ oběť či nikoliv.

Teorie o ideální oběti představuje základ pro **hierarchii viktimizace**, jež Greer označil jako „klovací pořádek“. Hierarchie viktimizace odráží jakýsi ve společnosti zažitý žebříček, podle něž existuje skupina určitých favorizovaných obětí. Dle této hierarchie, jedinci, kteří jsou na vrcholu takového žebříčku, nemají zpravidla problém přesvědčit své okolí o své viktimizaci, kdežto osobám nacházejícím se na opačné straně žebříčku se mnohdy ani nepodaří, pokud se nakonec rozhodnout podat trestní oznámení, „vybojovat“ si status poškozeného³⁹. Na vrchol hierarchie viktimizace jsou postaveny nevinné a atraktivní oběti, kterými zpravidla bývají děti. Naopak na druhém konci žebříčku, tedy úplně dole jsou pak oběti příslušející k některým rizikovým, negativně hodnoceným skupinám, jako jsou prostitutky, narkomani, bezdomovci apod., jež jsou označovány jako ambivalentní oběti.⁴⁰

K takovému přístupu v nemalé míře přispívají média, která se vyžívají v uveřejňování srdceryvných příběhů obětí, jež by se, dle jejich líčení, daly podřadit právě pod profil ideální oběti.

³⁸ *Znásilněná má být cudná a smutná. Mýtus ideální oběti maří spravedlnost.* [online]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/znasilneni-myty-idealni-obet-djd-domaci.aspx?c=A170220_155601_domaci_zt

³⁹ CARRABINE, E., et al. *Criminology: a sociological introduction*. NY: Routledge. 2009

⁴⁰ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 27 a násl.

3.6 Shrnutí

Z vývoje viktimologie je patrné, že se jedná o poměrně novou vědní disciplínu. I přesto, že na lidech bylo pácháno zlo již od nepaměti, nikdy v rámci historie nejen českých zemí, ale celého světa, nebylo postavení oběti, jak ji chápeme dnes, řešeno. Ve starší historii se vycházelo především z pravidla „Oko za oko, zub za zub.“, z čehož vyplývá, že de facto nebyla žádná oběť. I s tím, jak se vyvíjelo právo, včetně práva trestního, zaměřovalo se donedávna jen na trestání pachatelů trestných činů, nikoliv však na oběti a případnou pomoc, která by jim měla být poskytnuta.

Jak bylo zmíněno v počátku této kapitoly, největšího rozkvětu dosáhla viktimologie v rámci jejího vývoje někdy v 70. letech minulého století, kdy se prostřednictvím různých organizací zaměřených na pomoc obětem, ale i publikací široké škály autorů, dostala do povědomí veřejnosti. V současné době jsou oběti a vše, co se jich týká, řešeny nejen na národní úrovni, ale i na úrovni mezinárodní. Lze sledovat stále rostoucí snahy o zlepšení nejen jejich postavení v trestním řízení, ale i zlepšení kvality jejich života. Většina snah směřuje k tomu, aby se obětem dostalo, pokud možno, plné kompenzace za prožité trauma, nebo, aby se alespoň dokázaly vrátit k předchozímu způsobu života, aniž by to na nich zanechalo negativní následky.

Co se týká otázky, zda viktimologii považovat za samostatnou vědní disciplínu, či nikoliv, přikláním se spíše k názoru, že ano. Pokud vezmeme v potaz, jakým vývojem tento obor prošel, a v jaké míře je v současnosti dáván zřetel na oběti trestných činů a na poskytování pomoci těmto obětem, včetně celé řady publikací, nejen legislativního původu, které jsou určeny jak pro oběti, tak i pro osoby s nimi jednající, včetně rozsáhlé angažovanosti mezinárodních institucí a mezinárodních dokumentů zaměřených na pomoc obětem trestných činů, domnívám se, že si viktimologie zaslouží být samostatnou vědní disciplínou.

K pojmu ideální oběti lze jen konstatovat, že ať už se člověk tímto tématem zabývá sebevíc, stále dochází ke stejným závěrům. I přes veškeré snahy odborníků stále přetrvávají zažitá předsudky a mýty. Zadáme-li si do internetového vyhledávače „ideální oběť“, nalezneme celou řadu článků o tom, jak jsou tyto mýty nepravdivé, že nikdy nelze klást vinu oběti, apod. Ale skutečnost je stále jiná. Pokud bychom vzali například trestný čin znásilnění, v roce 2015 zadala agentura Amnesty International ČR k průzkumu, co si česká společnost myslí o znásilnění. Výsledky byly dosti zarážející. Dle tohoto

průzkumu 98% dotázaných nedokázalo správně odhadnout počet znásilnění, přičemž většina z nich se ve svých odhadech mýlila i o stovky skutků. Konkrétní odhady dotazovaných se pohybovaly okolo 500 znásilnění za rok, kdežto realita je někde na 7 500 až 20 000 znásilnění za rok (jde o odhad, neboť oznámeno bývá jen okolo 3 až 8%). Dotazované osoby nedokázaly ani odhadnout, jaký podíl obětí se zná s pachatelem před činem, neboť většina z nich odpověděla, že pachatel se se svojí obětí před činem nezná. Opak je však pravdou, a jen v cca 20% případech spáchá trestný čin znásilnění pachatel, jehož oběť před činem neznala. I přes zmíněné výzvy odborníků, že oběti nelze připisovat vinu za trestný čin, odpověděla téměř polovina respondentů, že žena je spoluodpovědná za znásilnění, pokud se předtím chovala koketně nebo byla pod vlivem alkoholu. Vysoké procento dotazovaných také kladlo ženě za vinu, pokud se obléká vyzývavě, neřekne jasné „NE“, sama prochází opuštěným místem nebo se o ní ví, že často střídá partnery.⁴¹

Takže i když téměř každý článek, každý leták a každá rada i názor ze strany odborníků hlásá, že oběť si za svoji viktimizaci nemůže, a vinu lze přisuzovat jen a pouze pachateli, neboť on se trestného činu dopustil, mínění společnosti je stále jiné. Čím to tedy je?

⁴¹ *Nosí minisukně? O znásilnění si koledovala, myslí si třetina Čechů.* [online]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/news/1418/nosi-minisukne-o-znasilneni-si-koledovala-mysli-si-tretina-cechu>

4. Následky viktimizace

Když dva dělají totéž, není to totéž. I takto se dá pohlížet na skutečnost, že tentýž trestný čin bude spáchán na několika obětech. Každý člověk je jiný a proto i jeho prožívání je jiné, a to i co se týká jeho viktimizace a prožitého stresu. Pokud například dojde k teroristickému útoku, kdy do davu lidí začne pachatel střílet samopalem, je zřejmé, že každý z účastníků takového útoku bude situaci prožívat zcela jinak. Někteří jedinci se oklepají a půjdou v životě dál, aniž by to na nich zanechalo závažnější následky a jsou jedinci, kteří se z takového šoku nevzpamatují ani do konce života. Ve většině případů se v praxi setkáváme s druhým modelem obětí, tedy s těmi, na jejichž psychice zanechá traumatizující zážitek v podobě spáchaného trestného činu dlouhodobé, někdy i trvalé následky.

Ve společnosti existuje poměrně malé povědomí o tom, co je viktimizace, respektive jaký má průběh a především jaké dopady má na oběť. Obecně se lze spíše setkat s názory typu: „*Tohle se mě nikdy stát nemůže!*“, které pak v nemalé míře střídají reakce: „*Jak je to možné, proč se to stalo zrovna mě?*“.

Trestný čin (viktimizace) „*představuje pro oběť silně stresující událost, která je nenadálá, neočekávaná, svévolná a nepředvídatelná. Vyznačuje se tím, že je prakticky nemožné se na ni dopředu připravit, je nesmírně obtížné se s ní rozumově vypořádat a bývá často téměř nemožné se jí vlastním přičiněním vyhnout.*“⁴²

Z pohledu člověka, který se nikdy nestal obětí trestného činu, případně se ani s žádnou osobně neseťkal, je náhled na chování oběti při činu zpravidla zcela nepochopitelný. Takový člověk si však nedokáže ani zdaleka představit, nebo se vcítit do toho, co oběť v daný okamžik právě prožívala, a to nejen pro to, že se s takovou situací nikdy neseťkal, ale i proto, že v takovýchto situacích i člověk, který je za normálních okolností silným a chytrým jedincem, se může, a zpravidla se i chová, zcela iracionálně.

Každý člověk je jiný a tomu odpovídá i jeho reakce na interakci s pachatelem. Na to, jak se oběť v průběhu činu bude chovat, záleží na celé řadě okolností. Mezi ně patří především způsob, jakým se odehrála kriminální situace a k čemu v jejím průběhu došlo, vztah oběti k pachateli, chování pachatele, ale i například chování jiných osob, jež byly v daný okamžik přítomny počínání pachatele.

⁴² ČÍRTKOVÁ, L., *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2004 – str. 120

4.1 Chování pachatele před, při a po činu

Na průběh viktimizace má nemalý vliv fakt, zda se oběť s pachatelem před činem znala, či nikoliv. To pak ovlivní i způsob, jakým pachatel získá oběť do své moci. Mezi nejčastěji uváděné způsoby získání kontroly nad obětí patří lest, bleskový útok, nebo útok překvapivý. Skutečnost, že pachatel zvolí ke svému činu lest, znamená, že využije klamu nebo inscenace, kdy například předstírá, že potřebuje pomoc, nebo pomoc sám nabízí a k agresi se uchýlí až v okamžiku, kdy má oběť pod kontrolou (například v okamžiku, kdy k němu oběť nasedne do auta). Při bleskovém útoku pak využije přímé fyzické násilí nebo pohrůžku násilí, kdy útok je tak prudký, že oběť nestačí včasné a racionálně zareagovat. U překvapivého útoku pachatel zpravidla využije moment překvapení, kdy vytipovanou oběť dlouho sleduje, až nakonec při vhodném okamžiku využije lsti nebo násilí a oběti se zmocní.⁴³

Z výše uvedeného vyplývá, že pokud si pachatel vyhlédne potencionální oběť a zaměří se na ni, nemá už budoucí oběť více méně šanci se viktimizaci vyhnout. I na tuto situaci lze dosadit již jednou zmiňovaný názor L. Čírtkové, dle níž se jedinec stane obětí trestného činu především proto, že se na něj zacílil pachatel.

Pokud se pachatel zmocní oběti, vyvstává pak otázka, jakým způsobem si udrží oběť ve své moci, respektive její poslušnost. Někdy postačí pouhá jeho přítomnost, z níž má oběť strach či respekt, často pachatelé také využívají slovní vyhrožování, zbraně (či jejich identické náhražky), nebo i fyzické násilí.

Negativní vliv na budoucí psychický stav oběti má nejen samotný trestný čin, jehož se na ní pachatel dopustil, ale tento pocit umocňuje ještě způsob, respektive prostředky, kterých pachatel v jeho průběhu využije. Každá oběť je však jiná, a proto nelze zcela jednoznačně říci, co je pro oběti nejvíce psychicky náročné. U některých jedinců mohou dlouhodobé psychické problémy souviset se zjištěním, že byli před činem pachatelem dlouho sledováni, u některých je to vzpomínka na pohled do hlavně zbraně, někteří nikdy nezapomenou na ponižování a zneuctování, jemuž se jim od pachatele dostalo.

⁴³ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 35 a násl.

4.2 Chování oběti

Při vyšetřování trestných činů se orgány činné v trestním řízení zaměřují především na jednání a chování pachatele, ale vždy je třeba zjistit i stanovisko oběti k dané věci a její chování při činu. Nikoliv však pro posuzování její „spoluviny“! Jde-li o oběť, stále přetrvávají tendence hodnotit její chování spíše negativně. I přesto, že s obdobnou situací má zkušenosti jen málokdo, mají nejen orgány činné v trestním řízení, ale i společnost obecně, sklony ke kladení otázek typu „Proč jste neutekla?“, „Proč jste se od něj nechala doprovázet přes park?“, apod. Právě takovýto přístup má za následek sekundární viktimizaci, přičemž snahou by mělo naopak být její předcházení.

Způsobů, jakými oběť reaguje na stresovou situaci, je celá řada. Někomu funguje myšlení na plné obrátky a z nebezpečné situace si dokáže pomoci sám, někdo se zasekne, někdo raději udělá vše, co po něm pachatel chce, aby si uchránil život nebo zdraví. Slovy klasika, „Po bitvě je každý generál“, a proto nelze hodnotit chování oběti při činu ani po něm, z hlediska toho, zda bylo správné či nikoliv, protože máme-li po činu veškeré informace, včetně toho, jak se situace odehrála, co si myslel a co zamýšlel pachatel do budoucna, neznamená, že tyto informace měla v danou chvíli i oběť, která nemohla vědět, co bude následovat, ani jak se pachatel zachová.

V souvislosti s nepochopeným chováním oběti byly definovány tři základní jevy, které lze u obětí, zejména závažnějších trestných činů, pozorovat. Jedná se o pasivitu oběti, naučenou bezmoc a tzv. stockholmský syndrom.

4.2.1 Naučená bezmoc

„Naučená bezmoc je typickým následkem opakujících se zraňujících situací. To znamená, že nutnou podmínkou pro vznik naučené bezmoci je opakovaná viktimizace (reviktimizace), nikoliv intenzita použitého násilí.“⁴⁴ To znamená, že rozhodujícím faktorem pro to, aby si v sobě oběť vypěstovala naučenou bezmoc, není použité násilí, ani jeho míra, ale podstatným je fakt, že oběť je viktimizována opakovaně, následkem čehož ztrácí důvěru nejen ve spravedlivý svět a spravedlivé potrestání pachatele, ale především ztrácí důvěru v samu sebe, rezignuje na jakékoliv snahy o změnu a vymanění se ze statutu reviktimizované oběti.

⁴⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 37

S tímto jevem se lze nejčastěji setkat u násilných trestných činů mezi partnery, přičemž tyto činy mají často sexuální podtext (zpravidla tedy domácí násilí nebo sexuální zneužívání).

4.2.2 Stockholmský syndrom

„Tzv. stockholmský syndrom lze definovat jako „poruchu“ prožívání a chování, která postihuje zejména zadržovaná rukojmí.“⁴⁵

Označení tohoto syndromu má svůj původ ve městě Stockholm, a to proto, že právě v něm došlo v roce 1973 k události, jež byla podkladem pro definování stockholmského syndromu. V tomto roce došlo ve Stockholmu k přepadení banky, kdy se pachatel se samopalem v ruce snažil o její vyloupení a poté, co mu jeho záměr nevyšel, vybral si z řad rukojmí čtyři mladé jedince, jež pak zadržoval po dobu cca 130 hodin, dokud se s policií nedohodl na jejich propuštění. Mezi jeho požadavky patřilo i propuštění a přivezení jeho kamaráda z vězení. Poté, co byla rukojmí propuštěna a předána do péče psychologů, bylo zjištěno, že mají větší strach z policie než ze samotných pachatelů, a k pachatelům pociťují spíše vděk za to, že jim darovali život. Dle některých zdrojů dokonce některá z rukojmích navštěvovala pachatele ve vězení a žádala pro ně milost.⁴⁶

Jedná se o jev, který je pro normálního člověka zcela nepochopitelný, a přesto existuje. Opět to svědčí o skutečnosti, že každý jedinec je jiný a každému se v krizových situacích odehrává v hlavě něco jiného.

V důsledku toho, jak se vyvíjel přístup k obětem, včetně psychologie, se dnes ke stockholmskému syndromu přistupuje spíše jako k „normální reakci na specifickou, extrémně stresující situaci“⁴⁷.

Jedním z vysvětlení může být přístup, který ve své publikaci nastiňuje M. Velikovská, a to, že oběť prožívá těžkou, velmi stresující, zatěžující a hlavně nestandardní situaci, kdy pachatel má veškerou moc nad jejím životem a smrtí. V takové situaci je oběť na pachateli zcela závislá a prožívá nepřekonatelný strach. Čím déle taková situace trvá, tím začíná komunikace mezi nimi nabírat na lidsějších rozměrech, pachatel se mnohdy začíná chovat vlídněji a shovívavěji,

⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 41

⁴⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 4. Vyd. Praha: Portál, 2004 – str. 203

⁴⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 43

načež oběť opouští negativní pocity, jež původně k pachateli chovala a přístup k němu se od základu mění.⁴⁸

Další možné vysvětlení přináší teorie, podle níž se jedná o jakousi účelovou strategii přežití, jejíž podstatu objasnil T. Strentz už v roce 1979, a to tak, že „*Rukojmí se nemůže volně pohybovat, nemůže rozhodovat o svých aktivitách, nemá žádnou možnost volby. Takřka ve všem je odkázáno na libovůli pachatele. Oběť chce přežít, vnitřní smíření s osobou, která vyvolává strach, používá jako intuitivní strategii k sebezáchově. Upíná se k naději, že pachatel k ní bude hodný. Identifikace a někdy též idealizace pachatele jí umožňuje vydržet zažívanou hrůzu, aniž by psychicky zkolabovala*“⁴⁹.

4.3 Syndromy viktimizace

Vzhledem k výsledkům již několikaletých výzkumů dospěli viktimologové k závěrům, že lze na základě druhu trestného činu, osobnosti oběti a ostatních prvků souvisejících s viktimizací, charakterizovat několik základních specifických situací, jež jsou dnes označovány jako viktimizační syndromy, či syndromy viktimizace. Mezi ně řadíme například trauma znásilnění (rape trauma), syndrom týrané osoby, syndrom CAN (syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte), stalking trauma syndrom, a některé další.⁵⁰

4.3.1 Trauma znásilnění (rape trauma)

Jak je zjevné již z označení tohoto syndromu, jedná se o trauma, respektive syndrom, vyskytující se u osob, jež se staly oběťmi trestného činu znásilnění. Lze jej zařadit mezi jednu z forem posttraumatické stresové poruchy.⁵¹ Už z toho lze dovodit, že se jedná o velmi citlivé téma, u něž je třeba, aby zejména orgány činné v trestním řízení, ale i nejbližší okolí oběti, bralo ohledy na citlivost takového případu a oběť ještě více zbytečně nestresovali. Právě přístup veřejnosti k obětem znásilnění bývá nejčastějším důvodem, proč oběti mnohdy své znásilnění ani neoznámí, a takové trestné činy zůstávají v řadě případů latentní.

⁴⁸ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016 – str. 112

⁴⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 43

⁵⁰ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016 – str. 110 a násl.

⁵¹ *Rape trauma – klinické a forenzní souvislosti*. [online]. PTÁČEK, R., ČÍRTKOVÁ, L., ŽUKOV, I. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2009/06/06.pdf>

Je třeba mít na paměti, že oběť znásilnění neprožívá trauma jen v průběhu samotného činu, ale i po něm, a to i v řádu měsíců či dokonce let. Také je nutné si uvědomit, že ať už se oběť tváří sebestatečněji, je, a vždy to pro ni bude, velmi citlivé téma a s tím se k ní také musí přistupovat a komunikovat. Oběti znásilnění bývají znechuceny nejen pachatelem a jeho činem, ale především samy sebou, samy sebou opovrhují a trpí pocitem pošpinění. Bojují s myšlenkami, zda se znásilnění mohly vyhnout, nebo se pachateli ubránit. Mnohdy se u nich postupem času začnou vyskytovat sociální fobie (především strach z lidí), deprese, úzkostné stavy, sebeopovrhování, a v důsledku toho všeho pak často ani nedokáží navázat partnerský či jiný intimní vztah.⁵²

4.3.2 Syndrom týrané osoby

Jedná se o syndrom, který se vyskytuje u osob, respektive obětí, na nichž se dopouštěl domácího násilí především partner nebo jiná blízká osoba. Domácí násilí bývá často skryté, odehrává se mezi partnery či osobami blízkými, zpravidla žijícími ve společné domácnosti, kdy násilí je na obětech páčáno mezi čtyřmi stěnami, a okolí se o takovém jednání dozví zpravidla velmi opožděně, kdy už je nezřídká na pomoc pozdě.

Původně se jednalo o **syndrom týrané ženy**, z něhož se vycházelo někdy v 70. letech minulého století, ale s tím, jak se doba vyvíjela, a v trestním zákoníku byly definovány nové trestné činy, dospělo se k závěru, že týrány už nejsou jen ženy. Proto je výchozím označením tohoto syndromu „týraná osoba“ a nikoliv jen „týraná žena“.

Nově se k domácímu násilí nepřistupuje jen z fyzické stránky (myšleno fyzické násilí), ale dle E. Starka *„syndrom týraného partnera se může naplno rozvinout i tehdy, když ve vztahu nedochází k závažným fyzickým incidentům, nýbrž domácí násilí je založeno na excesivním kontrolování, sociální izolaci, vyhrožování a mentálním deptání oběti“*⁵³.

Každý člověk je jiný, což znamená, že i každý jinak prožívá traumatizující události a na každém to zanechá jiné následky. Mezi typické příznaky syndromu týrané osoby lze zařadit zejména poruchy ve vnímání dané situace, kdy týrané osobě začne časem takové jednání připadat normální, vypěstuje si pocit, že si za to vlastně může sama. Pachatel jí vštěpuje pocit, že bez něj by oběť nebyla nic, že

⁵² *Rape trauma syndrome*. [online]. Dostupné z: <https://rapecrisis.org.za/rape-trauma-syndrome/>

⁵³ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 93

může být ráda, že se o ni alespoň on zajímá a postupně se tak utvrzuje závislost oběti na pachateli, která ho mnohdy před okolím brání, bagatelizuje jeho chování vůči ní, nebo se dokonce snaží okolí přesvědčit, že si za to může sama, že ji pachatel trestá oprávněně. Oběti postupem času klesá sebevědomí, někdy pocítuje i stud, strach nebo vinu, a týrání se buď bojí nahlásit, nebo v ní pachatel třeba i vyvolá negativní pocity vůči okolí i orgánům činným v trestním řízení, takže se oběť ani nenamáhá se někomu svěřit, nebo podat trestní oznámení.⁵⁴

4.3.3 CAN (Child Abuse and Neglect)

CAN neboli **syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte** je syndrom, který můžeme definovat jako „*Jakékoliv nenáhodné, vědomé i nevědomé konání rodičů, vychovatelů nebo jiné osoby vůči dítěti, které je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a které poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, v krajním případě způsobuje dokonce jeho smrt (Dunovský, 1995)“*.⁵⁵

Jedná se většinou o násilí, jež je na dítěti páčáno zpravidla jeho nejbližšími, tedy osobami, ke kterým by dítě mělo vzhlízet, chovat k nim přirozený respekt, a od nichž by se mělo naučit základní životní návyky. Pokud je však dítě již od raného věku tyranizováno, ať už fyzicky či psychicky, nejen že to ohrožuje, ale především takové jednání narušuje jeho vývoj, a to jak psychický, fyzický, tak i emoční a mnohdy to na něm zanechá i doživotní následky.

Mezi typické příznaky syndromu CAN patří především emocionální nestabilita, kdy se v dítěti může vypěstovat nadměrná krutost, bezcitnost, lhostejnost k lidem, ale naopak i zvýšená závislost na jiných, deprese, pocity úzkosti, a v nemalé míře je u takových dětí i narušena jejich sexualita.⁵⁶

Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992, mimo jiné, definovala i formy a způsoby týrání dítěte, mezi něž zařadila nejen fyzické a psychické týrání, ale i sexuální zneužívání, zanedbávání, systémové týrání, sekundární viktimizaci a Münchhausenův syndrom v zastoupení⁵⁷ (tzn. případy, kdy dospělí, častěji matky,

⁵⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 92 a násl.

⁵⁵ *Syndrom CAN*. [online]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-dospelého-k-dítěti/syndrom-can.shtml>

⁵⁶ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016 – str. 111

⁵⁷ *Münchhausenův syndrom je porucha, jejíž podstatou je předstírání tělesných či psychických zdravotních potíží a nemocí, kdy hlavním účelem veškerého počínání lidí s touto poruchou je domoci se opakovaných lékařských vyšetření, lékařských zákroků a hospitalizací. Definován je i Münchhausenův syndrom v zastoupení, kdy taková osoba předstírá zdravotní problémy*

záměrně předstírají nebo vytváří zdravotní potíže u svého dítěte, kvůli nimž pak vyhledávají zdravotnickou péči).⁵⁸

4.3.4 Posttraumatická stresová porucha (PTSP)

Posttraumatická stresová porucha (dále jen „PTSP“) je duševní porucha, která se může vyvinout po vystavení se mimořádně ohrožujícím nebo děsivým událostem. Může se projevit i po jedné traumatické události, ale zpravidla se objevuje při dlouhodobém a opakovaném vystavování traumatu, jako je například sexuální zneužívání v dětství. Dle odborníků z Národního institutu zdraví USA, by měla být možnost existence PTSP zvažována u každého pacienta (oběti), který byl vystaven závažné traumatické události.⁵⁹ Ne každý s PTSP však prošel nebezpečnou událostí, neboť může být způsobena například i neočekávanou ztrátou milovaného člověka. Konkrétnější znaky traumatizující události, na základě které se u oběti může vyvinout PTSP, uvádí L. Čírtková, podle níž je třeba mít na paměti, že se nejedná o jakoukoliv libovolnou stresovou situaci, která způsobuje vznik PTSP, neboť traumatické události, z nichž se může PTSP vyvinout, jsou výjimečné a zcela specifické. Tato výjimečnost je dána dvěma znaky, jež situace vykazuje, a to moment ohrožení života nebo fyzické integrity a překročení rámce obvyklé lidské zkušenosti.⁶⁰

Pod pojem PTSP lze zařadit celý soubor individuálních poruch chování a prožívání. Lze ji charakterizovat jako „*Vážné, někdy přechodné, jindy celoživotní onemocnění, na jehož vzniku se podílí vliv stresových hormonů na některé části mozku.*“⁶¹ Jedná se o nemoc, která je zařazena v seznamu nemocí vedeném Světovou zdravotnickou organizací, konkrétně v Mezinárodní statistické klasifikaci nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN⁶²-10).⁶³

u závislé osoby, obvykle u dítěte. [online]. Dostupné z:

<http://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/77682/munchhausenuv-syndrom-by-proxy-kdyz-matka-zabiji-sve-dite-aby-by-la-litovana.html>

⁵⁸ *Syndrom CAN.* [online]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-dospeloho-k-diteti/syndrom-can.shtml>

⁵⁹ *What is post-traumatic stress disorder (PTSD)?* [online]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4663500/>

⁶⁰ ČÍRTKOVÁ, L., *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004 - str. 132

⁶¹ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016 – str. 108

⁶² *MKN je publikace Světové zdravotnické organizace (WHO), která kodifikuje systém označování a klasifikace lidských onemocnění, poruch, zdravotních problémů a dalších příznaků, situací či okolností.*

⁶³ *F43.1. Post-traumatic stress disorder.* [online]. Dostupné z: <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2016/en#/F43.1>

Jedním z příznaků této poruchy je opakované znovuprožívání traumatické události, respektive neustálý návrat k traumatizujícím vzpomínkám, ale i poruchy spánku, třes, nevolnost, nesoustředěnost, jakož i celá řada dalších. Mnohdy je také doprovázena depresemi a zneužíváním návykových látek. PTSP se může objevit okamžitě po stresové situaci, za půl roku, ale třeba i za rok či za několik let. Stejně tak zotavení z PTSP je u každého jiné – někdo se zotaví za půl roku, někdo za rok, někdo dokonce nikdy. Aby se jednalo o PTSP, respektive aby mohla být tato porucha diagnostikována jako PTSP, je zpravidla vyžadováno, aby trvala minimálně měsíc.⁶⁴

4.4 Shrnutí

Vzhledem k tomu, co bylo uvedeno v této kapitole, lze jen stručně říci, že nikdo z nás neví, kdy se z něj může stát oběť trestného činu. A ať už si případné modelové situace představuje jakkoliv, včetně toho, jak on by se v dané chvíli zachoval, dle mého názoru se opravdu na takovou situaci připravit nelze. Psychika je mocný pán, a proto ani u fyzicky nejsilnějších jedinců nelze zaručit, že se ubrání. Každý by se měl zamyslet a uvědomit si, že nikomu nepřísluší hodnotit situaci, ani to, zda si za svoji viktimizaci oběť může sama. Nelze vycházet a hodnotit chování oběti jen z toho, k čemu se dospělo v závěru vyšetřování, každý musí brát ohledy na to, v jaké situaci se zrovna oběť nacházela, jaké měla možnosti obrany a jak by asi reagoval každý z nás na jejím místě.

Osobně se plně přikláním k názoru, jenž ve své publikaci vyjádřil K. Holcr a kol., a to že „*Volba optimální varianty chování není pro oběť lehká, neboť se nachází v silném stresu, a navíc nemůže předvídat další jednání pachatele. Proto je obtížné vypracovávat jednoznačné návody, jak se mají oběti v situaci ohrožení chovat.*“⁶⁵

⁶⁴ *Post-Traumatic Stress Disorder*. [online]. Dostupné z: <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/post-traumatic-stress-disorder-ptsd/index.shtml>

⁶⁵ HOLCR, K. a kol., *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009 - str. 96

5. Srovnání pojmu oběti trestného činu podle zákona č. 45/2013 Sb. a poškozeného podle zákona č. 141/1961 Sb.

Pojem „obětí“ zavedl do české právní úpravy zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ve znění pozdějších předpisů.⁶⁶

„Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.“⁶⁷

Na rozdíl od pojmu „poškozeného“ podle zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“), je pojem oběti v určitých ohledech užší, v některých naopak širší. V trestním řádu je poškozený definován jako *„Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.“*

Základním rozdílem je především to, že obětí se rozumí pouze fyzická osoba, tedy člověk, který je schopen svými smysly, tedy osobně, vnímat újmu způsobenou mu trestným činem, nebo činem jinak trestným⁶⁸. U právnické osoby tomu tak není. Jí sice může být způsobena majetková újma, ale nikoliv újma na zdraví. Vzhledem ke skutečnosti, že právnická osoba je koncipována jako určitý uměle vytvořený subjekt, jemuž je právní osobnost přiznána zákonem, nemůže být jako taková citově zainteresována na trestném činu, resp. činu jinak trestném, neboť žádné city, tudíž ani práh bolesti, či cokoliv obdobného, nemá. Z tohoto důvodu může mít právnická osoba pouze postavení poškozeného podle trestního řádu.

Jednotlivé pojmy, jež obsahuje definice oběti, jsou z větší části vymezeny v ustanoveních zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen trestní zákoník). **Trestným činem** se rozumí *„Protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně“⁶⁹*. To znamená jednání, které je v rozporu se zákonem a naplňuje znaky některé ze skutkových podstat

⁶⁶ Vládní návrh na vydání zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) č. 617/0. Důvodová zpráva. [software]. Dostupné z: Codexis Academia

⁶⁷ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 2 odst. 2

⁶⁸ **„Čin jinak trestný“** – čin, který by za normálních okolností byl trestným činem, ale v důsledku určitých skutečností předvídaných zákonem, jež nastaly, takový čin trestný není. Tento pojem se používá zejména souvislosti s aplikací ustanovení o okolnostech vylučujících protiprávnost, popř. vyloučením trestní odpovědnosti v důsledku nedostatku věku či nepříčetnosti pachatele.

⁶⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník - § 13 odst. 1

určitého trestného činu. S tím souvisí i jedna ze základních zásad trestního práva vůbec, a to že trestným činem může být jen jednání, které za trestný čin označí trestní zákoník, a to zejména proto, aby byla zachována určitá právní jistota veřejnosti, že nikdo nemůže být vydán na pospas libovůli státu a jeho orgánům a že ani stát není všemocný a musí dodržovat zákony.

V trestním zákoníku rovněž najdeme rozlišení mezi **újmou na zdraví** (resp. právní pojem „ublížení na zdraví“) a těžkou újmou na zdraví, kdy hlavním rozdílem je především intenzita poškození zdraví a délka léčby. U prostého ublížení na zdraví se jedná o poruchu zdraví nebo jiné onemocnění, kde se vyžaduje ztížení obvyklého způsobu života nikoliv jen po krátkou dobu, jíž se dle judikatury rozumí doba alespoň 7 dnů a zároveň je vyžadováno lékařské ošetření, kdežto u těžké újmy na zdraví se jedná jen o vážnou poruchu zdraví nebo jiné vážné onemocnění, kde délka léčby činí alespoň 6 týdnů, nebo nastane-li jiný z případů upravených v § 122 trestního zákoníku.

V definici oběti je uvedeno, že je jí „ten, jemuž bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví nebo způsobena jiná újma“. Z tohoto znění lze jasně dovodit, že obětí není jen ten, jemuž taková újma byla způsobena, tedy nevyžaduje se, aby účinek trestného činu skutečně nastal⁷⁰, ale postačí, že se o trestný čin pachatel alespoň pokusil, respektive takovou újmu zamýšlel a podnikl příslušné kroky k jejímu způsobení - to znamená, došlo-li alespoň k naplnění znaků **přípravy či pokusu**⁷¹. Kdežto druhá část definice stanoví, že obětí je i „ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil“, kde už zákon nevyžaduje podmínku zmíněnou v prvním případě, tedy, že by byl obětí i ten, na jehož úkor se měl pachatel trestným činem obohatit.

U definice poškozeného však není uvedeno, že by stačilo pouhé „ohrožení újmou“, jako je tomu u oběti, ale v trestním řádu je jasně stanoveno, že poškozeným je pouze ten, jemuž bylo trestným činem ublíženo na zdraví nebo způsobena jiná újma – tedy, že došlo k účinku trestného činu.

5.1 Obětí je více

Na rozdíl od poškozeného se za oběť trestného činu považuje dle zákona o obětech trestných činů i příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec,

⁷⁰ JELÍNEK J. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. Vyd. Praha: Leges, 2014, str. 31

⁷¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník - § 20, § 21

osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu a to v případě, že byla trestným činem přímé oběti způsobena smrt, v jejímž důsledku utrpěla některá, případně několik, z těchto osob újmu⁷².

Dle znění zákona o obětech trestných činů, jež bylo účinné do 31.3.2017, se tyto osoby považovaly za oběť, jen pokud byly zároveň osobami blízkými. Takovými osobami jsou⁷³ mimo osob příbuzensky spřízněných i osoby v poměru rodinném nebo obdobném, jež by pocítovaly takovou újmu jako újmu vlastní. Podmínka osoby blízké byla ze zákona o obětech trestných činů vyškrtuta a místo ní byla do ustanovení o obětech doplněna „osoba, které byla oběť povinna poskytovat výživu“.

Nezbytnou podmínkou pro to, aby mohly tyto osoby být považovány za oběti ve smyslu zmíněného ustanovení je, aby byla přímé oběti trestného činu způsobena takovým činem smrt, a to bez ohledu na to, zda byl pachatel zjištěn a potrestán, či nikoliv.

Oběti trestných činů a jejich okruh je rovněž vymezen i v některých dokumentech na mezinárodní úrovni. Mezi ně patří například **Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2012/29/EU, ze dne 25.10.2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu** a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV, jež ve svém čl. 2 definuje, kým se rozumí oběť trestného činu a řadí mezi ně, mimo již zmíněné oběti definované i v našem zákoně o obětech trestných činů, i „*rodinné příslušníky osoby, jejíž smrtí byla přímo způsobena trestným činem, a kteří v důsledku této osoby utrpěli újmu*“. Tento pojem lze přirovnat k pojmu osoby blízké, neboť Směrnice mezi rodinné příslušníky řadí mimo jiné i osobu, která stabilně žije s obětí v závazném intimním partnerském svazku ve společné domácnosti a osobu obětí vyživovanou.

Zároveň se zde uplatní zásada presumpce oběti trestného činu, neboť zákon výslovně stanoví, že „*Každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť, nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti podle tohoto zákona.*“⁷⁴ O poškozeném však platí opak. U poškozeného musí existovat příčinná souvislost mezi jednáním

⁷² Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 2 odst. 3

⁷³ Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník - § 22 odst. 1

⁷⁴ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 3 odst. 1

pachatele a újmou způsobenou poškozenému⁷⁵. Nepostačí tedy pouhý subjektivní pocit poškozeného, že se cítí být trestným činem poškozen.

5.2 Shrnutí

Pojem oběti je širší v tom smyslu, že obětí se rozumí nejen přímo osoba, jíž bylo nebo mělo být trestným činem nebo činem jinak trestným ublíženo na zdraví nebo jíž byla způsobena jiná újma, ale mohou jimi být i jiné osoby, zejména příbuzní a nejbližší přímé oběti trestného činu. Poškozeným může být jen ten, jemuž bylo přímo ublíženo trestným činem na zdraví nebo způsobena jiná újma.

Naopak pojem oběti je užší v tom, že obětí může být, na rozdíl od poškozeného, pouze fyzická osoba, nikoliv osoba právnická.

Na oběť se vztahuje presumpce, že v případě pochybností, zda fyzická osoba je či není obětí trestného činu, je třeba ji za oběť považovat, kdežto u poškozeného tomu tak není. Poškozený má význam zejména pro trestní právo procesní, a tudíž aby mohl mít takové postavení, je třeba nejprve prokázat, že poškozeným skutečně je - nesvědčí mu postavení poškozeného, jen pokud má subjektivní pocit, že byl trestným činem poškozen, avšak ve skutečnosti tomu tak není, protože nebyla prokázána příčinná souvislost mezi trestným činem a jednáním pachatele.

Rozdíl lze pozorovat v i jednotlivých právech, jež přísluší oběti trestného činu a poškozenému. Rozsah práv je u poškozeného značně užší, a jedná se pouze o práva procesní. Zatímco poškozený je stranou trestního řízení a tudíž disponuje příslušnými procesními právy (i povinnostmi), jež mu trestní řád přiznává, oběť je „*subjektem zvláštní péče poskytované státem*“.⁷⁶

Dle T. Gřivny jde jen o různé pohledy na věc, respektive na pojmy „oběť“ a „poškozený“, kdy je oběť chápána buď jako „*objekt zájmu orgánů činných v trestním řízení (jako nositel důkazu), který svou výpovědí může přispět k nalézání materiální pravdy a k odsouzení pachatele, nebo je procesním subjektem (poškozený)*“.⁷⁷

⁷⁵ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) - § 43 odst. 2

⁷⁶ JELÍNEK, J., GŘIVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012 – str. 25

⁷⁷ JELÍNEK, J., GŘIVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012 – str. 25

6. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Téma týkající se obětí trestných činů je už několik let tématem aktuálním, a intenzita a snahy o jeho uchopení, respektive podchycení, se stále stupňují. Jedním z projevů těchto snah bylo vydání zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o obětech trestných činů“).

Jedná se o zákon, který má dělenou účinnost, kdy zlomek ustanovení, jež se týkají změny občanského soudního řádu⁷⁸ a exekučního řádu⁷⁹, nabyly účinnosti dnem vyhlášení tohoto zákona, tedy k 25.2.2013, část upravující subjekty poskytující pomoc obětem trestných činů nabyla účinnosti dnem 1.4.2013 a části vztahující se k právům obětí nabyly, spolu s ostatními ustanoveními zákona, účinnosti dne 1.8.2013.⁸⁰

Jedná se o právní předpis, kterým byly do českého právního řádu implementovány požadavky Evropské unie na zacházení s oběťmi trestných činů, jejich práva a prosazování těchto práv a oprávněných zájmů. Díky definici oběti trestného činu můžeme srovnat její postavení s postavením poškozeného v trestním řízení podle trestního řádu a vůbec porovnat, jak se od sebe tyto dva pojmy vlastně liší.

Právní úprava týkající se ochrany obětí trestných činů nebyla v České republice do přijetí zákona o obětech trestných činů v roce 2013, jednotná. Základní práva obětí sice bylo možné dohledat, ale nikoliv v jednom jediném právním předpisu. Až přijetím zákona o obětech trestných činů se úprava seskupila do jednoho zákona, kdy do tohoto zákona bylo zařazeno například i právo na peněžitou pomoc, doposud upraveno v samostatném zákoně č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Stále aktuální otázkou je i to, zda orgány činné v trestním řízení přistupují k obětem způsobem, který je dané situaci přiměřený a vhodný, tak, aby oběti nezpůsobily ještě větší trauma, popřípadě, aby pokud možno nepřispívali k její sekundární viktimizaci. Proto i tato základní pravidla pro zacházení s oběťmi byla do zákona o obětech trestných činů zařazena.

⁷⁸ Tj. zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

⁷⁹ Tj. zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů

⁸⁰ ⁸⁰ JELÍNEK J. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. Vyd. Praha: Leges, 2014, str. 21

Dle důvodové zprávy⁸¹ bylo primárním důvodem přijetí zmíněného zákona rozšíření práv obětí trestných činů, včetně pomoci, která jim je a má být poskytována, a dále pak snahy o odstranění nedostatků implementace rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15.3.2001 o postavení obětí v trestním řízení.

Obsahem zákona o obětech trestných činů jsou dva základní okruhy⁸², a to práva obětí trestných činů (včetně práva na poskytnutí peněžité pomoci státem) a také vztahy mezi státem a subjekty, jež poskytují služby obětem trestných činů. Mimo to obsahuje zákon i vymezení základních pojmů, kdy podstatným je především pojem oběti, který je třeba odlišovat od pojmu poškozeného podle trestního řádu, významné je rovněž odlišení obětí jako takových a zvláště zranitelných obětí, a v neposlední řadě je třeba věnovat pozornost základním zásadám, na kterých je zákon vystavěn. Stejně jako v jiných zákonech, i zde, mají základní zásady význam především interpretační, ale i aplikační. Představují nejen výkladové pravidlo pro to, jaké postavení obětem vlastně přísluší, ale i základní návod pro způsob, jakým by měly příslušné orgány činné v trestním řízení s oběťmi zacházet a přistupovat k nim.

Zákon o obětech trestných činů byl několikrát novelizován a to především proto, aby byla obětem poskytnuta co nejlepší ochrana a aby současná úprava konvenovala požadavkům, které vyplývají z mezinárodní právní úpravy. Proto současná podoba zákona odpovídá nejen těmto požadavkům, ale mimo jiné, „vychází i z poznatků praxe jednotlivých subjektů aplikujících zákon (*Probační a mediační služba, subjekty poskytující pomoc obětem trestných činů, příslušné útvary Ministerstva spravedlnosti*), které byly ministerstvem shromážděny po roce jeho účinnosti“⁸³.

Významná je i dosud poslední novela zákona, která nabyla účinnosti k 1.4.2017. Přinesla změny, respektive spíše doplnění, ohledně vymezení, koho lze považovat za oběť, rozšíření výčtu zvláště zranitelných obětí, kdy se za zvláště zranitelné oběti nově považují například i osoby vysokého věku, ale jen za podmínky, že je taková skutečnost důvodem, který vzhledem k okolnostem případu a poměrům těchto osob, brání jejich plnému a účelnému uplatnění ve

⁸¹ Vládní návrh na vydání zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) č. 617/0. Důvodová zpráva. [software]. Dostupné z: Codexis Academia

⁸² Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů - § 1

⁸³ Vládní návrh na vydání zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony č. 658/0. Důvodová zpráva. [software]. Dostupné z: Codexis Academia

společnosti. Dále je novinkou presumpce zvláště zranitelné oběti, kdy pokud existují pochybnosti, zda je oběť obětí zvláště zranitelnou, je třeba ji za ni považovat. Byl rozšířen i výčet informací, které jsou příslušné orgány činné v trestním řízení povinny obětem poskytovat, včetně rozsahu, způsobu a formy jejich poskytování. Nově je i upraveno poskytování údajů ze základního registru obyvatel a z informačního systému evidence obyvatel, což je oblast, která tímto zákonem doposud upravena nebyla.

6.1 Shrnutí

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů je významný nejen v tom směru, že byla v rámci českého právního řádu přijata více méně jednotná právní úprava, která poskytuje ochranu obětem trestných činů a upravuje základní pravidla pro zacházení s oběťmi především ze strany orgánů činných v trestním řízení, ale tímto zákonem byly do českého právního řádu implementovány požadavky mezinárodního práva, respektive především požadavky Evropské unie. Mezi tyto požadavky patří zejména poskytnutí určitých základních práv, která by měla mít každá oběť trestného činu a jež směřují nejen k její ochraně jako takové, ale i k ochraně před sekundární, popřípadě terciární viktimizací.

Mezi nejvýznamnější právní předpisy v rámci Evropské unie, které byly zákonem o obětech trestných činů implementovány do českého právního řádu, lze zařadit především **Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25.10.2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu** a kterou se nahrazuje uvedené rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV, dále pak například Směrnici Rady 2004/80/ES ze dne 29.4.2004 o odškodňování obětí trestných činů či Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5.4.2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV. Významné jsou i dokumenty na mezinárodní úrovni, jako je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, nebo Úmluva Rady Evropy o odškodňování obětí násilných trestných činů ze dne 24. listopadu 1983.

7. Pomoc obětem trestných činů

Pomoc je obětem trestných činů poskytována především prostřednictvím celé řady práv, jež jim náleží. Stejně jako každý, i obětem trestných činů svědčí základní lidská práva a svobody, která jsou zaručena nejen našimi ústavními předpisy, jako je zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, či zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ale i celá řada dokumentů jak na evropské, tak i na mezinárodní úrovni. Těmito dokumenty jsou například Všeobecná deklarace lidských práv, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluva o právech dítěte, Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, a další. Všechny tyto předpisy upravují základní lidská práva a svobody, která jsou zaručena všem lidem, bez ohledu na barvu pleti, rasu, pohlaví, věk, příslušnost k národnosti, etnické či jiné menšině a podobně. Jedná se o práva a svobody, která jsou nezcizitelná, nezrušitelná, nepromlčitelná a nezadatelná. Konkrétně se jedná o taková práva, jako je právo na život, svobodu, soukromí, skutečnost, že všichni lidé jsou si rovni ve svých právech i důstojnosti, a to i před zákonem, a celá řada dalších práv a svobod. Vzhledem k tomu, že v každém z právních předpisů zaručujících taková práva a svobody, je výslovně stanoveno, že se jedná o práva příslušející „všem“, vztahují se samozřejmě i na oběti trestných činů.

Obětem trestných činů však přísluší i některá práva specifická, která jsou v našem právním řádu upravena v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Mezi tato práva se řadí především právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na informace, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmou, a v neposlední řadě právo na peněžitou pomoc.

7.1 Právo na poskytnutí odborné pomoci

Právo na odbornou pomoc zahrnuje především odbornou pomoc poskytovanou příslušnými subjekty, což jsou subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Odbornou pomocí se rozumí psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací a restorativní programy. Není podstatné, v jaké části se řízení nachází, aby právo oběti náleželo. To znamená, že oběť má právo na odbornou

pomoc nejen před zahájením trestního řízení a v jeho průběhu, ale také po jeho skončení, pokud je to třeba.⁸⁴

Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů je veřejný rejstřík, vedený v elektronické podobě, který spravuje Ministerstvo spravedlnosti ČR a je zveřejněn na internetových stránkách www.justice.cz. Registr obsahuje seznam institucí, které pomáhají obětem vyrovnat se s následky viktimizace. Každý si v něm může vyhledat organizaci či jiné subjekty (například i advokáty), kteří jsou oprávněni odbornou pomoc poskytovat. Oprávněné subjekty lze rozdělit do čtyř skupin, a to na subjekty poskytující sociální služby (poskytují především sociální a psychologické služby, mezi ně patří například Bílý kruh bezpečí, z.s.), akreditované subjekty (poskytují především právní informace a restorativní programy, jedním z nich je například Člověk v tísni, o.p.s.), advokáti (pouze advokáti mohou za úplatu poskytovat právní pomoc⁸⁵) a střediska probační a mediační služby (poskytují právní informace, psychosociální podporu a restorativní programy).⁸⁶

Do registru jsou zapisováni advokáti a subjekty poskytující obětem služby psychologického a sociálního poradenství na základě žádosti, a to poté, co získaly oprávnění pro poskytování těchto služeb na základě registrace. Subjekty akreditované, které jsou oprávněny poskytovat právní informace a restorativní programy, jsou pak do registru zapsány na základě akreditace⁸⁷. Do registru zapisuje všechny subjekty Ministerstvo spravedlnosti ČR.⁸⁸

Zatímco základní formy odborné pomoci, jako je psychologické či sociální poradenství a právní pomoc, si i laická veřejnost dokáže zařadit, problémem může být odborná pomoc ve formě restorativních (obnovujících) programů. Základem tohoto pojmu je restorativní justice, která směřuje k obnovení vztahu mezi pachatelem trestného činu a jeho obětí, kdy pachatel projevuje snahu o znovuzачlenění do společnosti a jeho nápravu. Tyto snahy pachatele se promítají

⁸⁴ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 4

⁸⁵ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 6 odst. 2

⁸⁶ *Pomoc obětem trestných činů - Co je registr poskytovatelů pomoci obětem a jak s ním pracovat?* [online]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/pomoc-obetem-tc-pomoc-obetem-trestnych-cinu.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>

⁸⁷ „**Akreditace** jsou udělovány ve správním řízení. Kromě příslušných ustanovení zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, se tak udělování akreditací řídí taktéž zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. Subjekty žádající o akreditaci musí splňovat standardy kvality dané vyhláškou 119/2013 Sb., o standardech kvality poskytovaných služeb podle zákona o obětech trestných činů.“ [online]. Dostupné z portálu Ministerstva spravedlnosti: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=6115&d=330754>

⁸⁸ *Oběti trestné činnosti - Registr poskytovatelů obětem trestných činů.* [online]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=6115&d=330753>

především v tom, že zpravidla uzná, že skutek spáchal (tedy dozná se k činu) a souhlasí s daným vyřízením věci, kdy se zpravidla věc vyřídí způsobem, že vyslovení viny je nahrazeno právě doznáním pachatele, a věc je řešena formou podmíněného zastavení trestního stíhání nebo narovnáním. Cílem restorativní justice je tedy primárně náprava škodlivých následků, jež byly způsobeny trestným činem, a mezi něž řadíme náhradu způsobené škody, odčinění způsobeného příkoří včetně snahy o obnovení vztahů mezi pachatelem a jeho obětí, respektive jejich usmíření.⁸⁹

Restorativní programy jsou pak programy, které primárně směřují k obnovení předešlého stavu, tedy stavu, který tu byl v době před spácháním trestného činu, jímž byl takový stav narušen. Ve společnosti je asi nejznámějším restorativním programem mediace, což je proces, jehož cílem je usmíření mezi obětí a pachatelem za účasti třetí (nezávislé) osoby, kterou je mediátor. Mediace představuje jednu z forem mimosoudního řešení sporu a jejím prostřednictvím lze řešit spor, pouze za předpokladu, že s tím jak oběť, tak i pachatel souhlasí.⁹⁰ I zde musí být brány v potaz základní požadavky na platnost právního jednání, kdy ani oběť, ani pachatele, nelze do takové dohody nutit. Musí jednat zcela dobrovolně, svobodně a vážně, aniž by na ně byl vyvíjen jakýkoliv nátlak nebo aniž by jednali v tísní.

Pokud se odborná pomoc poskytuje osobě, u níž se prokáže, že je zvlášť zranitelnou obětí, která pomoc opravdu potřebuje a která zároveň podá žádost, je poskytována bezplatně a bez zbytečného odkladu.⁹¹ Vzhledem k tomu, že zákon nezmiňuje, zda musí být žádost písemná, lze dovodit, že postačí i ústní forma žádosti. Subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů však nejsou omezeny ve smyslu, že by obligatorně musely poskytovat bezplatnou odbornou pomoc pouze zvlášť zranitelným obětem, fakultativně ji mohou poskytovat bezplatně i jiným obětem, uznají-li to za vhodné.⁹²

7.2 Právo na informace

Oběť trestného činu má ze zákona právo, aby jí v určitém rozsahu byly poskytnuty informace týkající se případu, respektive trestného činu, jehož se stala obětí. Způsob a rozsah **poskytování informací** musí být především přiměřený její

⁸⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7.vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014 - str. 302

⁹⁰ Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě - § 2 odst. 2

⁹¹ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 5 odst. 1

⁹² Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 5 odst. 2

rozumové a volní vyspělosti, věku, i stavu (ať už psychickému, tak i zdravotnímu), v němž se oběť po činu nachází. Rozsah informací, které jsou oběti poskytovány bezprostředně po činu, je třeba uzpůsobit právě jejímu aktuálnímu stavu. Je třeba předcházet nadbytečné zahlcenosti informacemi, které oběť bezprostředně po činu nedokáže zpracovat, neboť se nachází v situaci, která je pro ni nová, velmi stresující a zatěžující, a to jak psychicky, tak mnohdy i fyzicky. Někdy se může nacházet i ve stavu, kdy je pro ni lepší držet se pravidla „čím méně informací, tím lépe“. Právě tomuto požadavku odpovídá nová úprava zákona o obětech trestných činů, která tak umožňuje, aby „jednotlivé orgány činné v trestním řízení mohly v tomto ohledu při plnění informační povinnosti podle zákona o obětech trestných činů zaujmout ve vztahu k obětem individuální a citlivý přístup, a aby oběti poskytly v příslušné fázi trestního řízení jednotlivé informace pouze v potřebném rozsahu tak, aby mohlo být dosaženo účelu zákona“⁹³. S tím do určité míry souvisí i další právo obětí, které bylo do zákona o obětech začleněno s účinností k 1.4.2017, a to, že pokud oběť prohlásí, že nechce být o věci informována, orgány činné v trestním řízení jí informace neposkytnou. To však neplatí, pokud je poskytnutí těchto informací třeba k řádnému uplatnění jejích práv jakožto poškozeného v trestním řízení. Oběť může vzít své prohlášení kdykoliv zpět, o čemž musí být příslušnými orgány poučena.⁹⁴

Rozsah, v jakém má oběť právo na poskytnutí informací, je vymezen zákonem a liší se podle toho, kdo informace poskytuje. Mezi subjekty povinné poskytnout obětem zákonem vymezený rozsah informací patří především orgány činné v trestním řízení, kterými jsou Policie České republiky, státní zástupci a soudy, ale určité informace jsou povinny poskytnout i subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, i jiné orgány veřejné moci a v neposlední řadě zdravotnické zařízení, v němž je oběť, již bylo ublíženo na zdraví, hospitalizována nebo ošetřena.

Právo na informace je právo velmi významné, o čemž svědčí i fakt, že je zakotveno již mezi základními zásadami, na kterých je vystavěn celý zákon o obětech trestných činů, a kde je, mimo jiné, uvedeno, že na žádost oběti jsou orgány činné v trestním řízení povinny poskytnout oběti informace i opakovaně⁹⁵.

⁹³ Vládní návrh na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony č. 658/0. Důvodová zpráva. [software]. Dostupné z: Codexis Academia

⁹⁴ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 13

⁹⁵ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 3 odst. 4

Informace se zpravidla poskytují v ústní i písemné podobě. Většinu ze zákonem vymezených informací jsou pak příslušné subjekty povinny poskytovat i bez žádosti. Jsou však i výjimky, kdy si oběť musí o kýženu informaci zažádat.

Při prvním kontaktu s obětí je policejní orgán povinen i bez žádosti informovat oběť především o tom, kde může podat trestní oznámení, u jakých subjektů a za jakých podmínek může vyhledat a požádat o odbornou pomoc a za jakých podmínek má právo, aby jí odborná pomoc byla poskytnuta bezplatně, a zároveň jí poskytne kontakty na tyto subjekty, za jakých podmínek má právo na přijetí opatření k zajištění bezpečí, na který orgán se může obrátit pro získání dalších informací v dané věci, jaká bude její úloha v trestním řízení, a další⁹⁶. Je třeba, aby oběť svým základním právům zcela porozuměla, a proto je nezbytné, aby příslušné orgány činné v trestním řízení učinily vše pro to, aby tomu tak bylo. Proto, když oběť požádá o poskytnutí informací opakovaně, jsou povinny jí je poskytnout znovu, a pokud o to oběť požádá, tak jak v písemné, tak i v ústní formě. *„Za srozumitelné vysvětlení nelze považovat pouhou citaci ustanovení zákona bez vysvětlení potřebných souvislostí. Na této skutečnosti nic nezmění ani podpis oběti pod formulářem, kterým stvrzuje, že jí všechna práva byla srozumitelně vysvětlena.“*⁹⁷

Obdobné informace poskytují i subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, které nejen že oběti vysvětlí její postavení v trestním řízení a práva, která jí přísluší podle zákona o obětech trestných činů, ale rovněž ji poučí i o možnosti využití služeb poskytovaných tímto subjektem, o jaké služby se konkrétně jedná a za jakých podmínek má právo na jejich bezplatné poskytnutí. Pokud oběť požaduje či potřebuje službu, kterou daný subjekt neposkytuje, odkáže ji na jiný subjekt zapsaný v registru, jenž potřebnou službu poskytuje.

Mezi **informace poskytované výlučně na žádost** patří například informace o stavu trestního řízení, avšak jen za předpokladu, že poskytnutí takové informace neohrozí jeho průběh. Dále pak, že trestní řízení bylo ukončeno nebo nebylo zahájeno, informace o tom, kdy se bude věc veřejně projednávat, z jakého skutku byl pachatel obviněn, včetně jeho právní kvalifikace, nebo například informace o skutečnosti, že pachatel byl propuštěn nebo uprchl z vazby, z výkonu

⁹⁶ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 8

⁹⁷ JELÍNEK J. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. Vyd. Praha: Leges, 2014, str. 70

trestu odnětí svobody, že došlo k přerušení výkonu trestu, a další informace uvedené v § 11 zákona o obětech trestných činů. Oběť může podat takovou žádost kdykoliv a to jak ústně, tak i písemně. Podle toho, v jaké fázi se trestní řízení nachází, ji může podat buď policejnímu orgánu či státnímu zástupci, pokud se nachází ve stádiu přípravného řízení, a v řízení před soudem může být pak adresována přímo soudu. V případě, že bude žádost podána nekompetentnímu orgánu, předá ji tento orgán orgánu, který je pro vyřízení žádosti příslušný. Informace je pak oběti poskytnuta do 24 hodin poté, co nastane rozhodná skutečnost, tedy například propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody, a je-li to třeba pro zajištění bezpečnosti oběti, přijme policejní orgán opatření potřebná k zajištění její bezpečnosti a informuje ji i bez její výslovné žádosti⁹⁸.

S přihlédnutím k základním právům a svobodám lze konstatovat, že oběti nemůže být přičítána k tíži skutečnost, že neovládá jazyk. V souladu s touto zásadou a také s požadavky práva Evropské unie, konkrétně směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2012/29/EU, bylo do zákona o obětech trestných činů začleněno i právo na informace pro oběť, která prohlásí, že neovládá jazyk. Z výkladu této směrnice⁹⁹ lze dovodit povinnost členských států Evropské unie zajistit obětem tlumočnicka, respektive povinnost zajistit jejich informovanost v potřebném rozsahu a to v jazyce, o kterém prohlásí, že ho ovládá, nebo v úředním jazyce státu, jehož je státním občanem, s tím, že tlumočení má být poskytnuto bezplatně. I zde platí, že takovým obětem je třeba přetlumočit obsah jejich práv, včetně potřebných dokumentů, a to v rozsahu nezbytném pro řádné uplatnění jejich práv v trestním řízení, jenž je součástí práva na spravedlivý proces.

7.3 Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím

Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím je zakotveno v zákoně o obětech trestných činů jen okrajově. Zahrnuje především taková opatření, která mají zajistit bezpečí obětí v případě, že pachatel zůstává na svobodě. Konkrétněji jsou tato práva definována ve zvláštních zákonech, kterými jsou především zákon

⁹⁸ *Právo na informace o pobytu pachatele na svobodě*. [online]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/pravo-na-informace-o-pobytu-pachatele-na-svobode.aspx>

⁹⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25.10.2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV – např. čl. 7, čl. 5 odst. 3

č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, dále pak například občanský soudní řád¹⁰⁰, zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením¹⁰¹ a další¹⁰².

Právě podle zákona o Policii České republiky může policista použít takové prostředky či přijmout taková **opatření**, která zajistí bezpečí nejen oběti, ale i ostatních osob v případě, že pachatel ohrožuje nebo poškozují něčí zdraví nebo majetek. Zejména se jedná o instituty jako je použití donucovacích prostředků, připoutání, zajištění osoby, odejmutí věci (i zbraně), a další¹⁰³. Stejnou povinnost pak mají i celníci, příslušníci Vězeňské služby, vojenští policisté a strážníci obecní policie¹⁰⁴.

Dále má oběť právo na **krátkodobou ochranu**, kterou jí je povinna rovněž poskytnout Policie České republiky. I zde zákon o obětech trestných činů odkazuje na zákon o Policii České republiky, kde je krátkodobá ochrana upravena v § 50. Podle tohoto ustanovení se jedná o ochranu, která v sobě může zahrnovat zejména fyzickou ochranu, dočasnou změnu pobytu osoby, použití zabezpečovací techniky, nebo poradensko-preventivní činnost. Vzhledem k povaze těchto opatření lze dovodit, že se jedná o opatření, jež znamenají do určité míry zásah do práv a svobod oběti, respektive jiných chráněných osob, nikoliv tedy zásah do práv a svobod pachatele. Proto jí lze poskytnout pouze, pokud s tím osoba, již má být poskytnuta, bude souhlasit. Policie poskytne krátkodobou ochranu osobě (tedy nejen oběti, ale případně i osobám blízkým), u které to odůvodňuje její aktuální životní situace, tedy osobě, jíž zjevně hrozí újma na životě, zdraví, nebo jiné vážné nebezpečí. Zpravidla se bude jednat o případy, kdy se osoba stala obětí násilného trestného činu, jsou-li vážné obavy, že pachatel si bude chtít s obětí vyřídit „nevyřízené účty“. Pro poskytnutí krátkodobé ochrany není podmínkou, aby bylo zahájeno trestní řízení¹⁰⁵.

¹⁰⁰ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰¹ Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

¹⁰² Např. zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů, Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰³ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky – např. § 51 a násl., § 25 a násl., § 34 a násl., a další

¹⁰⁴ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 14 odst. 1

¹⁰⁵ *Právo na ochranu před nebezpečím*. [online]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/pravo-na-ochranu-pred-nebezpecim.aspx>

I další součást práva na ochranu před hrozícím nebezpečím je upravena v zákoně o Policii České republiky a je jím **vykázání**¹⁰⁶. Institut vykázání slouží především k ochraně oběti před pachatelem, jímž je osoba, s níž oběť sdílí společné obydlí. Jedná se zejména o případy vykázání pachatele, který se na členu společné domácnosti dopouští násilného jednání směřujícího proti životu, zdraví, ale i lidské důstojnosti či svobodě. V zákoně¹⁰⁷ je výslovně uvedeno, že „*Lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti ...*“. Podle Rozsudku Nejvyššího správního soudu, ze dne 28. 5. 2015, č.j. 2 As 146/2014-38, však „*Důvodný předpoklad budoucího útoku musejí zakládat objektivně zjištěné skutečnosti, nikoli osamocená subjektivní výpověď ohrožené osoby. Zásah by bylo možné považovat za souladný se zákonem, i pokud by se zakládal pouze na subjektivních informacích od ohrožené osoby, jež by však byly závažné a věrohodné, a současně by v konkrétní situaci nebylo možné další indicie získat nebo ty stávající verifikovat bez neúměrného rizika, že by ohrožené osobě mohla být nezbytná ochrana odeprána a nepříznivý následek by v důsledku toho skutečně nastal.*“ Pokud jsou k tomu tedy dány opodstatněné důvody, je policista oprávněn vykázat pachatele nejen ze společného obydlí, ale i z jeho bezprostředního okolí, a to i v nepřítomnosti pachatele. Vykázat jej může na dobu 10 dnů, přičemž tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Oběti násilí, především pak oběti domácího násilí, mívají totiž sklony k odpouštění pachateli, obviňování sama sebe a další obdobné projevy, kdy, pokud by se jim pachatel třeba i omluvil, by jej nejraději vzali ihned zpět a vše mu odpustili, přičemž pachatel by při nejbližší možné příležitosti začal s násilným jednáním znovu. A takovým situacím má právě, pokud možno, zabránit, alespoň dočasně, institut vykázání. Vykázaná osoba je povinna neprodleně opustit prostor, vydat policistovi klíče od společného obydlí a zdržet se jak vstupu do společného obydlí, popřípadě vymezeného bezprostředního okolí, tak i kontaktu s ohroženou osobou. Co se týká konkrétních oprávnění oběti v tomto případě (respektive ohrožené osoby), zejména musí být policistou poučena o dalších možnostech její ochrany, především o možnosti podat návrh na předběžné opatření¹⁰⁸, možnost

¹⁰⁶ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky - § 44 a násl.

¹⁰⁷ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky - § 44 odst. 1

¹⁰⁸ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

žádat o odbornou pomoc u subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, a rovněž musí být oběť poučena o případných následcích, pokud by vědomě uváděla nepravdivé údaje.

S institutem vykázání pak souvisí i **předběžná opatření**, která mohou být uložena buď v rámci soukromoprávní úpravy, a to podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, nebo podle práva veřejného, kde jsou upravena zejména v zákoně č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád). Podle zákona o zvláštních řízeních soudních lze uložit předběžné opatření na ochranu ve věcech domácího násilí¹⁰⁹, kdy na návrh osoby, u které bylo závažným způsobem ohroženo nebo zasaženo do jejího života, zdraví, lidské důstojnosti či svobody, může soud vydat předběžné opatření spočívající v uložení povinnosti osobě, která se takového násilného jednání dopouští, aby opustila společné obydlí, nezdržovala se v něm ani v jeho bezprostředním okolí a zdržela se kontaktu s navrhovatelem (tedy obětí). Navrhovatel musí uvést konkrétní skutečnosti odůvodňující tělesné nebo duševní násilí, nebo které dokonce svědčí o nežádoucím sledování či obtěžování ze strany osoby, již má být opatření uloženo. Na rozdíl od vykázání, trvá předběžné opatření jeden měsíc, s možností jeho prodloužení až na dobu šesti měsíců. Na druhou stranu, na rozdíl od předběžného opatření ukládaného podle zákona o zvláštních řízeních soudních, může být předběžné opatření podle trestního řádu¹¹⁰ uloženo jen obviněnému, a to jen tehdy, pokud je dána důvodná obava, že obviněný bude opakovat trestnou činnost nebo, že trestný čin dokoná, a zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin. Podmínkou pro uložení předběžného opatření rovněž je, že to odůvodňuje potřeba ochrany poškozeného, konkrétně, vyžaduje-li to ochrana jeho života, zdraví, lidské důstojnosti nebo svobody, popřípadě si to žádají zákonem chráněné zájmy osob blízkých, či společnosti. Obsah předběžného opatření ukládaného podle trestního řádu je pak obdobný, jako je tomu u předběžného opatření ukládaného podle zákona o zvláštních řízeních soudních nebo u vykázání podle zákona o Policii České republiky. Předběžná opatření jsou instituty, které si jsou svým obsahem velmi blízké, a liší se jen právním předpisem, podle něhož jsou ukládána, což závisí na konkrétní situaci. K tomuto závěru dospěl víceméně i Ústavní soud, který ve svém Usnesení, ze dne 16. 12. 2014, č. j.: II. ÚS 3512/14-1 konstatoval, že „*Předběžné opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí ve*

¹⁰⁹ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních - § 400 a násl.

¹¹⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) - § 88b a násl.

smyslu ustanovení § 400 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, a předběžné opatření podle ustanovení § 88b a násl. trestního řádu mají shodný účel spočívající v poskytnutí včasné a prozatímní ochrany (života, zdraví, svobody či důstojnosti) dotčenému jednotlivci (poškozenému, resp. oběti trestného činu), příp. jeho blízkým proti škodlivému chování odpůrce (obviněného) s nimi žijícího ve společné domácnosti.“

Vzhledem k tomu, že oběti bývají zároveň i svědky trestného činu, náleží jim i práva, a zejména ochrana s tím spojená. V rámci trestního řízení mají především právo na **utajení totožnosti a podoby** oběti jakožto svědka podle trestního řádu¹¹¹. Takové právo jim svědčí tehdy, pokud zjištěné skutečnosti nasvědčují, že buď jemu, nebo osobám jemu blízkým, hrozí v souvislosti s podáním svědeckví újma na životě, zdraví nebo jiném zájmu chráněném trestním právem. Utajení totožnosti a podoby svědka spočívá v tom, že se osobní údaje osoby (tzn. jméno, příjmení, datum narození, apod.) vedou odděleně od trestního spisu, nezapisují se do protokolu a seznámit se s nimi mohou jen příslušné orgány činné v trestním řízení.

S právem na utajení totožnosti a podoby svědka pak souvisí i ochrana poskytovaná podle zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, podle níž mají ohrožení svědci například právo na osobní ochranu, přestěhování a s tím spojenou pomoc za účelem sociálního začlenění v novém prostředí, a také zastírání skutečné totožnosti svědka. Vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně závažný zásah do života svědka, kterým se mění celý jeho dosavadní způsob života i jeho sociální, a jiné vazby, poskytuje se tato ochrana jen v případech, kdy nelze bezpečnost svědka zajistit jiným způsobem.

Je-li potřeba, aby ochrana byla zajištěna i mimo území České republiky, učiní tak příslušný justiční orgán prostřednictvím **evropského ochranného příkazu**. Tento příkaz lze vydat za podmínky, jež stanoví zákon o mezinárodní justiční spolupráci¹¹². De facto se jedná o výše popsanou ochranu s tím rozdílem, že je poskytována v rámci přeshraniční spolupráce členskými státy Evropské unie, respektive ochrana, kterou mezi sebou zaručují a zajišťují justiční orgány členských států. Podstatou takové ochrany je skutečnost, že příslušný orgán činný v trestním řízení vydá rozhodnutí, které směřuje k ochraně určité osoby před

¹¹¹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) - § 55 odst. 2

¹¹² Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních - § 340 a násl.

trestným činem, konkrétně k ochraně jejího života, zdraví, lidské důstojnosti nebo jiného zájmu chráněného zákonem a obviněnému či odsouzenému zároveň ukládá některou z povinností, jež musí dodržovat, a kterou je například zákaz vstupu do určitých míst, zákaz styku s určitými osobami, nebo zákaz spočívající v přiblížení se k chráněné osobě na určitou vzdálenost. Přičemž povinnost dodržovat takové rozhodnutí má pachatel nejen na území České republiky, ale i na území jiného členského státu.

7.4 Právo na ochranu soukromí

Právo na ochranu soukromí podle zákona o obětech trestných činů zahrnuje především ochranu zaměřenou na zveřejňování informací o totožnosti oběti a právo oběti na poskytnutí některých osobních údajů. Tato ochrana je, stejně jako zbytek práv obětí, poskytována v souladu se směrnicí 2012/29/EU, kde je vznesen požadavek na členské státy, aby jejich orgány, které jsou příslušné vést trestní řízení a které přichází do kontaktu s oběťmi, zajistily vhodná opatření na ochranu soukromí obětí, zejména jejich osobních údajů, ale i dobré pověsti nejen oběti, ale i jejich rodinných příslušníků. Směrnice dále ukládá členským státům povinnost zajistit formou zákonné ochrany zvláštní ochranu dětským obětem, aby nemohla být zjištěna jejich totožnost.¹¹³ Tomuto požadavku odpovídá i právní úprava zakotvená v trestním řádu, kde je rovněž zvláštní ochrana poskytnuta osobám mladším 18 let, u nichž jsou orgány činné v trestním řízení povinny dbát o zvýšenou ochranu osobních údajů. V rámci ochrany poskytované podle trestního řádu, je zakotvena i povinnost orgánů činných v trestním řízení dbát při poskytování informací o své činnosti na to, aby tím neohrozily či neznemožnily objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. K zajištění tohoto účelu je v trestním řádu zakotven zákaz zveřejňování jakýchkoliv obrazových, zvukových či jiných obdobných záznamů a informací o průběhu trestního řízení, které by mohly vést ke zjištění totožnosti poškozeného.¹¹⁴

Na žádost oběti, popřípadě jeho zákonného zástupce, opatrovníka nebo důvěrníka, jsou příslušné orgány činné v trestním řízení povinny vést osobní údaje o oběti, nebo osobách jí blízkých, odděleně tak, aby se s nimi mohly seznamovat právě jen příslušné orgány činné v trestním řízení nebo příslušní úředníci Probační

¹¹³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25.10.2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV – čl. 21 odst. 1

¹¹⁴ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) - § 8a a násl.

a mediační služby. Takové údaje pak mohou být zpřístupněny, jen bude-li to nezbytné z hlediska obhajoby nebo k dosažení účelu trestního řízení. O zpřístupnění a jeho důvodech pak učiní orgán, jenž zpřístupnění umožnil, záznam do spisu.¹¹⁵

Právo na ochranu soukromí oběti lze de facto považovat za jeden ze způsobů ochrany oběti před sekundární viktimizací, respektive i reviktimizací, a to nejen ze strany případného pachatele, ale i ze strany médií a veřejnosti.

7.5 Právo na ochranu před druhotnou újmou

Ochrana oběti před druhotnou újmou je jedním ze základních účelů zákona o obětech trestných činů. Stejně jako již výše zmíněná práva, sestává i právo na ochranu před druhotnou újmou z několika individuálních práv, mezi něž zákon o obětech trestných činů řadí právo na zabránění kontaktu oběti s pachatelem, práva náležející oběti při jejím výslechu a podání vysvětlení, právo na doprovod důvěrníkem, a v neposlední řadě právo oběti na prohlášení o dopadu trestného činu na její život.

Právo na zabránění kontaktu oběti a osoby jí blízké s osobou, kterou oběť označila za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede (dále jen „pachatel“), je právo, které má rovněž svůj původ ve směrnici Evropské unie 2012/29/EU, kde je členským státům uložena povinnost zajistit taková opatření, která v případě, že to bude nutné, zamezí kontaktu oběti, případně rodinných příslušníků oběti, s pachatelem. V rámci směrnice je však tento požadavek vznesen jen k prostorám, kde probíhá trestní řízení, výslovně pak uvádí povinnost zajistit oddělené čekárny pro oběti v nových soudních prostorách.¹¹⁶ Podle zákona o obětech trestných činů mají oběti nebo osoby jim blízké, právo požádat, aby byla ze strany příslušných orgánů činných v trestním řízení učiněna taková opatření, která vedou k zabránění jejich kontaktu s pachatelem, a to v kterémkoliv stádiu trestního řízení. V případě, že by se jednalo o žádost osoby, jíž přísluší statut zvláště zranitelné oběti, mají orgány činné v trestním řízení povinnost jí vyhovět.¹¹⁷

¹¹⁵ Zákon č. 45/2012 Sb., o obětech trestných činů - § 16

¹¹⁶ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25.10.2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV – čl. 19

¹¹⁷ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 17

Vzhledem k tomu, že oběť je zároveň i svědkem trestného činu, je její **výslech** nezbytnou součástí dokazování. Musí být však bráno v potaz její specifické postavení a tomu musí být uzpůsoben i způsob výslechu a jiných úkonů, jež orgány činné v trestním řízení činí vůči oběti. Primárně se může oběť domáhat toho, aby byla vyslechnuta osobou stejného nebo naopak opačného pohlaví. Záleží čistě na její volbě, zda je pro ni příjemnější být v kontaktu s osobou toho či onoho pohlaví. Opět i zde je zakotvena povinnost orgánů činných v trestním řízení žádosti osoby vyhovět, pokud se jedná o zvlášť zranitelnou oběť. Její žádosti je možné nevyhovět, jen jsou-li k tomu dány důležité důvody, kterými může být například skutečnost, že je třeba výslech provést neprodleně a osoba stejného pohlaví není v daném okamžiku k dispozici, přičemž je k dispozici pouze osoba opačného pohlaví, která je však vyškolená k výslechu zvlášť zranitelné oběti¹¹⁸. Co se týká samotného průběhu výslechu, měl by příslušný orgán vést výslech způsobem, aby tím nezpůsobil, popřípadě neprohloubil, sekundární újmu a samotný výslech nevedl k sekundární viktimizaci oběti. Otázky by měly být kladeny co nejšetrněji, tak, aby nenarušovaly důstojnost oběti, a výslech přizpůsobit věku, zdravotnímu a psychickému stavu oběti, včetně její rozumové a mravní vyspělosti. Otázky zaměřené do intimní sféry lze klást, jen pokud je to nezbytně nutné k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení a způsobem, který zaručí, že, pokud možno, nebude třeba výslech opakovat. To znamená, že vyslychající orgán by se měl na výslech co nejlépe připravit, aby výslech pokud možno obsáhl vše, co je třeba k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení a aby oběť, pokud možno, nemusela podstupovat výslech znovu, neboť pro oběti trestných činů, obzvláště těch násilných a činů zasahujících do sexuální oblasti oběti, je návrat ke vzpomínkám a jejich reprodukování velmi náročný. Proto je třeba dbát, aby nemusela trauma v podobě výslechu absolvovat opakovaně. Oběť může kdykoliv podat námitky proti zaměření otázky.

Právo na **doprovod důvěrníkem**¹¹⁹ je právo, kdy si oběť může zvolit určitou osobu, zpravidla se jedná o osobu blízkou, která ji následně doprovází k úkonům trestního řízení a poskytuje jí především psychickou a morální podporu. Důvěrníka si může oběť vybrat jak před samotným oznámením trestného činu, tak i kdykoliv v průběhu trestního řízení. Už ze samotného označení „důvěrník“

¹¹⁸ Vládní návrh na vydání zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) č. 617/0. Důvodová zpráva. [software]. Dostupné z: Codexis Academia

¹¹⁹ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 21

vyplývá, že by se mělo jednat o osobu, které oběť plně důvěřuje, nevadí jí, že důvěrník bude vědět prakticky o všem, co se v průběhu trestního řízení odehraje ale i o všem, co obnášel trestný čin, jehož se stala obětí. Z legislativního hlediska se musí jednat o fyzickou osobu, která je starší 18 let a je plně svéprávná. Na druhou stranu jí nemůže být osoba, která je v trestním řízení v postavení obviněného, obhájce, svědka, znalce nebo tlumočnicka. Je však na volbě oběti, zda bude důvěrník zároveň i zmocněncem, či nikoliv. Vzhledem k tomu, že hlavním účelem institutu důvěrníka je psychická podpora oběti, nemůže důvěrník zasahovat do průběhu úkonů, ani nemůže, na rozdíl od zmocněnce¹²⁰, vykonávat za oběť procesní práva. Pokud by důvěrník zasahoval do průběhu úkonu nebo se jiným způsobem choval nevhodně, může mu být uložena pořádková pokuta, nebo může být vyloučen z účasti na úkonu. Skutečnost, že se oběť rozhodla využít práva na doprovod důvěrníka, sdělí příslušnému orgánu činnému v trestním řízení písemně nebo ústně. Důvěrník pak může oběť doprovázet buď jen k jednomu určitému úkonu, nebo si její oběť může zvolit pro celé trestní řízení, kdy má pak důvěrník právo být přítomen i u úkonů, z nichž je vyloučena veřejnost, nebrání-li jeho přítomnosti důležité důvody.¹²¹ Těmito důvody může být například situace, kdy by důvěrník nevhodným chováním narušoval průběh úkonu, nebo, kdy by přítomnost důvěrníka u úkonu mohla narušit výpověď oběti o všech důležitých skutečnostech.¹²²

Posledním individuálním právem, které je součástí práva na ochranu před druhotnou újmou je právo oběti učinit **prohlášení o dopadu trestného činu na její život**. Sice je v zákoně o obětech trestných činů uvedeno, že oběť má možnost učinit takové prohlášení v jakémkoliv stádiu trestního řízení, ale zákon už nijak podrobněji nekonkretizuje, jak má takové prohlášení vypadat. Lze jen dovodit, že je možné jej podat jak v ústní, tak i v písemné formě. Co má být jeho obsahem, však zákon nestanoví. Vzorový formulář, který může být návodem pro takové prohlášení lze najít na webových stránkách Policie České republiky¹²³. Podle důvodové zprávy k zákonu o obětech trestných činů „*Je tím realizováno i právo oběti být slyšena, a to nejen k okolnostem, které jsou důležité z hlediska objasnění skutečností důležitých pro rozhodnutí ve věci. Oběti může takové prohlášení*

¹²⁰ Oproti tomu, hlavním úkolem zmocněnce je především dbát o dodržování všech práv oběti, respektive poškozeného.

¹²¹ *Kdo je to „důvěrník“ oběti.* VITOUŠOVÁ, P. In: Zpravodaj BKB č. 4/2016 – str. 16

¹²² JELÍNEK J. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou.* 2. Vyd. Praha: Leges, 2014, str. 118

¹²³ Vzor viz příloha č. 1

*pomoci při citovém vyrovnání se s událostí. Obviněný pak má možnost uvědomit si, co činem spáchal. Význam má toto prohlášení i pro soud, kterému může pomoci při individualizaci trestu a při rozhodování o uplatněném nároku oběti na náhradu nemajetkové újmy v penězích.*¹²⁴ Právo učinit toto prohlášení je osobním právem oběti, což znamená, že jej za ní nemůže učinit nikdo jiný, a to ani její zmocněnec.

7.6 Právo na peněžitou pomoc

Právo na poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů je právem nejobsáhlejším, a to nejen z hlediska ustanovení věnovaných mu zákonem o obětech trestných činů, ale svědčí o tom i skutečnost, že před účinností zákona o obětech trestných činů bylo toto právo upraveno samostatným právním předpisem, kterým byl zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů. Hlavním účelem poskytnutí peněžité pomoci je překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem. Vzhledem k tomu, že peněžítá pomoc je poskytována státem, nelze ji chápat jako náhradu škody způsobenou pachatelem, neboť povinnost k náhradě škody vzniklé v důsledku spáchaného trestného činu zatěžuje výlučně pachatele. Peněžitou pomoc si tedy lze představit spíše jako zvláštní druh sociální dávky, kterou stát vyplatí v případě splnění podmínek stanovených zákonem¹²⁵ a to tehdy, pokud škoda či nemajetková újma způsobená trestným činem nebyla plně nahrazena právě pachatelem nebo jinou osobou, která byla k její náhradě povinna. Peněžítá pomoc spočívá zejména v úhradě nákladů vzniklých oběti v důsledku čerpání práva na odbornou pomoc.

Aby mohla být poskytnuta, je třeba podat žádost o její poskytnutí, jenž se podává u Ministerstva spravedlnosti a to v subjektivní lhůtě do 2 let ode dne, kdy se oběť o způsobené škodě či nemajetkové újmě dozvěděla, nebo ve lhůtě objektivní, a to nejpozději do 5 let od spáchaní trestného činu, jinak její právo zanikne¹²⁶. Subjektivní lhůta, zejména pokud jde o náhradu újmy psychické,

¹²⁴ Vládní návrh na vydání zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) č. 617/0. Důvodová zpráva. [software]. Dostupné z: Codexis Academia

¹²⁵ *Peněžítá pomoc obětem trestných činů.* [online]. Dostupné z portálu Ministerstva spravedlnosti: <http://www.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=6115&d=335014>

¹²⁶ V důvodové zprávě k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů zákonodárce uvádí jako důvod 5leté objektivní lhůty především to, že „*Účelem poskytnutí peněžité pomoci je překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem, proto nelze předpokládat, že by se oběť po 5 letech od spáchaní trestného činu mohla dostat do zhoršené sociální situace v důsledku trestného činu.*“

vychází zcela ze subjektivního pocitu oběti, proto není snadné prokázat její počátek. K tomuto názoru se přiklonil i Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku ze dne 11.8.2016, č.j. 2 As 134/2016-59, v němž konstatoval, že „*Pokud jde o újmu psychickou, pro posouzení počátku subjektivní lhůty je významné, kdy si byla stěžovatelka poprvé subjektivně vědoma psychické újmy, kterou přičítá právě traumatu z přepadení, tedy kdy na sobě poprvé zaregistrovala příznaky takové újmy. Tento den jistě nesplyvá se dnem napadení, neboť stresový stav jím vyvolaný může, třeba za pomoci léků, odeznít. Jde-li o stav dlouhodobý či trvalý, je podstatná doba uvědomění si takového stavu. Případná pozdější diagnostika toho, o jakou psychickou újmu se ve smyslu konkrétní psychické poruchy jednalo, již na této vědomosti nemůže ničeho změnit.*“

Podmínek, s nimiž se pojí právo na poskytnutí peněžité pomoci, je několik. Aby měla oběť nárok na poskytnutí peněžité pomoci, musí prokázat, že jí byla trestným činem způsobena újma, nebo dokonce těžká újma, na zdraví, nebo že je osobou pozůstalou po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela a spadá do kategorie pozůstalých obětí¹²⁷ nebo je obětí trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, či dítě, jenž je obětí trestného činu týrání svěřené osoby, pokud jim vznikla nemajetková újma.¹²⁸ Dalším nezbytným předpokladem pro poskytnutí peněžité pomoci je skutečnost, že pachatel trestného činu byl uznán vinným z daného trestného činu, popřípadě byl zproštěn obžaloby pro nepřičetnost¹²⁹. Další podmínkou je i podání trestního oznámení ze strany oběti, kdy pokud bez zbytečného odkladu, bez vážného důvodu nepodala oznámení o trestném činu, v důsledku něhož jí vznikla škoda či nemajetková újma, je taková skutečnost důvodem pro odmítnutí žádosti o peněžitou pomoc. Pokud byl spáchán trestný čin, k jehož stíhání je třeba souhlasu poškozeného, je nutné, aby, v tomto případě oběť trestného činu, udělila souhlas s trestním stíháním pachatele. Nezbytná je také potřebná součinnost s orgány činnými v trestním řízení a v neposlední řadě je podmínkou pro poskytnutí peněžité pomoci i fakt, že oběť není stíhána jako spoluobviněný nebo účastník pro trestný čin, v důsledku kterého jí vznikla škoda či nemajetková újma.¹³⁰

¹²⁷ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 2 odst. 3

¹²⁸ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 24 odst. 1

¹²⁹ Jsou však i výjimky, kdy lze poskytnout peněžitou pomoc i bez takového rozhodnutí – viz ustanovení § 26 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

¹³⁰ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 27

Výše peněžité náhrady se odvíjí od skutečnosti, zda se poskytuje v paušální výši, či zda oběť prokáže náklady jí vzniklé v důsledku trestného činu. Vzhledem k tomu, že prokazování takových nákladů bývá obtížné a administrativně náročné, poskytuje se náhrada ve většině případů v částce paušální. Za předpokladu, že jsou splněny všechny zákonné podmínky, může být oběti, již byla trestným činem způsobena újma na zdraví, poskytnuta paušální částka ve výši 10 000,- Kč, a v případě, kdy by jí byla způsobena újma kvalifikovaná jako těžká újma na zdraví, činí paušální částka 50 000,- Kč. Pokud oběti vznikla vyšší škoda, například v důsledku ztráty na výdělku, nákladů spojených s léčbou a dalších výloh, může zažádat o peněžitou pomoc ve vyšší výši, je-li schopna takovou výši prokázat. Tato prokázaná škoda, respektive její náhrada, nemůže převyšovat částku 200 000,- Kč, a navíc do ní nelze počítat škodu, která byla nahrazena z titulu náhrady škody pachatelem. U těchto pravidel pro výši poskytnuté náhrady jsou i určitá specifika. Mezi ně patří například výše náhrady škody či nemajetkové újmy vzniklé oběti v důsledku trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, nebo případy, kdy je dítě obětí trestného činu týrání svěřené osoby, kdy lze poskytnout peněžitou pomoc až do výše 50 000,- Kč. Dalším specifickým případem je výše peněžité pomoci poskytovaná pozůstalým osobám, která činí 200 000,- Kč a u sourozenců zemřelého 175 000,- Kč. V případě, že by pozůstalých, jimž vzniká nárok na peněžitou pomoc, byl vyšší počet, činí maximální přípustná částka jim dohromady vyplacená 600 000,- Kč, a jejich nároky se uspokojí v poměrné výši.¹³¹ Konečná výše peněžité pomoci se odvíjí rovněž od sociální situace oběti, ale i od skutečnosti, zda a případně jakou mírou, se oběť podílela na způsobené újmě a také, zda využila všechny dostupné zákonné prostředky, aby vymohla vzniklou škodu či nemajetkovou újmu nejprve na pachateli trestného činu, popřípadě na jiné osobě, jež byla povinna takovou škodu či újmu nahradit.¹³²

O žádosti o poskytnutí peněžité pomoci rozhoduje Ministerstvo spravedlnosti, konkrétně odbor odškodňování, a to do 3 měsíců od doručení žádosti. Jsou-li k tomu dány vážné důvody, kterými jsou například potřeba zpracování znaleckého posudku, potřeba provedení místního šetření a jiné, může řízení o žádosti na určitou dobu přerušit nebo prodloužit. V případě, že žadatel

¹³¹ *Peněžítá pomoc obětem trestných činů*. [online]. Dostupné z portálu Ministerstva spravedlnosti: <http://www.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=6115&d=335014>

¹³² Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 29

nebude s rozhodnutím Ministerstva spravedlnosti souhlasit, umožňuje mu zákon podat proti takovému rozhodnutí žalobu podle soudního řádu správního¹³³.

7.7 Shrnutí

Vzhledem k celému výčtu práv obětí si dovoluji říci, že z hlediska existujícího právního rámce jsou oběti trestných činů opravdu dobře chráněny, je však diskutabilní, zdali jejich uplatňování a prosazování uspokojivě funguje i v praxi. Avšak, i přesto, že se tato práva zdají být na první pohled komplexně a obsáhle upravena v zákoně o obětech trestných činů, myslím, že jsou tu i určité nedostatky. Například co se týká práva na ochranu před hrozícím nebezpečím, myslím, že může být pro oběti poněkud komplikované se v tomto ustanovení vyznat. Na jednu stranu je sice zbytečné uvádět do zákona to, co je uvedeno v jiných právních předpisech, ale o to větší by měl být kladen důraz na poučení ze strany Police ČR a jiných orgánů a subjektů, které jsou povinny oběť o jejich právech informovat.

Co se týká peněžité pomoci poskytované obětem trestných činů, důvodová zpráva uvádí, že toto právo bylo ze samostatného zákona přesunuto do zákona o obětech trestných činů především z důvodu komplexnosti tohoto zákona. Na jednu stranu se to může zdát jako dobrý argument, ačkoliv na druhou stranu, dle mého názoru, nevidím důvod, proč jsou jiná práva obětí, například ta, která jsou součástí práva na ochranu před nebezpečím, upravena v zákoně o obětech trestných činů jen formou odkazu na příslušná ustanovení jiných právních předpisů. Lze sice pochopit, že je zbytečné definovat to, co je již upraveno jiným právním předpisem, ale na druhou stranu myslím, že přespríliš odkazů na jiné zákony může být pro oběti, na jejichž ochranu je zákon primárně určen, a které by si samy chtěly zákon přečíst, a porozumět jednotlivým právům, jež jim zákon přiznává, poněkud zmatečné.

V souvislosti s právem na zabránění kontaktu oběti s pachatelem byl vydán Ústavním soudem Nález, ze dne 28.2.2017, č.j. III. ÚS 2916/15-1, který považuji za zajímavý zejména z hlediska prosazování práv oběti v trestním řízení. Jedná se o případ, jenž byl v prvním stupni projednáván před Okresním soudem v Příbrami a následně Krajským soudem v Praze. Skutkový stav spočíval v tom, že obžalovaný se dopouštěl na manželce psychického i fyzického násilí, kdy byl

¹³³ Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní

následně pravomocně uznán vinným ze spáchání zločinu týrání osoby žijící ve společném obydlí. Manželka byla poučena o možnosti připojit se jako poškozená k trestnímu řízení s nárokem na náhradu škody s tím, že tento nárok musí uplatnit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování. Manželka však už neměla žádný zájem na kontaktu s manželem, a proto využila práva nesetkat se s obžalovaným u hlavního líčení a být vyslýchána v jeho nepřítomnosti, a na výslech čekala v oddělené místnosti, kdy do jednací síně byla předvolána až po přednesení obžaloby a výpovědi obžalovaného. Důsledkem toho, že poškozená využila práva, jež jí poskytuje zákon o obětech trestných činů, kterým je právě právo na zabránění kontaktu oběti s pachatelem, bylo, že předseda senátu přistoupil rovnou k jejímu výslechu, aniž se jí předtím dotázal, zda navrhuje, aby obžalovanému byla uložena povinnost k náhradě újmy způsobené trestným činem. Poškozená tedy zaslala podání, jímž se připojila jako poškozená k trestnímu řízení s nárokem na náhradu škody, až následně. Poté soud rozhodl o vině a trestu obžalovaného a jeho nezletilého syna jako poškozeného odkázal s nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, aniž by však rozhodl o právu poškozené o jejím nároku na náhradu škody. Krajský soud v odvolacím řízení rozsudek zrušil a vrátil jej Okresnímu soudu k novému rozhodnutí. Okresní soud však znovu rozhodl o vině a trestu obžalovaného, ale nárokem poškozené se znovu nezabýval, načež jí nově vydaný rozsudek nebyl ani zaslán s odůvodněním, že se včas nepřipojila k trestnímu řízení s nárokem na náhradu škody a proto se jí daný rozsudek netýká. Poškozenou pak byla podána ústavní stížnost, kdy Ústavní soud sice nerozhodl o zrušení napadených rozhodnutí Okresního a Krajského soudu, ale konstatoval, že došlo k neoprávněnému zásahu do práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Tento Nález je zajímavý nejen z hlediska samotného sporu, ale i z hlediska některých konstatování soudů a samotného výsledku, k němuž Ústavní soud dospěl. Ústavní soud v Nálezu mimo jiné uvádí, že pokud ve výjimečných případech není možné poučení z pochopitelných a zřejmých důvodů poškozenému náležitě poskytnout, nemůže to vést k faktickému zbavení jednoho z nejdůležitějších procesních práv poškozené osoby. Dalším, z mého pohledu, podstatným konstatováním Ústavního soudu je, že spojování povinnosti být přítomen u hlavního líčení s fyzickou přítomností v jednací síni je nesprávné, neboť právě takovým postupem dochází k vyloučení možnosti uplatnění nároku na náhradu škody týranou osobou, která se odmítá s pachatelem setkat tváří v tvář. Proto v tomto konkrétním případě nelze

stěžovatelce vytykat nesplnění jejich procesních povinností. V neposlední řadě Ústavní soud konstatoval, že obecné soudy musí ve skutkově výjimečné situaci (např. u zvlášť zranitelných obětí) najít takový postup, kterým budou v maximální míře chránit všechny ústavní zájmy. V závěru došel Ústavní soud k tomu, že byla porušena procesní práva stěžovatelky. Neboť obecný soud se řídil přepjatě formálním výkladem daného ustanovení a pochybení soudu bylo o to závažnější, že se v daném případě jednalo o zvlášť zranitelnou oběť. Ačkoliv tedy Ústavní soud dospěl k závěru, že právo na soudní ochranu stěžovatelky porušeno bylo, nerozhodl o zrušení napadených rozhodnutí z toho důvodu, že by se muselo opakovat celé trestní řízení, čímž by bylo zasaženo do práv celé řady osob, a to nejen obžalovaného a poškozené, ale především jejich nezletilého syna. Dalším důvodem byla snaha o zamezení prohlubování sekundární újmy a také fakt, že by stěžovatelka byla stejně pravděpodobně se svým nárokem odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních.¹³⁴

¹³⁴ *Nález Ústavního soudu k uplatňování práv obětí.* STUDECKÁ, K. In: Zpravodaj BKB 2/2017 – str. 23 a násl.

8. Zvlášť zranitelné oběti

Zákon vychází z premisy, že každá oběť trestného činu je, jako taková, zranitelná a proto je třeba, aby se k ní přistupovalo, co nejšetrněji. U zvlášť zranitelných obětí je takový požadavek na šetrné zacházení ještě prohlouben, a to zejména proto, že u zvlášť zranitelné oběti je zvýšené riziko sekundární viktimizace i sekundární újmy. Jedná se o oběti, které byly vystaveny nadměrnému násilí, ať už fyzickému, nebo psychickému, což pak vede nejen ke zhoršenému psychickému stavu oběti, ale především zvýšené citlivosti na jakékoliv obdobné podněty, které byly předmětem samotného trestného činu, jehož se osoba stala obětí. Znamená to tedy několikanásobně vyšší stres, citlivost, narušenou psychiku a podobně. Aby se u nich, pokud možno, předcházelo sekundární viktimizaci a sekundární újmě, je třeba s nimi i podle toho zacházet, a proto jsou pro jednání se zvlášť zranitelnými oběťmi stanovena určitá specifická pravidla.

Zvláštní postavení zvlášť zranitelným obětem zaručuje, mimo jiné, i směrnice č. 2012/29/EU, která již v preambuli uvádí, že takové oběti jsou vystaveny vysoké míře jak sekundární viktimizace, tak i reviktimizace, včetně zastrašování a odvety. Proto je nezbytné, aby jim byla poskytnuta pomoc odpovídající jejich postavení a aby s nimi bylo zacházeno obzvláště šetrně a citlivě, přičemž je třeba předpokládat, že tyto oběti využijí zvláštních ochranných opatření.¹³⁵

K potřebě zvlášť citlivého a šetrného přístupu k obětem a jejich zvláštním potřebám, co se týká pomoci, přistupují ještě jiné skutečnosti, respektive dvě skupiny okolností, z nichž u oběti musí existovat alespoň jedna, aby se mohla považovat za zvlášť zranitelnou oběť. První z těchto okolností je její status, tedy okolnosti vztahující se k oběti jako takové, jako je věk, pohlaví, barva pleti, zdravotní stav, vztah k pachateli a podobně. Druhou okolností je charakter trestného činu, jehož se stala obětí, to znamená, zejména jedná-li se o oběť trestného činu spáchaného z nenávisti, násilného trestného činu, trestného činu obchodování s lidmi a některých dalších.¹³⁶

¹³⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25.10.2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV - Preambule, bod č. 57)

¹³⁶ JELÍNEK, J., GRIVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012 – str. 167

V rámci této kapitoly přiblížím jeden z trestných činů, jehož oběti se řadí do kategorie zvlášť zranitelných obětí, a to trestný čin týraní osoby žijící ve společném obydlí (obecně známý a označovaný jako domácího násilí), na němž budu demonstrovat osobu oběti, osobu pachatele, danou situaci, jak by se oběť měla po činu zachovat, a jaký by měl být správný přístup a postup orgánů činných v trestním řízení.

8.1 Kdo je zvlášť zranitelnou obětí?

Vymežit osoby, o nichž lze říci, že se jedná o oběti zvlášť zranitelné, není tak jednoznačné. Každý je ke zranitelnosti náchylný jinak, každý vnímá situaci jinak, a proto ani vymezení obětí, které lze považovat za zvlášť zranitelné, není tak jednoduché. Nicméně zákon takový výčet uvádí, ačkoliv jen pro vlastní účely zákona¹³⁷, a za zvlášť zranitelné oběti považuje děti, osoby vysokého věku nebo osoby postižené mentálním či psychickým hendikepem za stanovených podmínek, oběti trestných činů obchodování s lidmi nebo trestného činu teroristického útoku a oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti za stanovených podmínek. Vyčlenění těchto obětí jakožto obětí zvlášť zranitelných vychází především z právní úpravy Evropské unie, konkrétně ze směrnice č. 2012/29/EU, která mimo jiné stanoví, že při posuzování obětí je třeba se zaměřit především na jejich individuální posouzení, s čímž souvisí i skutečnost, že je třeba věnovat zvláštní pozornost, mimo jiné, i obětem trestného činu spáchaného z nenávisti nebo spáchaného z důvodu diskriminace a obětem, které pro svůj vztah k pachateli, nebo dokonce pro svoji závislost na něm, jsou obzvláště zranitelné. V tomto smyslu je třeba řádně zohlednit především „*oběti terorismu, organizované trestné činnosti, obchodování s lidmi, násilí na základě pohlaví, násilí v rámci úzkého svazku, sexuálního násilí nebo pohlavního zneužívání nebo trestných činů z nenávisti a oběti se zdravotním postižením*“.¹³⁸

Co se týká vymezení pojmu, kým se rozumí zvlášť zranitelná oběť, která je **dítětem**, nebude činit větší problém, neboť podle obecné praxe, pokud zákon výslovně nestanoví, že za dítě se považuje osoba mladší 15 let, se dítětem rozumí osoba mladší 18 let. Tato definice vychází z čl. 1 Úmluvy o právech dítěte, kde je

¹³⁷ Vládní návrh na vydání zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) č. 617/0. Důvodová zpráva. [software]. Dostupné z: Codexis Academia

¹³⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25.10.2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV - čl. 22 odst. 3

výslovně uvedeno, že „Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“ Danému ustanovení Úmluvy odpovídá i vymezení zletilosti podle našeho právního řádu, kdy za zletilého a plně svéprávného člověka se považuje fyzická osoba starší 18 let¹³⁹. V trestním právu nemá význam, zda osoba nabyla plné svéprávnosti ještě před dovršením 18. roku věku¹⁴⁰, a proto pro účely trestního práva, a tudíž i zákona o obětech trestných činů, se za dítě považuje osoba mladší 18 let.

Spekulativní je ovšem vymezení toho, kým se rozumí zvláště zranitelná oběť, kterou je **osoba vysokého věku**. Tato kategorie zvláště zranitelných obětí byla do zákona včleněna novelou s účinností k 1.4.2017. Podmínkou je nejen vysoký věk, ale současně musí být splněna i podmínka, že vysoký věk je zároveň skutečností, která může vzhledem k okolnostem případu a poměrům osoby bránit plnému a účelnému uplatnění ve společnosti¹⁴¹. Je však sporné, odkdy lze věk považovat za vysoký. Podle obecné praxe se za osobu vysokého věku považuje osoba od 60 let věku, což vychází i z učení Světové zdravotnické organizace, která považuje za osoby středního věku osoby od 45 do 59 let a osoby vysokého věku pak člení do dalších tří skupin, a to na rané stáří od 60 do 74 let, pokročilý věk od 75 do 89 let a osoby od 90 let věku řadí do kategorie dlouhověkosti.¹⁴² Z důvodové zprávy k novele zákona o obětech trestných činů lze dovodit, že tato kategorie zvláště zranitelných obětí byla zařazena do zákona především s ohledem na stále narůstající počet trestné činnosti zaměřené právě na seniory, kteří se, hlavně v poslední době, stávají oběťmi zejména majetkových trestných činů ze strany podvodníků, tzv. šmejdů.

Další kategorií zvláště zranitelných obětí jsou **osoby postižené fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem či smyslovým poškozením**, ovšem opět jen za předpokladu, že taková skutečnost může vzhledem k okolnostem případu a poměrům osoby bránit plnému a účelnému uplatnění ve společnosti. Na otázku, co je hendikep, nebo také zdravotní postižení, není jednoznačná odpověď. Definice zdravotního postižení se liší podle jednotlivých oborů a právních odvětví. Pro účely zákona o obětech trestných činů lze vycházet z mezinárodní

¹³⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník - § 30 odst. 1

¹⁴⁰ Tzn. přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství - § 30 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁴¹ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 2 odst. 4 písm. b)

¹⁴² HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Druhé přepracované a doplněné vydání. Praha: Havlíček Brain Team – str. 20

úpravy, kdy v čl. 2 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením je uvedeno, že „*Osoby se zdravotním postižením zahrnují osoby mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními*“. Vzhledem k dodatku, že osoby postižené určitým hendikepem či smyslovým poškozením, jsou považovány za zvlášť zranitelné oběti jen, pokud taková skutečnost může vzhledem k okolnostem případu a poměrům osoby bránit plnému a účelnému uplatnění ve společnosti, lze dovodit, že takový hendikep musí být viditelný, či zjevný. Dle mého názoru, pokud by se jednalo jen o mírnou odchylku ve fyzickém či mentálním stavu, která by na první pohled nebyla zjevná a k tomu, aby mohl pachatel přijít na to, že osoba takovou odchylkou trpí, by bylo zapotřebí se s ní dostat do nějakého bližšího kontaktu, a tudíž to takovou osobu neomezuje v běžném způsobu života, respektive jí taková odchylka nebrání v plném a účelném uplatňování jejích práv ve společnosti, pak taková odchylka nestaví oběť do role oběti zvlášť zranitelné.

Obětí trestného činu obchodování s lidmi je osoba, která se stala obětí trestného činu definovaného v ustanovení § 168 trestního zákoníku. Relativní novinkou je však to, že za zvlášť zranitelnou oběť se od 1.4.2017 považuje i **oběť teroristického útoku**. Jedním z důvodů, proč byly tyto osoby zařazeny do kategorie zvlášť zranitelných obětí, může být stále narůstající počet teroristických útoků. Dá se říci, že se jedná o fenomén posledních několika let, kdy jsou teroristické útoky, a to především v Evropě, v nadsazeném slova smyslu, „na denním pořádku“, a v důsledku toho narůstá i počet obětí zasažených tímto trestným činem. Pokud bychom vycházeli z poznatků o teroristických útocích v posledních letech, které se odehrály v Evropě, a všechny jsou mediálně známé, lze u nich pozorovat několik společných prvků. Zpravidla se jedná o masovou akci, kdy si teroristé vybírají kulturní, společenské, sportovní či jiné obdobné akce, u nichž lze předpokládat, že se na jednom místě bude v určitou dobu nacházet větší počet lidí, a tudíž úspěšnost jejich útoku bude s největší pravděpodobností velmi vysoká. Lze také pozorovat, že si vybírají místa, z nichž se lidé po propuknutí „davového šílenství“ jen těžko dostanou a k činu používají prostředky, jimiž jsou schopni během několika krátkých okamžiků zasáhnout velký počet osob, ať už se jedná o automatické zbraně, nástražná výbušná zařízení, či nákladní automobil, který pokud najede do davu lidí, nejsou tito schopni se mu spolehlivě a včas vyhnout. Pro oběti takového činu je to o to

psychicky náročnější, že nejen že jsou bezprostředně ohroženi na životě, zpravidla tím, že po nich někdo střílí, ale snaží se co nejrychleji se z místa dostat a pokud jim to prostory a lidé stojící jim v cestě neumožní, propuká v nich hysterie, bezmoc a mnohdy i jakési prvky šílenství, na které, pokud teroristický útok přežijí, mnohdy nezapomenou ani do konce života. Zážitek je pro ně o to více traumatizující, když při takovém útoku zemře někdo jim blízký.

Oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti je oběť, která se stala obětí některého z trestných činů uvedených v Hlavě III trestního zákoníku, v níž jsou takové trestné činy upraveny, a která je podle směrnice č. 2012/29/EU¹⁴³ zařazena do kategorie obětí se zvláštními potřebami. Nejčastěji se jedná o oběti trestného činu znásilnění¹⁴⁴, sexuálního nátlaku¹⁴⁵, pohlavního zneužití¹⁴⁶ a další. Neexistuje jednotná definice, kterou by se dalo sexuální násilí charakterizovat, ačkoliv poměrně zdařilé vymezení pojmu nabízí Světová zdravotnická organizace, která jej definuje tak, že „*Sexuální násilí je každé vynucené sexuální jednání, pokus o takové sexuální jednání, nevyžádané sexuální komentáře nebo nabídky na sexuální styk a/nebo jinak zaměřené jednání směřující proti sexuální integritě člověka za použití donucení ze strany jakékoliv osoby, bez ohledu na její vztah k oběti, a to ve všech sférách života, včetně domova a pracoviště.*“¹⁴⁷ Nejtypičtějším, a bohužel nejčastějším trestným činem proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti je **znásilnění**. Jedná se o velmi diskutovaný druh trestného činu, a to zejména proto, že velký počet těchto trestných činů zůstává latentní, a s tím jsou spojeny i důsledky v podobě pachatele setrvávajícího na svobodě, kdy tito pachatelé, pokud nedojde k oznámení znásilnění, za takový trestný čin mnohdy nikdy neponesou odpovědnost. Dalším důsledkem neoznámení trestného činu znásilnění je, že oběť znásilnění zůstává se svými myšlenkami sama, nevyhledá pomoc, což vede k poměrně hluboké sekundární viktimizaci, v důsledku níž nejsou oběti schopny se vrátit do běžného způsobu života, založit rodinu a podobně. Oběti znásilnění prožívají velmi silné pocity strachu, úzkosti, znechucení, beznaděje, ale i sebeobviňování. Typické jsou stavy, kdy si oběť znásilnění klade za vinu a opovrhuje sama sebou, což je jeden

¹⁴³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25.10.2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV - čl. 9 odst. 3, písm. b)

¹⁴⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník - § 185

¹⁴⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník - § 186

¹⁴⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník - § 187

¹⁴⁷ *Co potřebují oběti trestného činu znásilnění?* VITOUŠOVÁ, P. In: Zpravodaj BKB č. 1/2017 – str. 3

z důvodů, proč se mnohdy s tímto traumatickým zážitkem nesvěří ani svým nejbližším, ani nečiní trestní oznámení. Trvalejšími následky pak bývají nízké sebevědomí, nedostatek sebedůvěry a pocitu méněcennosti. Znásilnění je velmi výrazným zásahem do integrity člověka, představuje velmi traumatizující zážitek, a proto je nezbytné, aby osoby, které s obětí přijdou do kontaktu, zejména osoby, u nichž se oběť snaží nalézt pomoc, k ní přistupovaly s patřičnou citlivostí. Dle odborníků¹⁴⁸, jsou tři základní věci, které potřebuje každá oběť znásilnění, bez ohledu na to, zda se rozhodla trestný čin oznámit, či nikoliv, a těmi jsou rada, lékařské vyšetření a pomoc¹⁴⁹. V České republice působí několik subjektů, na něž se může oběť znásilnění obrátit, a které se specializují, nebo jednou z jejich hlavních činností, je pomoc obětem trestných činů v sexuální oblasti. Významnou úlohu v této oblasti vykonává především, dnes už známý i v širší veřejnosti, Bílý kruh bezpečí, který se orientuje na pomoc obětem trestné činnosti, jimž poskytuje širokou škálu pomoci, od poskytování právních informací, přes psychologické a sociální poradenství, až po praktické rady a informace, jež poskytují vždy odborníci ve svém oboru, tedy právníci, psychologové a sociální pracovníci.¹⁵⁰ Co se týká povědomí široké veřejnosti o tom, co je a není znásilnění, respektive jaké jednání za znásilnění lze považovat, už je dle odborných názorů poměrně v dobré kondici. V zákoně je v základní skutkové podstatě uvedeno, že trestného činu znásilnění se dopustí ten, kdo násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí jiného k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti. Trestný čin je spáchán násilím i tehdy, přivedl-li pachatel svoji oběť do stavu bezbrannosti lstí¹⁵¹. Co je násilí nebo pohrůžka násilím si v obecné rovině dokáže představit každý, avšak, laická veřejnost už zpravidla nedokáže vyhodnotit situaci, kdy oběť neklade odpor, pak většina lidí dojde k závěru, že když se oběť nebránila, tak to vlastně činila dobrovolně. Opak je však pravdou, což potvrzuje i Nejvyšší soud ve svém Usnesení ze dne 26. 3. 2014, č.j. 11 Tdo 294/2014-15, ve kterém uvádí, že „*Za násilí ve smyslu § 185 odst. 1 alinea 1 tr. zákoníku se považuje použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu znásilňované osoby a dosažení pohlavního*

¹⁴⁸ Např. Doc. MUDr. Jaroslav Zvěřina, CSc. nebo PhDr., Jana Procházková. In: Zpravodaj BKB č. 1/2017 – str. 5 a str. 7

¹⁴⁹ *V případě, kdy se oběť rozhodne znásilnění ohlásit, je nezbytné, aby byly zajištěny základní potřeby oběti, které lze rozdělit do tří oblastí, a to včasné poskytnutí relevantních informací o řízení, ohleduplnost a důstojné postavení v probíhajícím řízení a diskrétnost – viz Zpravodaj BKB č. 1/2017, str. 12*

¹⁵⁰ *Poslání a činnost BKB*. [online]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>

¹⁵¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník - § 119

styku proti její vůli. Není nezbytné, aby poškozená osoba kladla zřejmý fyzický odpor. Postačuje, pokud pachateli musela být zjevná nevole této osoby s jeho jednáním.“ Judikatura se rovněž zabývá i otázkou, co se považuje za pohlavní styk, kdy „Za pohlavní styk považuje jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby (stejného nebo jiného pohlaví)“¹⁵². Mezi pohlavní styk se tedy řadí nejen soulož a pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, ale i například pouhé osahávání prsou ženy či genitálií.¹⁵³

Novelou zákona o obětech trestných činů účinnou k 1.4.2017, došlo k rozšíření kategorie zvláště zranitelných obětí o **oběti tzv. hate crimes**, tedy trestných činů z nenávisti. Pod tuto kategorii trestných činů lze obecně zařadit trestné činy spáchané z nějakého diskriminačního důvodu, nejčastěji pro příslušnost oběti k určité národnosti, etnické, náboženské či jiné skupině, ale i pro její pohlaví, barvu pleti, věk, a další. Zpravidla se tedy jedná o viktimizaci z důvodu nějaké nezměnitelné osobnostní charakteristiky¹⁵⁴. Podle Úřadu pro demokratické instituce a lidská práva¹⁵⁵ je zločinem z nenávisti „*Trestný čin, který je motivován intolerancí k určité skupině ve společnosti. K tomu, aby bylo možné trestný čin kvalifikovat jako hate crime, je třeba splnit dvě kritéria*“, kdy prvním z nich je skutečnost, že čin musí být trestný podle právního řádu státu, v němž byl spáchán, a druhým kritériem je fakt, že trestný čin musí být spáchán z důvodu předsudků k určité skupině obyvatel, tedy musí být veden předsudečnou motivací.¹⁵⁶ Co se týká vymezení diskriminačních kritérií, v souvislosti s čl. 3 Listiny základních práv a svobod¹⁵⁷, lze za taková kritéria považovat především pohlaví, rasu, barvu pleti, jazyk, víru a náboženství, politické či jiné smýšlení, národní nebo sociální původ, příslušnost k národnosti nebo etnické menšině, majetek a rod nebo jiné postavení. Podle antidiskriminačního zákona¹⁵⁸ se mezi tato kritéria řadí navíc ještě zdravotní postižení a světový názor, a za diskriminaci podle pohlaví považuje antidiskriminační zákon i diskriminaci z důvodu

¹⁵² JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016 – poznámky k § 185 trestního zákoníku, str. 268 a násl.

¹⁵³ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016 – poznámky k § 185 trestního zákoníku, str. 268 a násl.

¹⁵⁴ JELÍNEK, J., GRIVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012 – str. 160

¹⁵⁵ Úřad pro demokratické instituce a lidská práva má sídlo ve Varšavě a je institucí spadající pod Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

¹⁵⁶ *Problematika Hate crimes*, pro Ministerstvo vnitra zpracoval Doc. JUDr. PhDr. MAREŠ, M., Ph.D. [online]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hate-crimes.aspx> - str. 24

¹⁵⁷ Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod – čl. 3 odst. 1

¹⁵⁸ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon) - § 2 odst. 3,4

těhotenství, mateřství nebo otcovství a z důvodu pohlavní identifikace. Toto vymezení diskriminačních důvodů vychází z celé řady mezinárodních dokumentů, jimiž je Česká republika vázána, a mezi něž patří například Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem diskriminace, Směrnice Rady č. 2000/43/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, a mnoho dalších. Trestné činy spáchané z nenávisti jsou buď takové, u nichž je nenávistný důvod, respektive nenávistná pohnutka, zjevná již ze skutkové podstaty takového trestného činu, jako je například trestný čin hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, trestný čin genocidia, trestný čin apartheidu a diskriminace skupiny lidí¹⁵⁹ a další. Jsou však i trestné činy, které mohou být spáchány z nenávisti, ačkoliv taková skutečnost přímo nevyplývá z jejich skutkové podstaty, ale jsou pachateli přičteny jakožto obecná přitěžující okolnost¹⁶⁰, popřípadě jsou uvedeny ve vyšších odstavcích skutkových podstat trestných činů, jsou tedy vyjádřeny v kvalifikované skutkové podstatě a jsou důvodem pro použití vyšší trestní sazby¹⁶¹. Obecně lze říci, že hate crimes jsou trestné činy páchané především z důvodů symbolických, kdy násilí je sice na první pohled směřováno vůči konkrétní oběti, avšak ze strany pachatele se jedná o násilí vůči celé skupině, respektive komunitě, jejíž je obětí příslušníkem, a kterým pachatel zároveň projevuje svůj názor na takovou skupinu, a to zejména snahou o zastrašení, ať už daného jedince, nebo celé komunity.¹⁶²

V neposlední řadě spadají do kategorie zvlášť zranitelných obětí i „**oběti trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní**“.¹⁶³ Je třeba rozlišovat mezi organizovanou zločineckou skupinou, a organizovanou skupinou jako takovou. Za organizovanou zločineckou skupinu považuje trestní zákoník „společenství

¹⁵⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník - § 355, § 400, § 402

¹⁶⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník - § 42 písm. b)

¹⁶¹ Např. **vražda** podle ust. § 140 odst. 3 písm. g), **těžké ublížení na zdraví** podle ust. § 145 odst. 2, písm. f), **vydírání** podle ust. § 175 odst. 2, písm. f) a další podle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

¹⁶² JELÍNEK, J., GRIVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012 – str. 163

¹⁶³ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 2 odst. 4, písm. d)

nejméně tři trestně odpovědných osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti“¹⁶⁴, kdežto organizovaná skupina může být vytvořena i ad hoc, za účelem spáchání pouze jednoho trestného činu, a nevyžaduje se u ní ani vnitřní organizační struktura¹⁶⁵. Je pak nepodstatné, zda se pachatel dopustil trestného činu ve prospěch organizované zločinecké skupiny pouze jednou, či víckrát. Podstatné je, že taková skupina, v jejíž prospěch se trestného činu dopustil, naplňuje znaky organizované zločinecké skupiny vymezené v zákoně.¹⁶⁶ Důvodem, proč byly oběti tohoto trestného činu zařazeny do kategorie zvlášť zranitelných obětí, je dle důvodové zprávy k zákonu o obětech trestných činů požadavek směrnice č. 2012/29/EU na zvláštní zacházení s těmito oběťmi. Dle mého názoru je to velmi stručné odůvodnění. Lze se domnívat, že jedním z důvodů jejich zařazení do kategorie zvlášť zranitelných obětí je i skutečnost, že trestný čin definovaný v trestním zákoníku jako účast na organizované zločinecké skupině¹⁶⁷, je vždy zvlášť závažným zločinem¹⁶⁸, a proto lze předpokládat, že oběti takového činu bude způsobena i závažnější újma než je tomu u jiných trestných činů. O závažnosti tohoto trestného činu svědčí i fakt, že v případě, kdy je zjištěno, že pachatel spáchal čin ve prospěch organizované zločinecké skupiny, je obligatorním důsledkem zpřísnění trestu, kdy „horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody stanovené v trestním zákoně se zvyšuje o jednu třetinu“¹⁶⁹. Nesmíme však zapomínat na dodatek, který uvádí, že aby se oběť trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny mohla považovat za zvlášť zranitelnou oběť, musí být naplněna podmínka, že v konkrétním případě hrozí zvýšené riziko způsobení druhotné újmy, zejména s ohledem na její osobnostní charakteristiku, jako je věk, pohlaví, rasa, sexuální orientace a další obdobné skutečnosti.

8.2 Specifická práva zvlášť zranitelných obětí

Vzhledem ke specifickému postavení zvlášť zranitelných obětí, které mají oproti obětem trestných činů jako takových ještě výsadnější postavení, odpovídají

¹⁶⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník - § 129

¹⁶⁵ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2008, č. j.: 11 Tdo 113/2008-I

¹⁶⁶ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2010, č. j.: 11 Tdo 297/2009

¹⁶⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník - § 361

¹⁶⁸ Dle ust. § 14 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, jsou zvlášť závažnými zločiny ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

¹⁶⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7.vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014 - str. 401

tomu i jejich práva a pomoc jim poskytovaná. Mimo práv náležejících všem obětem, která byla konkretizována v kapitole č. 7, zvláště zranitelným obětem náleží ještě řada specifických práv, jako je právo na bezplatnou odbornou pomoc, právo na zabránění kontaktu s pachatelem, právo na ochranu při výslechu nebo podání vysvětlení a právo na zastupování zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu.

8.2.1 Právo na bezplatnou odbornou pomoc

Co je odborná pomoc, bylo specifikováno v kapitole č. 7.1. Rozumí se jí především psychologické a sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací a restorativní programy.

Rozdíl mezi poskytováním odborné pomoci oběti jako takové a zvláště zranitelné oběti spočívá především v tom, že pokud oběť prokáže, že opravdu patří mezi zvláště zranitelné oběti, podá žádost o bezplatnou pomoc a ukáže se, že tuto pomoc skutečně potřebuje, pak má nárok na poskytnutí odborné pomoci bezplatně a bez zbytečného odkladu. Žádost se podává příslušnému subjektu zapsanému v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, a může být podána jak ve formě písemné, tak i ústní. Je však pouze a jen na subjektu, který pomoc poskytuje, aby posoudil, zda oběť takovou pomoc skutečně potřebuje či nikoliv. Pokud jsou pochybnosti, zda podmínky pro poskytnutí bezplatné pomoci jsou či nejsou splněny, je nutné takovou pomoc bezplatně poskytnout¹⁷⁰. V případě, že by daný subjekt odmítl pomoc bezplatně poskytnout, má oběť právo podat proti tomuto postupu stížnost, adresovanou Ministerstvu spravedlnosti.¹⁷¹

Při výkladu týkajícího se poskytování bezplatné odborné pomoci se uvádí, že oprávněnost nároku na bezplatnou pomoc nelze posuzovat podle majetkových, sociálních či jiných poměrů oběti¹⁷². Takový výklad lze odůvodnit pravděpodobně tím, že pokud se někdo stane obětí trestného činu, natož pak přísluší-li ke skupině zvláště zranitelných obětí, je pro něj tato situace velmi stresující, frustrující, potřebuje odbornou pomoc, a to zpravidla neprodleně, a bylo by diskriminační, pokud by od osob, které jsou na tom sice rozdílně, co se týká finanční situace, ale

¹⁷⁰ JELÍNEK J. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. Vyd. Praha: Leges, 2014 - str. 50

¹⁷¹ Vládní návrh na vydání zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) č. 617/0. Důvodová zpráva. [software]. Dostupné z: Codexis Academia

¹⁷² Např. JELÍNEK J. a kol. ve svém komentáři k zákonu o obětech trestných činů, či výklad Ministerstva vnitra na stránkách Policie ČR, v článku o právech zvláště zranitelných obětí. [online]. dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zvlast-zranitelne-obeti.aspx>

stejně ohledně jejich psychického stavu, požadovat po jedné z nich, aby si za služby zaplatila a druhá nikoliv. Každý je jen lidskou bytostí, obdařenou city, které jsou stejné u každého z nás, a nelze je upřednostňovat u některé skupiny lidí jen pro jejich příslušnost k určité majetkové či sociální třídě.

Právo na bezplatnou odbornou pomoc nemá oběť trestného činu zanedbání povinné výživy¹⁷³, pokud takovým činem nevzniklo nebezpečí nouze nebo trvale nepříznivý následek.¹⁷⁴

8.2.2 Právo na zabránění kontaktu s pachatelem

V obecné rovině náleží právo na zabránění kontaktu oběti s osobou, kterou označila za pachatele, která je podezřelá ze spáchání trestného činu, nebo proti níž se vede trestní řízení (dále jen „pachatel“) všem obětem trestných činů, přičemž toto právo má oběť v kterémkoliv stádiu trestního řízení. Avšak i zde je specifikum vyplývající z postavení zvláště zranitelné oběti, kdy tomuto právu, jedná-li se o zvláště zranitelnou oběť, jsou orgány činné v trestním řízení povinny vyhovět, nebrání-li tomu účel a povaha prováděného úkonu (například při konfrontaci). Pokud by však přeci jen nebylo žádosti vyhověno, jsou příslušné orgány povinny přijmout taková opatření, která zajistí oběti maximální bezpečí.¹⁷⁵

Jedná se o právo, jež má oběť chránit především před sekundární viktimizací ze strany pachatele, a proto je třeba mu, pokud možno, v co nejvyšší míře vyhovět. Tudíž je nezbytné, aby v případě, kdy takovému kontaktu nelze zcela zabránit, orgány činné v trestním řízení, i přesto, učinily maximum pro ochranu oběti. Vždy je však třeba zabránit kontaktu před začátkem úkonu a po jeho skončení.

Dalším důvodem, proč je toto právo důležité je i fakt, že zvláště zranitelné oběti hrozí nejen zvýšené riziko sekundární viktimizace, ale pokud by se při úkonech dostala do kontaktu s pachatelem, je možné, že bude její výpověď či chování velmi ovlivněno právě přítomností pachatele, z něhož má strach, a výsledky těchto úkonů by v závěru nemusely být objektivní.

¹⁷³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník - § 196

¹⁷⁴ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 5 odst. 1

¹⁷⁵ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 17 odst. 2) a Vládní návrh na vydání zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) č. 617/0. Důvodová zpráva. [software]. Dostupné z: Codexis Academia

„Kontaktem se rozumí přímý fyzický kontakt anebo takový kontakt, který umožňuje vzájemné pozorování *in natura*.“¹⁷⁶ Takovýmto kontaktem není např. vizuální kontakt při využití audiovizuálního zařízení, či rekognice probíhající přes jednocestné zrcadlo.¹⁷⁷

Zařazení práva na zabránění kontaktu oběti s pachatelem do zákona o obětech trestných činů je důsledkem požadavku směrnice č. 2012/29/EU¹⁷⁸, která, kromě požadavku na zajištění práva na zabránění kontaktu oběti s pachatelem, požaduje, aby členské státy při výstavbě nových soudních budov zajistily i výstavbu oddělených čekáren pro oběti. Lze dovodit, že takové čekárny by měly být zřízeny i v prostorách jiných orgánů činných v trestním řízení, kam se oběť dostavuje na úkony, a kde může hypoteticky dojít k jejímu kontaktu s pachatelem.

Na rozdíl od obětí jako takových, povinnost orgánů činných v trestním řízení zajistit zabránění kontaktu s pachatelem, se vztahuje pouze na zvlášť zranitelné oběti, nikoliv však už na jejich blízké, jako je tomu obecně u obětí.

8.2.3 Právo na ochranu při výslechu nebo podání vysvětlení

Mezi základní práva obětí trestných činů obecně patří právo na šetrný způsob vedení výslechu při podání vysvětlení. U zvlášť zranitelných obětí je toto právo ještě více rozvedeno, neboť při těchto úkonech má zvlášť zranitelná oběť pravděpodobně nejspeciřičtější postavení. Vzhledem k její zvýšené zranitelnosti a náchylnosti k sekundární viktimizaci jsou na orgány činné v trestním řízení provádějící výslech kladeny přísnější požadavky, co se týká přístupu ke zvlášť zranitelným obětem. Primárně je třeba, aby se na výslech důkladně připravily, a to zejména proto, aby nemusel být, pokud možno, opakován, a proto by měl obsáhnout vše, co je nezbytně třeba zjistit o skutečnostech důležitých pro trestní řízení. Výslech musí být veden obzvláště citlivě při maximálním šetření práv, svobod a především důstojnosti zvlášť zranitelné oběti. Výslech by měla provádět osoba zvlášť vyškolená, nebrání-li tomu důležité důvody. Tímto důvodem může být neodkladnost úkonu, kdy v daném okamžiku není vyškolená osoba k dispozici, nebo není k dispozici vyškolená osoba pohlaví, jenž si oběť zvolila,

¹⁷⁶ JELÍNEK J. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. Vyd. Praha: Leges, 2014 - str. 107

¹⁷⁷ *Zvlášť zranitelné oběti – právo na zabránění kontaktu s pachatelem*. [online]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zvlast-zranitelne-obeti.aspx>

¹⁷⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25.10.2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV – čl. 19

neboť oběť má rovněž právo zvolit si pohlaví osoby, která ji bude vyslýchat. Výslech by měl být prováděn v prostorách a místnostech, které nesnižují důstojnost oběti a které jsou způsobilé zároveň poskytnout oběti určitý stupeň ochrany, pocitu bezpečí a podobně¹⁷⁹.

Požadavek, aby byla oběť vyslýchána proškolenou osobou, vyplývá ze směrnice č. 2012/29/EU, kde je uvedeno, že „*Členské státy zajistí, aby úředníci, kteří budou pravděpodobně přicházet do kontaktu s oběťmi, například příslušníci policie a soudní zaměstnanci, byli jak obecně, tak speciálně proškolení na vhodné úrovni vzhledem k jejich kontaktu s oběťmi, aby se zlepšilo jejich povědomí o potřebách obětí a byli schopni jednat s oběťmi nestranně, s respektem a profesionálně.*“¹⁸⁰

Je-li nutné výslech opakovat, měl by být veden osobou, která prováděla první výslech. Takovýto požadavek je zde především proto, aby oběť, pro kterou je velmi nepříjemné o svých zážitcích mluvit, především jedná-li se o sféru sexuální oblasti, nemusela tyto nepříjemné skutečnosti sdělovat a vysvětlovat více osobám, než je nutné. V převážné většině případů je pro oběti velmi obtížné se otevřít před cizím člověkem, tudíž je vhodné, aby těchto cizích lidí, jimž se musí se svými zážitky svěřit, bylo co nejméně. Je vysoce pravděpodobné, že kdyby se oběť musela svěřovat s, pro ni, trapnou situací, ještě jinému člověku, než který vedl původní výslech, znamenalo by to pro ni nadměrný stres, který bude mít s největší pravděpodobností za následek právě sekundární viktimizaci oběti. Navíc osoba, která vedla první výslech s obětí, už ví, jaká oběť je, dokáže si o ní utvořit určitou představu včetně toho, jaký je nejvhodnější přístup k ní, což vede k předcházení nadměrnému a zbytečnému stresování oběti.

V případě, kdy by se vyskytla potřeba použít při výslechu či podání vysvětlení jiného jazyka, než je český, může zvláště zranitelná oběť kdykoliv v průběhu trestního řízení požádat příslušný orgán činný v trestním řízení, aby byl přibrán tlumočnick, jehož pohlaví si může rovněž zvolit. Příslušný orgán je i zde povinen žádosti vyhovět, nebrání-li tomu důležité důvody, jimiž může být například situace, kdy se jedná o neodkladný úkon, který je třeba provést ihned a tlumočnick zvoleného pohlaví není v daném okamžiku k dispozici.¹⁸¹

¹⁷⁹ Viz kapitola 11.2.3

¹⁸⁰ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25.10.2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV - čl. 25 odst. 1

¹⁸¹ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů - § 19 odst. 2

8.2.4 Právo na zastupování zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu

Právo nechat se v trestním řízení zastupovat zmocněncem je právo poškozeného podle trestního řádu. Zvláště zranitelných obětí se toto právo týká jen tehdy, je-li poškozený zároveň zvláště zranitelnou obětí.¹⁸² Zmocněncem může být jak osoba fyzická, tak i právnická. V případě fyzické osoby se musí jednat o osobu plně svéprávnou, přičemž jí nesmí být ten, kdo v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání vystupuje jako svědek, znalec nebo tlumočník. Tomuto však zcela neodpovídá výklad podle Nejvyššího soudu, který ve svém Usnesení ze dne 21.5.2014, č.j. 5 Tdo 332/2014-22, říká, že „Zmocněnec poškozeného může vypovídat před soudem jako svědek. Takovéto podání svědecké výpovědi zmocněnce z dalšího zastupování poškozeného zásadně nevylučuje a je pouze na poškozeném, zda s ohledem na obsah svědecké výpovědi, kterou zmocněnec podal, rezignuje na jeho další služby. Postavení zmocněnce se tedy v tomto případě liší od postavení obhájce, jehož postavení je neslučitelné s postavením svědka, znalce a tlumočnicka v celém trestním řízení.“

Zmocněnec je oprávněn vykonávat za oběť její procesní práva, na rozdíl od důvěrníka, jehož hlavním úkolem je psychická podpora oběti. V důsledku těchto oprávnění je zmocněnec oprávněn být již od zahájení trestního stíhání přítomen při všech vyšetřovacích úkonech, jichž se může účastnit zároveň i oběť, může za ni činit návrhy, podávat žádosti i opravné prostředky. Nemůže za ni ale činit úkony, které vyžadují osobní účast oběti, jako je například její výslech. Může však, se souhlasem příslušného orgánu, klást otázky vyslychaným osobám.¹⁸³

Pokud je poškozený zvláště zranitelnou obětí, má právo na poskytování služeb zmocněncem bezplatně, a to i tehdy, pokud neosvědčí, že nemá dostatek finančních prostředků, aby si sám hradil náklady spojené s přibráním zmocněnce. Návrh na poskytnutí bezplatné pomoci zmocněncem se podává v přípravném řízení prostřednictvím státního zástupce, a v řízení před soudem, příslušnému soudu.¹⁸⁴

Zmocněnec může být zároveň i důvěrníkem oběti.

¹⁸² Zákon č. 141/1961 Sb. zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) - § 51a odst. 2

¹⁸³ Zákon č. 141/1961 Sb. zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) - § 50 a násl.

¹⁸⁴ Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád) - § 51a odst. 1,2,3

8.3 Domácí násilí

„*Domácí násilí je definováno jako fyzické, psychické anebo sexuální týrání mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v soukromí a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti.*“¹⁸⁵ Tyto formy násilí bývají často kombinovány i s násilím ekonomickým (tzn. zpravidla finanční závislost na násilníkovi). Domácím násilím není jen násilí mezi manželem a manželkou, respektive druhem a družkou, ale může se jednat i o násilí v rámci mezigeneračních vztahů, kdy není ojedinělé násilí páchané na seniorech jejich vnoučaty, nebo na rodičích jejich vlastními dětmi. K určení, zda se jedná o domácí násilí či nikoliv, by mělo pomoci vymezení základních čtyř znaků, jež musí situace vykazovat, aby se dala hodnotit právě jako domácí násilí. Mezi tyto znaky patří opakování a dlouhodobost, eskalace, jasné a neměnitelné rozdělení rolí a neveřejnost. K ochraně obětí domácího násilí má sloužit především ochrana poskytovaná trestním zákoníkem prostřednictvím ustanovení § 199, kde je upraven trestný čin týrání osoby žijící ve společné domácnosti¹⁸⁶. Podmínkou je rovněž skutečnost, že osoby musí žít ve společném obydlí. Pokud by se tedy ohrožená osoba odstěhovala ze společné domácnosti, ačkoliv by násilník ve svém jednání pokračoval, nelze v tomto případě hovořit o domácím násilí, ale jednání by mohlo být postiženo podle jiných ustanovení trestního zákoníku.

Domácí násilí **není násilím jednorázovým**. V případě, kdy se násilí v domácnosti vyskytne jednou, ještě nelze hovořit o domácím násilí, avšak nikoliv ojediněle se jedná jen o „první vlaštovku“. Pro oběť bývá zpočátku obtížné rozpoznat, že se schyluje k situaci, která ve finále vyvrcholí právě domácím násilím. To totiž zpravidla začíná velmi nenápadně. Má však tendenci gradovat. Problém nastává, pokud si oběť neuvědomí včas, k čemu se schyluje. V případě domácího násilí mezi manželi či partnery se násilný vztah vymezuje třemi faktory, a to láskou, nadějí a strachem, kdy se ve vztahu střídá období klidu (tzv. období

¹⁸⁵ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Grada Publishing. 2007 – str. 108

¹⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.4.2017, č.j.: 8 Tdo 224/2017-42 - K pojmu „týrání“ - Znakem **“týrání”** se rozumí takové zlé nakládání s osobou blízkou žijící s pachatelem ve společném obydlí, které se vyznačuje vyšším stupněm hrubosti, necitelnosti a bezohlednosti a též určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří. Není nutné, aby u týrané osoby vznikly nějaké následky na zdraví v podobě zranění či jiné obdobné újmy a týrání nemusí mít nutně jen povahu fyzického násilí, ale může spočívat i v působení psychických útrap. Týrání představuje vyvolání a udržování stavu vnímaného poškozeným jako v zásadě setrvalý stav negativních pocitů, vnitřní nepohody a obav, byť tento stav může být vyvolán dílčími konkrétními jednáními obviněného (pachatele) udržujícími či prodlužujícími tento setrvalý stav, a to až do okamžiku jeho ukončení.

líbánek), období konfliktu a období usmiřování, přičemž tento cyklus stále nabývá na intenzitě.¹⁸⁷

Násilí začíná zpočátku zpravidla velmi nenápadně, projevuje se jen formou mírných urážek na cti, důstojnosti, ale postupem času **eskaluje** do podoby násilí fyzického či sexuálního, a vrcholem může být i ohrožení oběti na životě. Těmito útoky sleduje násilník zpravidla dva cíle, a to minimalizovat sebevědomí a sebeúctu oběti, a sociálně ji izolovat.¹⁸⁸

Rozdělením rolí se rozumí jasné vymezení toho, kdo má ve vztahu postavení násilné osoby a kdo je osobou ohroženou, respektive obětí. Z toho vyplývá, že za domácí násilí se nepovažují běžné domácí hádky nebo tzv. italská domácnost, neboť v těchto sporech vystupují obě osoby v téže pozici, kdy mají relativně rovnocenné postavení, a jejich ataky se střídají.

Domácí násilí se odehrává v **soukromí**. Jedná se tedy o násilí neveřejné, latentní, o němž zpravidla nemá ponětí ani nejbližší okolí. Násilník má zpravidla tzv. dvojitou tvář, kdy před okolím vystupuje jako spořádaný, slušný občan, který by „ani mouše neublížil“, avšak realita za zavřenými dveřmi je zcela jiná. Proto se v řadě případů stává, že oběti domácího násilí okolí nevěří, což má pak samozřejmě dopady na její další chování i psychický stav.

Domácí násilí může mít několik podob, a to zejména domácí násilí páchané na ženách, na dětech, na seniorech, na osobách se zdravotním či jiným obdobným hendikepem, ale někdy se vyskytne i domácí násilí páchané na mužích.

Není nic neobvyklého, že se u oběti domácího násilí rozvine syndrom týrané osoby¹⁸⁹.

V roce 2005 byl v České republice realizován projekt „HRÁZ“, zaměřený na pomoc obětem domácího násilí a zvláště zranitelným obětem násilných trestných činů, jehož význam, přesahující až do současnosti, spočíval především v zavedení diagnostické metody SARA. **Metoda SARA DN** vznikla v Kanadě a postupně se rozšířila i na jiné kontinenty. Je vystavena na premise, že „na základě strukturovaného odborného přístupu může proškolená osoba při jejím použití zjistit rizikové faktory a kvalifikovaně odhadnout riziko dalšího domácího

¹⁸⁷ *Specifika domácího násilí*. [online]. Dostupné z: <http://rosa-os.cz/informace-pro-zeny/co-je-domaci-nasili/>

¹⁸⁸ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Grada Publishing. 2007 – str. 109

¹⁸⁹ Popsaný v kapitole č. 5.3.2

*násilí*¹⁹⁰. V této metodě jsou školení především policisté, ale například i poradci Bílého kruhu bezpečí (který se podílel na uvedení této metody do praxe v ČR), konzultanti DONA linky, a jiní pracovníci v některých sociálních službách. Tito všichni by měli při prvním kontaktu s osobou, která je obětí domácího násilí, nebo je jím ohrožena, využít metodu SARA DN. Metoda spočívá v patnácti otázkách, které jsou zaměřeny do tří směrů, a to na chování násilné osoby (v soukromí a na veřejnosti), na rizikové faktory násilné osoby z hlediska jejích sklonů k násilí a na zranitelnost ohrožené osoby.¹⁹¹

V rámci dlouholeté praxe bylo koncipováno několik základních pravidel, které je nutné při kontaktu s obětí domácího násilí dodržet. Mezi tato pravidla se řadí především důvěra, podpora, ponechání svobody rozhodnutí, informovanost a vytvoření bezpečnostního plánu.

Jak již bylo zmíněno, vzhledem k tomu, že domácí násilí se odehrává v soukromí, nezdědky dochází k situacím, kdy oběti, která se rozhodne se situací svěřit, není uvěřeno. Přitom důvěra je základním stavebním kamenem veškerého přístupu k obětem vůbec. Nikomu nenáleží hodnotit situaci, pokud o ní nemá dostatek informací, a už vůbec ne tehdy, pokud nemá s podobnou situací žádné zkušenosti. Z celé řady dotazníkových šetření vyplývá, že pro oběti trestných činů, a zejména pak těch násilných a sexuálních, je důvěra to nejdůležitější, čeho se jim může po činu dostat. Projevem důvěry může být pak i podpora a utvrzení oběti, že ona za nic nemůže, že ona je tady tou poškozenou stranou a proto se není za co stydět. Oběť by své pocity neměla dusit v sobě, neboť toto pak zpravidla vede ke zhoršenému psychickému stavu, kdy se musí se svými negativními myšlenkami a pocity potýkat sama. Nikdo by jí také neměl do ničeho nutit. Je účelné a vhodné, aby veškerá rozhodnutí učinila dobrovolně a sama.

Vypracování **bezpečnostního plánu** je především věcí profesionálů, ať už se jedná o policejní orgán, nebo třeba konzultanty některé organizace poskytující pomoc obětem trestných činů, neboť oběť zpravidla není v takovém psychickém rozpoložení, aby byla schopna si na všechny otázky odpovědět sama. V rámci bezpečnostního plánu, rozhodne-li se oběť situaci řešit, je pak třeba se zamyslet nad možnostmi dostupné pomoci nejbližšího okolí (například pro poskytnutí krátkodobého úkrytu), vhodné je také shromáždit si důležitá telefonní čísla

¹⁹⁰ *Metoda SARA DN*. [online]. Dostupné z: <http://www.donalinka.cz/nova-praxe/metoda-sara-dn/>

¹⁹¹ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Grada Publishing. 2007 – str. 111 a násl.

(zejména policie, intervenční centrum, azylový dům), vymyslet možné únikové cesty v případě, kdy dojde k dalšímu násilnému jednání (není vhodné se například nechat zavřít v části domu bez oken), domluvit se se sousedy nebo známými na znamení v případě ohrožení, ale také je třeba promyslet, kam poté půjde, jak se tam dostane a v případě, že má děti, jak bude řešit situaci s nimi. Také si pro tyto účely připravit zavazadlo, v němž by měla mít především osobní doklady, důležité dokumenty, potřebné léky, peníze a kreditní kartu, klíče od obydlí a případně jiné věci nutné osobní potřeby.

Obětem domácího násilí svědčí nejen práva obětí jako takových podle zákona o obětech trestných činů, ale vzhledem k tomu, že spadají do skupiny zvláště zranitelných obětí, náleží jim i s tím spojená specifická práva zvláště zranitelných obětí. Velmi významným institutem pro ochranu obětí před domácím násilím je institut vykázaní¹⁹².

Co se týká přístupu a postupu příslušníků Policie České republiky při kontaktu s oběťmi domácího násilí, je jejich primárním úkolem nenapomáhat vzniku, popřípadě prohlubování sekundární viktimizace. V první řadě by si měli nechat pro sebe své názory na situaci a nedávat oběti najevo, že mají pochybnosti o její výpovědi. Měli by se k ní chovat s náležitým respektem, úctou a nesnižovat tak její důstojnost v žádných ohledech. Policista musí oběť vyslýchat způsobem odpovídajícím jejím rozumovým schopnostem a především psychickému stavu, v němž se oběť nachází. Otázky je třeba klást srozumitelně a pokud možno stručně. Pokud je oběť sama schopna vyličit rozhodné skutečnosti, je třeba ji nejprve nechat mluvit a až poté klást doplňující otázky. Poté je policista povinen ji poučit o jejích právech a poskytnout jí nutné informace v potřebném rozsahu pro danou situaci (ne vždy je účelné ji zahrnout všemi informacemi najednou).

Lze s jistotou říci, že přístup orgánů činných v trestním řízení k obětem trestných činů, prošel během posledních několika let velkým vývojem, a to zejména díky celé řadě kampaní a projektů zaměřených na proškolení těchto orgánů v přístupu k obětem. Takový kladný vývoj lze pozorovat i ze strany samotných obětí, neboť z pravidelných dotazníkových šetření vyplývá, že si na přístup orgánů činných v trestním řízení stěžují čím dál méně. Jinak je tomu ale v případě jiných osob, které mají určitý vliv na trestní řízení, ale takového proškolení se jim nedostává, jako například přisedícím u soudu. Ti mohou klást vyslýchaným osobám otázky, a vzhledem k tomu, že mnohdy nemají ponětí o

¹⁹² Viz kapitola č. 7.3

dané situaci a už vůbec ne o tom, jak se k obětem chovat, nedokáží, nebo nemají tu slušnost, si některé postřehy nechat pro sebe a obětem tak kladou otázky, na které tato nedokáže odpovědět, nebo u ní prohloubí pocit studu, sebeobviňování, ponížení a podobně, což opět vede k sekundární viktimizaci oběti.¹⁹³

8.4 Shrnutí

Každá oběť trestného činu jeze své podstaty vulnerabilnější než kdokoliv jiný. Lze však říci, že zvláště zranitelná oběť je oproti obětem jako takovým ještě zranitelnější, sensiblnější a citlivější. Zjednodušeně řečeno, je náchylnější ke vzniku a prohlubování sekundární viktimizace. Na to je třeba brát veškeré ohledy a zvolit postup odpovídající jejímu postavení a rozpoložení. Výsadnějšímu postavení zvláště zranitelných obětí odpovídají i specifická práva, jež jim náleží. Tato specifika spočívají především v tom, že splní-li oběť podmínky stanovené zákonem a prokáže-li, že je zvláště zranitelnou obětí, náleží jí i práva odpovídající jejímu postavení, a to především pomoc, ať už odborná či jiná, jenž je jí poskytována bezplatně. Významným prvkem je i presumpce zvláště zranitelné oběti, kterou zakotvuje zákon o obětech trestných činů, neboť podle něj, v případě, že existují pochybnosti, zda je oběť zvláště zranitelnou, je třeba ji za zvláště zranitelnou považovat.

Za významný přínos považují zařazení osob vysokého věku do kategorie zvláště zranitelných obětí. Důvody, proč tak zákonodárce učinil, jsou stručně vymezeny v důvodové zprávě k novele zákona o obětech trestných činů. Mezi tyto důvody patří zejména stále narůstající počet trestných činů zaměřených na seniory a kauzy označované jako tzv. šmejdi. Proč si senioři nenechají poradit a nevezmou si ponaučení z těchto stále hojně medializovaných případů, a počet obětí trestných činů s řad osob vysokého věku stále přibývá, mi není známo. Obzvláště pak když mají širokou zásobu ponaučení směřujících do řad mladší populace o tom, jak by se měla mládež chovat a jak nikoliv, ale samy si poradit nenechají. Důvodem vysoké frekvence trestné činnosti zaměřené na seniory může být především skutečnost, že staří lidé bývají důvěřiví, jsou rádi, že si s nimi někdo povídá a nemusí být sami, a už nejsou zpravidla schopni rozpoznat, nebo si to uvědomí až pozdě, kdy má s nimi pachatel nekalé plány, a to i přesto, že jsou

¹⁹³ *A vařila jste mu? Týrané ženy narážejí u soudů na necitlivý přístup.* [online]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/domaci-nasili-justice-soud-trestni-pravo-komunikace-f95-/domaci.aspx?c=A171109_155302_domaci_bja

na takové situace neustále upozorňování, a to nejen, ale především prostřednictvím médií.

Co se týká trestného činu znásilnění, je zarážející, že podle opakujících se výzkumů P. Weisse a J. Zvěřiny je pouze okolo 3% případů znásilnění oznámeno. Jiné studie došly k výsledkům, že oznámených případů je okolo 8%¹⁹⁴. Ať tak, či tak, jedná se o velmi nízké procento. Na jednu stranu lze pochopit, že oběti znásilnění se zpravidla za to, co prožili, stydí, nechťejí svůj případ nijak medializovat apod., ale na druhou stranu by si měli uvědomit, že pokud trestný čin neoznámí, vystavují tím zvýšenému riziku viktimizace ostatní potencionální oběti, neboť zůstane-li pachatel na svobodě, je poměrně vysoká pravděpodobnost, že bude znásilnění opakovat.

Ohledně trestného činu domácího násilí lze shrnout, že ačkoliv násilí v rodinách, mezi nejbližšími osobami, zde existuje asi již od nepaměti, je dle mého názoru poněkud zarážející, že mezi trestné činy v rámci českého trestního práva bylo zařazeno až v roce 2004. Stejně jako se dříve kriminologie zaměřovala spíše jen na pachatele trestných činů, i v tomto ohledu převažoval názor, že v „dobrých rodinách“ se nic takového, jako je domácí násilí, vyskytnout nemůže. Opak je však pravdou. Snažila jsem se hledat nejpravděpodobnější důvody, pro které k domácímu násilí dochází, k žádnému závěru jsem se však nedobrala. Na domácí násilí má vliv řada faktorů. Z hlediska pachatele lze tyto faktory mapovat od přejímání tzv. vzorců chování z dětství, až po vrozené osobnostní dispozice. Je otázkou, zda například děti, které jsou svědky, někdy i obětmi, domácího násilí, si takové chování v budoucnu přisvojí také, neboť jim přijde normální, když jej zažívalo celé dětství, nebo zda k němu naopak zaujmou odpor, ví, že je něco špatně, a v budoucnu by se k němu nikdy a za žádných okolností neuchýlili. Co se týká označení „jeden z nejrozšířenějších trestných činů poslední doby“ (pouze v rámci tématu obětí trestných činů), je těžké říci, že je tomu tak - jen jich poslední dobou pouze více vyplouvá na povrch. Stále se jedná o poměrně vysoce latentní trestnou činnost, ale oproti dobám dřívějším lze pozorovat pokrok. Zatímco dříve se lidé drželi zkrátka, a co se dělo za zavřenými dveřmi bylo čistě věcí rodiny, v současné době už je společnost všímavější. I když, na můj vkus, stále ještě poměrně vysoké procento lidí raději přivírá oči nad čímkoliv podezřelým. Lze pozorovat, že mnoho ohlášených trestných činů domácího násilí

¹⁹⁴ *Mýty o obětech znásilnění jsou stále ve hře.* VITOUŠOVÁ, P. In: Zpravodaj BKB č. 3/2017 – str. 22

přichází od příbuzných, v menší míře pak od samotných obětí. Je dobrým znamením, že lidé se už nebojí trestný čin ohlásit na Policii ČR, ať už ze strachu před pachatelem, častěji pak kvůli tomu, „co by si řekli lidi“. Je nezbytné, aby oběti měli jistotu, že budou v bezpečí, byly ujišťovány, že ony za to nemohou a proto se nemají za co stydět.

9. Statistika a výzkumy týkající se obětí trestných činů

9.1 Viktimologické výzkumy

K podání věrného obrazu o viktimizaci a o obětech slouží viktimologické výzkumy, které jsou zaměřeny primárně na zjišťování individuálních znaků zvýšeného rizika viktimizace, určení typologie obětí, a na měření rozsahu kriminality. Tyto výzkumy rovněž poskytují informace o jakýchkoli trendech kriminality a o oznamování trestných činů. Z dlouhodobého hlediska lze pak díky těmto výzkumům sledovat, zda má kriminalita, respektive počet obětí, vzestupný či sestupný charakter. Také můžeme pozorovat tento vývoj v porovnání s ostatními státy, ať už v rámci Evropské unie, tak i jinde. Významný je i jejich přínos v tom směru, že na základě jejich výsledků lze vygenerovat, na jakou skupinu obyvatel, respektive potencionálních obětí, je třeba se zaměřit, co se týká prevence.¹⁹⁵

V České republice provádí viktimologické výzkumy především Institut pro kriminologii a sociální prevenci, který je „výzkumným a analytickým pracovištěm v oblasti kriminologie a trestní justice, zřízený Ministerstvem spravedlnosti České republiky“¹⁹⁶. Na výzkumech se však podílejí i jiné instituce, zpravidla pak organizace zaměřené na pomoc obětem trestných činů.

Problémem je, že žádný z jednotlivých výzkumů není komplexní. Nelze totiž jedním výzkumem obsáhnout všechny věkové skupiny, všechny trestné činy, všechny situace, do nichž se mohou oběti dostat, ani všechna místa. Proto bývají jednotlivé výzkumy zaměřené na individuální problémy, individuální skupiny, apod. Většinou je základním dělítkem těchto výzkumů teritoriální hledisko, což znamená, že se zpravidla rozlišují výzkumy na úrovni místní, národní a mezinárodní.

V České republice zatím neexistuje žádný oficiální jednotný viktimologický výzkum, jenž by měl dlouholetou tradici, jako je tomu v jiných zemích, a proto mi nezbývá, než přiblížit alespoň některé zahraniční výzkumy.

9.1.1 National Crime Victimization Survey

National Crime Victimization Survey (dále jen NCVS) je výzkum, jenž funguje ve Spojených státech amerických již od roku 1973, a který sbírá údaje a

¹⁹⁵ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016 – str. 13

¹⁹⁶ *Institut pro kriminologii a sociální prevenci*. [online]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/index.html>

informace o viktimizaci osob a domácností. Je primárním zdrojem informací o charakteristikách trestní viktimizace a o počtu a typech trestných činů, které nebyly hlášeny orgánům činným v trestním řízení. Poskytuje největší národní fórum pro oběti, které zde mohou informovat o dopadu trestné činnosti a popsat charakteristiku pachatele násilných trestných činů.

NCVS byl navržen za účelem splnění realizace čtyř hlavních cílů, a to získat podrobné informace o oběti a důsledcích trestné činnosti, odhadnout počet a druhy trestných činů, které nebyly hlášeny na policii, poskytovat jednotná opatření vybraných druhů trestných činů a umožnit srovnávání v čase a podle typu oblasti. Průzkum kategorizuje trestné činy na osobní a majetkové. Osobní trestné činy zahrnují znásilnění a sexuální útoky, loupež, ublížení na zdraví i kapesní krádeže, zatímco majetkové trestné činy zahrnují krádež, včetně krádeže provedené vloupáním, krádež motorových vozidel a vandalismus.

Údaje z průzkumu NCVS jsou zvláště užitečné pro výpočet míry kriminality a pro určení změn míry kriminality z roku na rok.¹⁹⁷

9.1.2 Crime Survey for England and Wales

Crime Survey for England and Wales (do roku 2012 známý pod názvem British Crime Survey) je klíčovým zdrojem informací o úrovních kriminality a postojů veřejnosti k trestné činnosti pro oblast Anglie a Walesu. Tyto informace jsou považovány za zvláště důležité, protože zahrnují údaje o trestných činech, které nejsou hlášeny policii, což z průzkumu dělá cennou alternativu ke statistice policejní kriminality. Rovněž obsahuje informace o vnímání systému trestního soudnictví a o postojích veřejnosti k trestné činnosti. Ministerstvo vnitra tvrdí, že tento výzkum měří kriminalitu přesněji než policejní statistiky, neboť zachycuje trestné činy, které se lidé neobtěžují hlásit, protože si myslí, že je trestný čin příliš triviální, nebo by s tím policie nemohla nic dělat. Jedná se tedy viktimizační průzkum, v němž jsou dospělí, žijící v soukromých domácnostech, dotazováni na své zkušenosti s kriminalitou v osobních rozhovorech.

Britský průzkum je srovnatelný s národním šetřením NCVS ve Spojených státech amerických.¹⁹⁸

¹⁹⁷ Veškeré informace jsou čerpány a přeloženy z internetových stránek NCVS. [online]. Dostupné z: http://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/NACJD/NCVS/index.jsp#About_NCVS

¹⁹⁸ Informace převzaty a přeloženy z článku „*Crime Survey for England and Wales*“. [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Crime_Survey_for_England_and_Wales

9.1.3 International Crime Victim Survey

International Crime Victim Survey (dále jen ICVS) zahájil svoji činnost v roce 1987. Průzkum byl vytvořen tak, aby poskytoval odhady viktimizace, které lze použít pro mezinárodní srovnávání. V současnosti se jedná o nejvýznamnější program standardizovaných průzkumů na světě, zaměřených na zkušenosti obyvatel s běžnou kriminalitou v různých zemích.

ICVS poskytuje obraz o vývoji běžných trestných činů, jimž je vystavena široká veřejnost, včetně trestných činů relativně bagatelních, jako jsou drobné krádeže, ale i trestných činů závažnějších, kterými jsou například krádeže automobilů či sexuální útoky.

V rámci ICVS jsou respondenti dotazováni prostřednictvím standardizovaného dotazníku, přičemž všichni, kteří tvrdí, že byli v průběhu posledních pěti let obětí trestného činu, jsou dotazováni na řadu následných otázek o tom, co se stalo – například zda oznámili trestný čin na policii, zda byli spokojeni s přístupem policie, či zda se jim dostalo náležité podpory. Obecné otázky v dotazníku, které jsou určeny pro všechny respondenty, jsou směřovány především na postup policie a jí prováděné úkony, jaký by osobně doporučili trest pro zloděje recidivistu, či jaké jsou jejich názory a doporučení na preventivní opatření proti trestným činům.¹⁹⁹

ICVS vznikl za účelem naplnění několika hlavních cílů, mezi něž patří například snaha o poskytnutí alternativy k policejním informacím o úrovni kriminality, či poskytnutí informací o tom, kdo je nejvíce zasažen kriminalitou. Hlavním důvodem, proč je třeba vytvářet i jiné alternativy k průzkumům kriminality než jen prostřednictvím policejních statistik, je hlavně skutečnost, že policii nebývá velká část trestných činů ani oznámena. Cílem ICVS je poskytnout standardizovaný dotazník, jenž umožňuje reálnou komparační analýzu údajů o kriminalitě.²⁰⁰

Vzhledem k tomu, že se jedná o mezinárodní průzkum, jenž je vykonáván už třicet let, spočívá jeho význam především v tom, že poskytuje věrný obraz o kriminalitě a jejím vývoji v různých zemích za toto období. Na základě toho si státy mohou utvořit představu, co je třeba učinit pro náležitou prevenci kriminality a případně i pro ochranu obětí trestných činů.

¹⁹⁹ Veškeré informace jsou čerpány a přeloženy z internetových stránek ICVS. [online]. Dostupné z: <http://wp.unil.ch/icvs/>

²⁰⁰ HOLCR, K. a kol., *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009 - str. 104

9.2 Statistiky

V souvislosti s viktimologickými výzkumy zpracovávají příslušné instituce i statistiky týkající se nejen kriminality, ale v posledních několika letech i statistiky zaměřené na oběti, respektive viktimizaci. Tyto statistické údaje jsou různorodé, liší se s ohledem na trestné činy, jichž se staly osoby obětí, jak častá je viktimizace a podobně. S ohledem na zaměření této diplomové práce přiblížím vývoj viktimizace, přístup k obětem ze strany orgánů činných v trestním řízení a spokojenost s tímto přístupem z pohledu obětí, přičemž informace čerpám především z údajů zveřejněných příslušnými organizacemi poskytujícími pomoc obětem trestných činů.

9.2.1 Statistický přehled návštěvnosti Bílého kruhu bezpečí, z.s.

V následujících tabulkách je znázorněn vývoj využívání služeb Bílého kruhu bezpečí, z.s. (dále jen „BKB“) za posledních 5 let, to znamená od roku 2013 do roku 2017, kde je porovnáván počet klientů, kteří navštívili BKB v jednotlivých letech a procentuální vyjádření jejich zastoupení. Je třeba brát v potaz, že údaje se týkají jen **klientů BKB**²⁰¹. V tabulce je vždy uveden jen zástupce z dané kategorie, který měl nejvyšší procentuální zastoupení²⁰², nebo údaje významné pro předcházení sekundární viktimizaci²⁰³.

Rok 2013	
Celkový počet klientů:	1 436 (100%)
Z toho bylo:	79% ženy
	40% věková kategorie 25 – 40 let
	60% oběť trestného činu
	53,5% trestných činů oznámeno na policii
	21% trestných činů bylo domácí násilí
	20% se o BKB dozvědělo od Policie ČR
Stížnosti:	53% na mezilidské/rodinné vztahy
	16% na přístup Policie ČR
	4% na přístup soudu

²⁰¹ Tzn. že pokud je v tabulce uvedeno např. „ženy“ nebo „oběť trestného činu“, apod., myslí se tím, že klient BKB byla žena, v daném procentu případů jím byla přímo oběť trestného činu, apod.

²⁰² Tzn. například – pokud je v tabulce uvedeno „věková kategorie“, je uvedena jen věková kategorie klientů, která měla nejvyšší procentuální zastoupení mezi klienty BKB za daný rok.

²⁰³ Zejména kategorie: Jak se klient dozvěděl o možné pomoci od BKB a stížnosti na přístup OČTR a jiných osob

Rok 2014			
Celkový počet klientů:		1 666	(100%)
	Z toho bylo:	79%	ženy
		39%	věková kategorie 25 – 40 let
		66%	oběť trestného činu
		52%	trestných činů oznámeno na policii
		21%	trestných činů bylo domácí násilí
		22,5%	se o BKB dozvědělo od Policie ČR
	Stížnosti:	51%	na mezilidské/rodinné vztahy
		14%	na přístup Policie ČR
4%		na přístup soudu	

Rok 2015			
Celkový počet klientů:		1 984	(100%)
	Z toho bylo:	80%	ženy
		37%	věková kategorie 25 – 40 let
		71,5%	oběť trestného činu
		63%	trestných činů oznámeno na policii
		25%	trestných činů bylo domácí násilí
		29%	se o BKB dozvědělo od Policie ČR
	Stížnosti:	56%	na mezilidské/rodinné vztahy
		14%	na přístup Policie ČR
4%		na přístup soudu	

Rok 2016			
Celkový počet klientů:		2 301	(100%)
	Z toho bylo:	82%	ženy
		34%	věková kategorie 25 – 40 let
		69%	oběť trestného činu
		62%	trestných činů oznámeno na policii
		22%	trestných činů bylo domácí násilí
		26,5%	se o BKB dozvědělo od Policie ČR
	Stížnosti:	57%	na mezilidské/rodinné vztahy
		14,5%	na přístup Policie ČR
4%		na přístup soudu	

Rok 2017 ²⁰⁴		
Celkový počet klientů:	1 755	(100%)
Z toho bylo:	82%	ženy
	39%	věková kategorie 25 – 40 let
	67%	oběť trestného činu
	64%	trestných činů oznámeno na policii
	26%	trestných činů bylo domácí násilí
	27%	se o BKB dozvědělo od Policie ČR
Stížnosti:	62%	na mezilidské/rodinné vztahy
	15%	na přístup Policie ČR
	3,5%	na přístup soudu

²⁰⁵Z výše uvedeného vyplývá, že počet klientů BKB stále stoupá a většina z nich jsou samy oběti trestných činů. Pomoc, která je jim poskytována, je celkem všestranná, to znamená, že je jim poskytována pomoc ve formě právního poradenství, psychologické pomoci, organizační, ale i morální. Lze pozorovat, že většina klientů, kteří se u BKB dožadují ať už psychické, tak i jiné pomoci, jsou v drtivé většině případů ženy a z věkové kategorie převládá kategorie 25 až 40 let. Pozitivní informací je, že počet oznámených trestných činů na Policii České republiky stále stoupá, stejně tak jako informovanost o možnosti poskytnutí pomoci ze strany BKB od Policie ČR. Zarážející však je, na co si oběti nejčastěji stěžují. Jak již bylo zmíněno, nejdůležitější pro předcházení sekundární viktimizace je na prvním místě důvěra a pomoc rodiny a nejbližšího okolí, a i přesto lze ze statistik pozorovat, že právě tato oblast je největší kámen úrazu. Zatímco stížnosti na přístup Policie ČR i soudů se stále drží na poměrně přijatelné úrovni, jak je možné, že nejvíce si oběti stěžují právě na negativní mezilidské a rodinné vztahy po spáchání trestného činu, když právě odtud by měla přicházet největší podpora a pomoc? A co je horší, procento stížností na tuto oblast stále narůstá.

S odkazem na předchozí kapitolu, kde byla přiblížena problematika domácího násilí, jsem z trestných činů vybrala právě tento, který se dle statistických údajů evidovaných BKB, drží stále okolo 20%. Především v souvislosti s trestným činem domácího násilí byl do českého právního řádu

²⁰⁴ Údaje za rok 2017 jsou pouze za první tři čtvrtletí

²⁰⁵ Údaje vychází ze statistik BKB, uveřejněných na internetových stránkách BKB. [online]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/statistiky/>

v roce 2007 zaveden institut vykázání, který byl, a stále je, poměrně hojně využíván.

Rok	Počet vykázání celkem	Nejvíce vykázání podle krajů	Nejméně vykázání podle krajů	Opakovaná vykázání
2013	1361	1. Ústecký kraj 2. Hlavní město Praha 3. Jihomoravský kraj	1. Plzeňský kraj 2. Královéhradecký kraj	188
2014	1382	1. Hlavní město Praha 2. Ústecký kraj 3. Moravskoslezský kraj	1. Královéhradecký kraj 2. Plzeňský kraj	173
2015	1306	1. Hlavní město Praha 2. Ústecký kraj 3. Moravskoslezský a Jihomoravský kraj	1. Plzeňský kraj 2. Královéhradecký kraj	180
2016	1316	1. Hlavní město Praha 2. Ústecký kraj 3. Moravskoslezský kraj	1. Plzeňský kraj 2. Královéhradecký kraj	175
2017	1348	1. Ústecký kraj 2. Hlavní město Praha 3. Moravskoslezský kraj	1. Plzeňský kraj 2. Vysočina	182
Celkem	6 716			

²⁰⁶Z výše uvedeného lze pozorovat, že institut vykázání je využíván v posledních pěti letech v podstatě ve stejné míře. To znamená, že počet vykázání nenarůstá ani neklesá. Na první pohled se může zdát, že se nejedná o žádný závratný počet, avšak pokud bychom přepočítali počet vykázání na jednotlivé dny, dostaneme se k průměru, kdy na jeden den připadá cca 3,68 vykázání. To znamená, že denně jsou z českých domácností vykázány 3 až 4 osoby.

²⁰⁶ Údaje vychází ze statistik BKB, uveřejněných na internetových stránkách domacinasili.cz. [online]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>

10. Organizace zaměřené na pomoc obětem trestných činů

Existuje celá řada organizací, které jsou předmětem a účelem své činnosti zaměřeny na pomoc obětem trestných činů. Všechny tyto organizace konají velmi záslužnou činnost, a proto je vhodné se alespoň o některých zmínit. Pro přiblížení jsem si vybrala jen některé, jež mne buď svým posláním zaujaly nejvíce, anebo, u nichž považuji za vhodné, aby se povědomí o nich zvýšilo i u širší veřejnosti.

10.1 Bílý kruh bezpečí, z.s.

Bílý kruh bezpečí je organizace, která byla založena v roce 1991, a to jen a pouze na dobrovolnickém principu, neboť se jednalo o první organizaci tohoto druhu u nás. V současné době funguje po celé České republice devět poraden Bílého kruhu bezpečí, kam se mohou oběti trestných činů obrátit. Ve svých stanovách je organizace vymezena jako „*nepolitický humanitární spolek s působností v České republice, jehož účelem je pomoc obětem trestné činnosti a prevence trestné činnosti*“. Je organizací zapsanou v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů.

Jedná se o organizaci, která je schopna poskytnout komplexní služby, zahrnující poskytnutí právních informací, psychologické poradenství i sociální poradenství a praktické rady a informace. Veškerou pomoc zde poskytují osoby, které jsou odborníky ve svém oboru (tzn. právníci, psychologové, sociální pracovníci). Pomoc je vždy poskytována s maximálním respektováním individuálních potřeb oběti, její osobnosti, a s přihlédnutím k okolnostem trestného činu.

Pomoc, kterou Bílý kruh bezpečí poskytuje, je v první řadě bezplatná, ale i nestranná, nezávislá a diskrétní (oběť může vystupovat anonymně). Je určena nejen všem obětem trestných činů (to znamená i pozůstalým po oběti), ale i svědkům trestných činů, bez ohledu na to, zda byl trestný čin oznámen či nikoliv. Poskytuje i terapeutické programy a spolupracuje, mimo jiné, s některými nadačními fondy, z nichž jsou poskytovány finanční prostředky na pomoc obětem trestných činů.

Vyjma činnosti zaměřené na pomoc přímo obětem trestných činů, spočívá její význam i ve snaze o prevenci a předcházení viktimizaci. Mimo to se Bílý kruh bezpečí podílí i na celé řadě jiných činností, ať už se jedná o činnosti publikační, vzdělávací, projektové či jiné. Organizace vydává vlastní periodikum nazvané

„Zpravodaj“, který vychází čtyřikrát do roka, také organizovala celou řadu kampaní, mezi které patří například kampaň zaměřená na oběti domácího násilí, na institut vykázání, nebo i kampaň zaměřená na latentní kriminalitu. Bílý kruh bezpečí také prosadil řadu požadavků týkajících se legislativních úprav postavení obětí trestných činů. V této souvislosti se významnou mírou podílel na přípravě zákona na ochranu před domácím násilím²⁰⁷, zákona o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti²⁰⁸ a samozřejmě zákona o obětech trestných činů. Rovněž navrhl a prosadil zavedení oddělených čekáren pro svědky obžaloby u soudů. Významná je i jeho spolupráce s celou řadou národních i mezinárodních organizací zabývajících se pomocí obětem trestných činů a prevencí kriminality. Také vykonává školicí a vzdělávací aktivity, přičemž má postavení školicího akreditovaného střediska se zaměřením na zlepšení výkonu spravedlnosti v praxi, přičemž cílovými skupinami jsou především orgány činné v trestním řízení, advokáti, soudní znalci, sociální pracovníci, zdravotníci, ale i studenti vysokých škol.²⁰⁹

K pomoci obětem trestných činů byla v roce 2001 zřízena tzv. **DONA linka**, prostřednictvím které je poskytováno telefonické poradenství především obětem domácího násilí. V roce 2015 pak vznikla další bezplatná telefonní linka, a to **linka 116 006**. Tato linka byla zřízena za podpory Norských fondů, a jedná se o evropskou harmonizovanou linku pro pomoc obětem trestných činů. Díky Bílému kruhu bezpečí, který se zasadil o zřízení této linky u nás, patří Česká republika mezi (zatím) devět zemí Evropské unie, kde je tato nonstop bezplatná linka zřízena. Linka funguje na stejných principech jako samotný Bílý kruh bezpečí. To znamená, že se na ní mohou obrátit oběti, pozůstalí po obětech, ale i svědci trestných činů nebo osoby ohrožené kriminalitou a násilím, a to kdykoliv, bezplatně, a požádat o právní, sociální, nebo psychologické poradenství či jiné praktické rady a informace, aniž by fyzicky museli navštívit některou z poraden. I tato linka funguje na principu diskrétnosti, nestrannosti a odbornosti.²¹⁰

²⁰⁷ Zákon č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím

²⁰⁸ Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti

²⁰⁹ Veškeré informace jsou čerpány z internetových stránek Bílého kruhu bezpečí. [online]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/>

²¹⁰ *Linka 116 006 oslavila druhé narozeniny a vstoupila na sociální síť.* HLAVICOVÁ, M. In: Zpravodaj BKB č. 1/2017 – str. 14

10.2 ROSA – centrum pro týrané a osamělé ženy

ROSA je nestátní nezisková organizace, která vznikla v roce 1993 nejdříve jako nadace, v roce 1998 se z ní stalo občanské sdružení, a od roku 2014 je vedena jako spolek. Specializuje se na pomoc ženám, jež se staly oběťmi domácího násilí a jejich dětem. Organizace poskytuje komplexní služby zahrnující krizovou intervenci, sociálně-terapeutické poradenství, poskytování utajeného azylového bydlení a telefonickou krizovou pomoc.

Kromě pomoci poskytované přímo ženám a jejich dětem, se ROSA angažuje i v celé řadě projektů a kampaní. Projekty jsou zaměřeny především na vzdělávání a vedení seminářů na školách, nejen pro studenty, ale i pedagogické pracovníky, zdravotnické pracovníky a jiné osoby, které mohou přijít do kontaktu s ženami, jež se staly obětí domácího násilí, nebo s jejich dětmi. Mezi významné projekty patřil i projekt „Umění říci NE“, zaměřený na prevenci násilí na seniorech.²¹¹

10.3 La Strada

La Strada Česká republika je nevládní nezisková organizace zaměřená na problematiku obchodování s lidmi. Je součástí mezinárodní organizace La Strada International. Jedná se o jedinou specializovanou organizaci v rámci České republiky, která se věnuje výhradně poskytování pomoci obětem tohoto trestného činu, tedy osobám obchodovaným a vykořisťovaným, popřípadě osobám tímto trestným činem ohroženým. Pomoc poskytuje ve formě sociálních služeb, činností zaměřených na prevenci a vzdělávání, činností zaměřených na snahy o legislativní změny s cílem předcházet obchodování s lidmi a jejich vykořisťování, a tím chránit jejich práva a svobody. Vyvíjí činnost v rámci celé řady projektů a grantů, v rámci nichž se snaží rozšířit povědomí o trestném činu obchodování s lidmi a o způsobech, jak tomuto předcházet.²¹²

10.4 Dětské krizové centrum

Dětské krizové centrum bylo založeno v roce 1992. V současné době je zapsáno v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Jedná se o první

²¹¹ Veškeré informace jsou čerpány z internetových stránek organizace ROSA. [online]. Dostupné z: <http://www.rosa-os.cz/>

²¹² Veškeré informace jsou čerpány z internetových stránek organizace La Strada. [online]. Dostupné z: <http://www.strada.cz/cz/o-nas>

organizaci v České republice, jež se specializuje na problematiku syndromu CAN, tedy týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí. Svoji činností se zaměřuje především na prevenci, diagnostiku a terapii syndromu CAN. Také má postavení nestátního zdravotnického zařízení. Pomoc poskytuje prostřednictvím odborníků v oblasti psychologie, terapeutických služeb, sociální péče, ale i právních služeb.

Organizace se svojí činností podílí na řadě projektů, ať už je sama jejich původcem, nebo je jen podporuje. Všechny jsou zaměřeny na děti, které se staly oběťmi nebo jsou ohroženy týráním, zneužíváním či zanedbáváním, ale i na ty, kteří by mohli přijít s těmito dětmi do styku. Je aktivní i v rámci publikační činnosti a, mimo jiné, pro děti vydává návody, jak se chovat v případě, že se jim něco stane, a to formou komiksů.²¹³

10.5 Shrnutí

V rámci čerpání informací k diplomové práci jsem sama navštívila poradnu Bílého kruhu bezpečí v Plzni, abych se dozvěděla více o činnosti dobrovolníků poskytujících své služby obětem trestných činů. V poradně mne přijala vedoucí poradny, která již od prvního kontaktu působila velmi vřele, a neváhala mi poskytnout veškeré potřebné informace, které jí předpisy poskytnout umožňují. Z celého rozhovoru jsem byla velmi mile překvapena, sama jsem odcházela s velmi pozitivním pocitem, a proto nepochybuji, že i oběti, které v těchto poradnách vyhledají pomoc, je opouštějí s mnohem lepšími pocity, než s jakými si pro pomoc přicházejí. Bylo mi sděleno, že veškerá pomoc, kterou poradny Bílého kruhu bezpečí nabízejí, je poskytována samými odborníky ve svém oboru. Co se týká informací poskytovaných obětem, z rozhovoru jsem nabyla dojmu, že jsou poskytovány v potřebném rozsahu a postupně tak, aby byli oběti schopné jim v daném psychickém rozpoložení zcela porozumět, přičemž se mohou na případové manažery telefonicky obrátit vždy, když to nezbytně potřebují. Dobrovolníci jsou ochotni v naléhavých případech za oběťmi dojet i k nim domů, pokud to jejich zdravotní či psychický stav vyžaduje. Dobrovolníci z řad této organizace v řadě případů také poskytují pomoc formou doprovodu důvěrníka.

Ačkoliv již před návštěvou poradny jsem o Bílém kruhu bezpečí hodně slyšela a měla jsem z dostupných zdrojů zjištěnu i většinu informací o této

²¹³ Veškeré informace jsou čerpány z internetových stránek organizace Dětského krizového centra. [online]. Dostupné z: <http://www.ditekrize.cz/o-nas>

organizaci, tak i přesto ve mě návštěva poradny zanechala ještě větší pocity uznání a respektu k lidem, kteří jako dobrovolníci takto pomáhají, především proto, že své služby poskytují zcela bezplatně, není jim za to poskytována žádná odměna a obětují tomu svůj volný čas, přičemž pro oběti je takováto pomoc k nezaplacení.

11. Specifika procesních úkonů v trestním řízení při zacházení s obětí trestného činu

Oběť trestného činu je, dá se říci, určitým specifickým prvkem trestního řízení. Její postavení se liší od postavení poškozeného. Zatímco poškozený je stranou trestního řízení a tudíž mu náleží jen práva procesní, oběť je svým způsobem spíše subjektem zvláštní péče poskytované státem, a tomu odpovídá i rozsah jejích práv. Oběti trestného činu zpravidla vzniká nejen újma majetková, ale především citová a mravní, a tomu právě odpovídá i úprava některých úkonů trestního řízení. S ohledem na rozsáhlou úpravu trestního řízení se tato kapitola nevěnuje průběhu trestního řízení jako takovému, ale specifikuje pouze vybrané úkony, jimž je oběť v průběhu trestního řízení vystavena, a které jsou specifické právě vzhledem k jejímu postavení.

11.1 Souhlas poškozeného (oběti) s trestním stíháním

Významným institutem s ohledem na práva obětí, respektive poškozených trestným činem, je možnost rozhodnout se, zda udělí či neudělí souhlas s trestním stíháním pachatele určitého trestného činu. Policie ČR je sice při vyšetřování trestných činů *de facto* vázána zásadou legality, což znamená, že je povinna stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, zákonodárce však bere ohledy na situace, kdy v důsledku spáchání trestného činu a odsouzení za něj jsou často vedle pachatele fakticky postiženy²¹⁴ i další osoby, a proto zásada legality neplatí bezvýjimečně.²¹⁵

V trestním řádu²¹⁶ jsou taxativně vyjmenovány trestné činy, k jejichž stíhání je třeba souhlasu poškozeného, což znamená, že zahájení trestního stíhání takových trestných činů nelze zahájit bez souhlasu poškozeného, a pokud již bylo trestní stíhání zahájeno, nelze v něm bez jeho souhlasu pokračovat. Neudělí-li li poškozený souhlas ihned, stanoví mu policejní orgán přiměřenou lhůtu, která nesmí být delší než 30 dnů, v níž může souhlas udělit. Zároveň jej poučí o případných následcích neudělení souhlasu, tedy že souhlas již nebude možné po uplynutí této lhůty udělit, stejně tak, pokud již jednou udělený souhlas odvolá, vzdává se tím jednou pro vždy možnosti jej znovu udělit. Pokud poškozený

²¹⁴ Nikoliv trestně, ale mohly by být např. ohroženy nedostatečným finančním příjmem v případě odsouzení pachatele, neboť jsou na něm v tomto ohledu zcela závislé, apod.

²¹⁵ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016 – poznámky k § 163 trestního řádu, str. 862

²¹⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) - § 163 a násl.

souhlas udělí, může jej vzít kdykoliv zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Souhlas může být udělen ve formě písemné i ústní. V případě, kdy je poškozených více, postačí souhlas jen jednoho z nich.

Udělení souhlasu podléhá obecným podmínkám o platnosti právního jednání, to znamená, že musí být udělen dobrovolně, srozumitelně, vážně a nikoliv pod nátlakem. Tomu odpovídá i konstatování Vrchního soudu v Praze, který ve svém Usnesení ze dne 3.7.2002, sp.zn. 5 To 31/02 uvedl, že „*Souhlas poškozeného s trestním stíháním obžalovaného musí být určitým a srozumitelným projevem jeho vůle adresovaným orgánu činnému v trestním řízení; význam vyjádření poškozeného nelze vyvozovat implicitně (např. z okolností případu, jeho vztahu k obžalovanému, z výpovědi svědků apod.)*.“ V případě, že by bylo z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět pod nátlakem nebo v tísní, nebylo by takového souhlasu třeba.

Jsou i výjimky, kdy ačkoliv byl spáchán trestný čin, který patří mezi trestné činy, k jejichž trestnímu stíhání je třeba souhlasu poškozeného, za určitých okolností není souhlasu třeba. Těmito výjimkami jsou situace, kdy byla trestným činem způsobena smrt, poškozeným je osoba mladší 15 let nebo není schopna dát souhlas pro duševní chorobu či poruchu, pro kterou byla omezena ve svéprávnosti.

11.2 Úkony Policie České republiky při kontaktu s oběťmi trestných činů

Orgány, s nimiž se oběti dostávají do styku, jsou v první řadě orgány **Policie České republiky**. Policie ČR je veřejným ozbrojeným sborem, jehož hlavním posláním je sloužit veřejnosti, zejména pak ochrana osob a majetku před trestnými činy, včetně ochrany veřejného pořádku a předcházení trestné činnosti. Její činnost se řídí především zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, některé úkony vykonává podle příslušných ustanovení trestního řádu či jiných právních předpisů, a v neposlední řadě se při své činnosti musí řídit etickým kodexem.

Přijetí zákona o obětech trestných činů znamenalo, mimo jiné, i zásah do již zaběhlých kolejí při zacházení příslušníků Policie ČR s oběťmi. Policie ČR se nově při kontaktu s oběťmi musí řídit především právě zákonem o obětech trestných činů.

Na základě projektu zaměřeného na spolupráci Policie ČR s Bílým kruhem bezpečí, došlo v roce 2010 k proškolení několika lektorů z řad policejních psychologů, kteří pak dále školili a školí ostatní příslušníky Policie ČR, zejména policejní interventy, aby se jim dostalo náležitého poučení, jak s oběťmi zacházet.²¹⁷ Bílý kruh bezpečí v rámci svých vzdělávacích programů zaměřených nejen na policisty, ale i na ostatní orgány a specialisty z řad znalců, advokátů, zdravotníků, apod. sestavil několik základních bodů, jak postupovat při kontaktu s oběťmi. Je důležité znát, respektive se alespoň snažit pochopit a vcítit se do situace oběti, aby si byl policista schopen představit, co oběť po činu prožívá, cítí. Ať už hovoříme o strachu z pachatele, nedůvěře k okolí, nejistotě či neschopnosti si v daný okamžik vybavit detaily činu, policista by měl všechny tyto pocity oběti respektovat a v žádném případě je nesmí zlehčovat či oběť dokonce zesměšňovat. Oběť může být v šoku až do 36 hodin po činu, a proto je třeba brát na toto ohledy, neboť v tomto časovém rozmezí je ještě více náchylná k sekundární viktimizaci než obvykle. Mezi základní body, jež musí policista při prvotním kontaktu s obětí dodržovat, patří především poskytnutí nejdůležitějších informací v nezbytném rozsahu, důvěra a porozumění, vzbuzení a utvrzení v pocitu bezpečí a v neposlední řadě empatie.²¹⁸

Vzhledem k tomu, že oběť často vystupuje v trestním řízení jako svědek, stává se tím pro orgány činné v trestním řízení velmi cenným zdrojem informací a důkazů, proto mají tyto orgány mnohdy sklony přistupovat k ní spíše jako k důkazu, než jako k živé, citlivé bytosti. Je však třeba mít na paměti, že „*oběť nesmí být vyslyšající osobou v žádném případě chápána jen jako nositel důkazů a zdroj dalších věcných důkazů, jak se nezřídka stává*“²¹⁹.

S potřebnou citlivostí a ohleduplností musí orgány činné v trestním řízení vést všechny úkony, při nichž je třeba přítomnosti oběti. Jedním z primárních úkolů a cílů prevence je předcházení sekundární viktimizaci, proto v případě některých úkonů, jako je například rekognice, rekonstrukce, ohledání místa činu, konfrontace a další, je třeba předcházet sekundární viktimizaci oběti a v případě již existující sekundární viktimizace, ji neprohlubovat. Za tímto účelem je zejména důležité zabránit kontaktu oběti s pachatelem, požádá-li o to, a v případě,

²¹⁷ JELÍNEK, J., GRIVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012 – str. 125

²¹⁸ *Policista v kontaktu s obětí TČ*. [online]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pro-odborniky/policiste-straznici/policista-v-kontaktu-s-obeti-tc/>

²¹⁹ VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016 – str. 75

kdy se jejich kontaktu nelze z důležitých důvodů vyhnout, je nezbytné zajistit oběti vhodnou ochranu.

11.2.1 Policejní psychologická intervence

Policejní psychologickou intervencí lze charakterizovat jako jakousi první psychologickou pomoc, které se oběti, zpravidla bezprostředně po činu, dostane. Proto se obecně označuje jako psychologická první pomoc. Úkolem vyškolených policistů – tzv. krizových interventů, je usnadnit oběti první okamžiky po činu, kdy se oběť nachází v prvotní šokové fázi, uklidnit ji, osvětlit jí situaci i co se bude dít dále. Poté, co se oběti dostane akutní psychologické pomoci ze strany krizového intervenanta, je jí zprostředkován kontakt na příslušnou organizaci zaměřenou na pomoc obětem trestné činnosti.

Psychologická první pomoc je poskytována obětem, které se bezprostředně po činu nacházejí ve stavu šoku, jsou psychicky rozhozené a zvýšeně senzibilní. Primárním úkolem psychologa v této fázi je stabilizace oběti, tzn. obnovit u ní pocit bezpečí, odvést ji od myšlenek a pocitů bezmoci, strachu a ztráty kontroly. Poté, co se oběť alespoň částečně uklidní, je třeba ji poskytnout vhodné informace o dalším postupu, a rovněž ji ubezpečit, že se kdykoliv může obrátit na odborníky, kteří jí poskytnou vhodnou odbornou pomoc.²²⁰

Mezi základní práva obětí se řadí i právo na výslech osobou stejného nebo naopak opačného pohlaví, dle přání oběti. Lze tedy dovodit, že právo volby má i u poskytnutí psychologické pomoci. Proto pokud není součástí výjezdové skupiny policejní intervent zvoleného pohlaví, je třeba jej na místo přivolat²²¹. Rychlost a dostupnost poskytnutí psychologické pomoci pak závisí na personální vytiženosti interventů v rámci složek integrovaného záchranného systému.

11.2.2 Poučení

Poučení je primární a nejdůležitější úkon, který musí být vůči oběti uskutečněn, a to ještě před samotným výslechem. Oběť je třeba poučit o všech jejích právech, čeho se může domáhat, co ji v celém trestním řízení čeká a co se

²²⁰ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Grada Publishing. 2007 – str. 131 a násl.

²²¹ Dle informací, které jsou mi známy z konzultace s komisařkou SKPV Příbram, por. Mgr. Martinou Jarolímkovou, se např. výjezdová skupina ÚO Příbram, která slouží 24 hodin denně, aktuálně skládá pouze z mužů, a proto v případě, kdy si oběť přeje komunikovat pouze se ženou, musí být na místo přivolána.

od ní případně očekává. Poučení se oběti dostává jak v písemné, tak i v ústní podobě a existují de facto tři druhy poučení – poučení poškozeného v trestním řízení podle trestního řádu, poučení oběti trestného činu podle zákona o obětech trestných činů, a třetím je poučení poškozeného, který je zároveň obětí, a jemuž se dostává poučení jak podle trestního řádu, tak i podle zákona o obětech trestných činů. Všechna tato poučení jsou velmi obsáhlá²²², a pro oběť zpočátku mnohdy nepochopitelná. Jak již bylo v této práci zmíněno, je třeba brát ohledy na aktuální psychické i zdravotní rozpoložení oběti a poskytnout jí takové množství informací, jaké je schopna v daný okamžik vstřebat. Také je nezbytné učinit vše pro to, aby oběť obsahu poučení zcela porozuměla, a pokud tomu brání například její psychický stav, či mentální postižení, negramotnost nebo jiná vážná překážka, pak je důležité ustanovit jí opatrovníka či zmocněnce, aby náležitě její práva hájil.

Významnou součástí poučení ze strany Policie ČR vůči oběti je informování o možnosti obrátit se na příslušnou instituci poskytující pomoc obětem trestných činů, včetně poskytnutí kontaktu na ni.

11.2.3 Výslech a výslechové místnosti

Výslech obětí byl již popsán v kapitole č. 7.5, výslech zvláště zranitelných obětí pak v kapitole 8.2.3. Jedná se o procení úkon, jehož cílem je získat co největší možné množství relevantních informací o případu. Představuje mnohem náročnější proces, než je pouhý rozhovor, neboť jeho hlavní podstatou je získat informace o trestném činu, přičemž je zároveň ale třeba nenarušit psychiku oběti a volit k tomu vhodné psychologické metody.²²³ O to náročnější je pak výslech právě obětí a zvláště zranitelných obětí. Také je nutné rozlišovat i poněkud specifický výslech osoby mladší 18 let, zejména pak pokud je vyslýchána jako oběť či svědek. *„Je-li jako svědek vyslýchána osoba mladší než osmnáct let o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvláště šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat.“*²²⁴

Významným mezníkem v této oblasti bylo zřízení **výslechových místností**, které jsou primárně určeny pro výslech dětských obětí a svědků, ale

²²² Vzory poučení – viz příloha č. 2, 3 a 4

²²³ ČÍRTKOVÁ, L., *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2004 – str. 314

²²⁴ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) - § 102

také pro výslech obětí závažnějších zločinů, tedy oběti patřící do skupiny obětí zvláště zranitelných. Tyto místnosti jsou zařízeny tak, aby se v nich oběti cítili, pokud možno, příjemně a aby je takové prostředí nestresovalo nad nezbytnou míru²²⁵. Kromě obvyklého vybavení, které by se dalo přirovnat k dětskému či obývacímu pokoji (v závislosti na tom, kdo je vyslýchán), jsou tyto místnosti vybaveny speciálním audiovizuálním zařízením. Toto zařízení je zde především z důvodu, aby vyslýchající mohl vést výslech spíše formou uvolněného, přátelského rozhovoru, aniž by byla atmosféra nebo psychický stav oběti zbytečně narušován zaznamenáváním každé věty do počítače. Speciální zvukové a obrazové zařízení je zde rovněž proto, jedná-li o výslech dětských obětí, tento je obecně považován za neopakovatelný úkon, a proto je nutné jej vhodným způsobem zadokumentovat, aby nemusel být, pokud možno, znovu opakován. K výslechu je třeba přibrat orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jinou osobu, která má zkušenosti s výchovou mládeže, zejména psychologa či pedagoga se specializací na dětskou psychiku. Je-li to vhodné, mohou být přibráni i rodiče dítěte. Z tohoto důvodu je zde i vedlejší místnost, upravená tak, aby se obraz a zvuk z výslechu dětské oběti či svědka, mohl přenášet do této místnosti a výslech přitom nebyl nijak narušován přítomností nadbytečného množství osob. Výslech dětí se od klasického výslechu liší i v tom, že vzhledem k jejich neukončenému rozumovému a mravnímu vývoji, především u těch nejmenších, neumí děti často správně reprodukovat prožité události, a proto se při práci s nimi používají hračky, konkrétně látkové panenky, pro něž se vžilo označení „Jája a Pája“²²⁶. Dříve byly používány právě jen tyto dvě, ale v souvislosti s narůstajícím počtem trestných činů se sexuálním podtextem páchaných na dětech se rozšiřuje i okruh pachatelů, proto přibyli do rodiny Jáji a Páji i další členové, jež mají znázorňovat i širší rodinu, a to otce, matku, dědu, babičku i sourozence. Rozšíření loutek na celou rodinu má význam pro lepší reprodukci prožité události ze strany dítěte. *„Prostřednictvím spontánní hry s loutkami dítě lépe navazuje osobní kontakt jak s policistou, tak s jiným odborníkem, lépe vyjádří děj události, který není například schopné vyjádřit slovně. Výslech se tak stává méně traumatizujícím zážitkem, což je i cílem tohoto projektu, stejně jako maximální ochrana dětských práv a zřetel na dětskou psychiku.“*²²⁷ Aby bylo dosaženo co nejpodrobnějšího

²²⁵ Foto viz příloha č. 5

²²⁶ Foto viz příloha č. 6

²²⁷ *Výslechová místnost s Jájou a Pájou šetří dětské oběti.* [online]. Dostupné z: https://hradecky.denik.cz/zpravy_region/vyslechova_mistnost_deti_20090409.html

popisu prožité události, mají látkové panenky znázorněny i pohlavní orgány. Využívání látkových panenek pro práci s dětmi je, respektive by mělo být, čistě v režii policejních vyšetřovatelů, nikoliv například sociálních pracovníků. Právě u Policie ČR by se dítě mělo s těmito panenkami dostat do prvního kontaktu, a proto, pokud byly v konkrétním případě použity již dříve, policejní vyšetřovatel je již nemůže použít.²²⁸

Výslechy dětí a zvláště zranitelných obětí ve výslechových místnostech se řídí především závazným pokynem policejního prezidenta č. 167/2010, o činnosti na úseku mládeže²²⁹. V tomto pokynu je rovněž zakotveno používání demonstračních pomůcek, kterými jsou právě například loutky Jáji a Páji, a podle něž mohou být tyto loutky využity nejen při prvotním výslechu, ale také ve všech fázích trestního řízení. Loutky při své činnosti využívají nejen policisté, ale také jiní specialisté, kteří přijdou s dětskými oběťmi do styku, jako například psychologové, psychiatři, ale třeba i lékaři. Je třeba zmínit, že loutky nejsou určeny jen pro děti, ale lze je využít i v případech, kdy vypovídá osoba, která není schopna správně reprodukovat prožité události ať právě pro nízký věk, ale i z důvodu mentálního postižení, či proto, že osoba podávající vysvětlení není schopna pro neznalost, ostych nebo jiné vnitřní zábrany schopna vypovídat tak, jak by bylo třeba.²³⁰

Výslechové místnosti jsou velkým přínosem nejen pro výslech dětí, ale i dospělých obětí, neboť dle L. Čírtkové je k dosažení kvalitní výpovědi třeba, aby se oběť cítila co nejpříjemněji a nebyla vystavována stresu více, než je nezbytně nutné. Je třeba u ní dosáhnout co nejvyšší možné míry klidu, a pokud se při výslechu maximálně eliminují stresové faktory, které je možné mít pod kontrolou, přispívá to k tomu, aby oběť podala kvalitnější a obsáhlejší výpověď, vzpomněla si na větší detaily a popsala situaci v co nejširším možném rozsahu.²³¹ Proto jsou výslechové místnosti charakterizovány jako *"Neformální prostředí, zásadně se odlišující od policejních kanceláří. Umožní šetrnější a humánnější zacházení s vyslýchanými osobami, při němž se současně minimalizuje počet úkonů tak, aby*

²²⁸ Zjištěno na základě konzultace s komisařkou SKPV Příbram, por. Mgr. Martinou Jarolímkovou

²²⁹ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 167/2010, o činnosti na úseku mládeže – čl. 7 odst. 8

²³⁰ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 167/2010, o činnosti na úseku mládeže – čl. 8

²³¹ *Otevření speciální výslechové místnosti*. [online]. Dostupné z:

<http://www.polac.cz/g2/view.php?aktualit/vyslech/foto.html>

*oběť nebyla dále vystavována vypjatým stresovým situacím, jež by měly za následek dlouhodobé poškození jejich psychického stavu nebo vývoje.*²³²

Samotné výslechové místnosti však nezaručují, že výslech bude proveden správně. Je nezbytné, a od roku 2012 i povinné, aby policisté, kteří vedou výslechy obětí, absolvovali speciální školení. Taková školení jsou však povinná právě jen pro příslušníky Policie ČR, kteří jsou oprávněni, dle svého služebního zařazení, vést výslech nebo kteří se jinak dostanou do kontaktu s oběťmi. Dle praktických názorů je nezbytné, aby se takovému školení povinně dostalo i jiným orgánům činným v trestním řízení, neboť v důsledku nevhodného přístupu k oběti a nevhodné komunikaci s ní, dochází k sekundární viktimizaci, kterou svým přístupem mohou buď přímo vyvolat, nebo již nastalou sekundární viktimizaci prohloubit.

11.3 Mediace

Mediace je jedním z alternativních způsobů řešení trestních věcí. Jedná se o mimosoudní řešení sporu mezi obětí a pachatelem, jehož cílem je usmíření a obnova vztahů narušených trestným činem. Spor je řešen za účasti třetí, nezávislé osoby, kterou je mediátor. Mediace dává prostor jak oběti, tak i pachateli, aby se k věci vyjádřili, a aby se shodli na způsobu náhrady škody, jenž bude přijatelný pro obě strany. Jedná se o postup, který je zcela dobrovolný, nikoho nelze nutit k účasti na něm, a případný projev vůle oběti i pachatele musí být zcela svobodný.

Mediaci provádí úředníci Probační a mediační služby, jež k tomu mají zvláštní způsobilost podle zákona č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, vystupují jako nestranní prostředníci a mediaci zprostředkovávají bezplatně.

Co se týká průběhu mediace, jedná se o setkání oběti s pachatelem, za účasti mediátora. Tomuto setkání zpravidla předchází individuální rozhovory mediátora s obětí i s pachatelem. Vzhledem ke skutečnosti, že mediace vychází z koncepce restorativní justice, je jedním hlavních cílů mediace usmíření mezi pachatelem a obětí a obnova sociálních vztahů narušených trestným činem. Je-li jednání úspěšné, končí dohodou, v níž se oběť i pachatel společně shodnou na způsobu i výši náhrady škody, a která následně slouží jako podklad pro rozhodování státního zástupce nebo soudce.

²³² *Policie má novou výslechovou místnost pro oběti.* [online]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/policie-ma-novou-vyslechovou-mistnost-pro-obeti.aspx>

„Mediace nabízí oběti (poškozenému) možnost pochopení situace, okolností a zvyšuje se pravděpodobnost rychlé náhrady škody. Obviněnému pak umožňuje vyjádření omluvy oběti (poškozenému), vysvětlení svého jednání a odčinění důsledků spáchaného trestného činu. Mediace je provázána s trestním řízením a její výsledky jsou v něm také zohledněny.“²³³

11.4 Znalecké zkoumání obětí

„Znalecký posudek je samostatným důkazním prostředkem, kterým si orgány činné v trestním řízení nebo strany opatřují od osob nebo orgánů k tomu zvláště odborně způsobilých – znalců, odborné skutkové poznatky.“²³⁴

Znalecké zkoumání obětí trestných činů pro účely trestního řízení se zaměřuje zpravidla na dvě hlavní otázky, a to na otázku věrohodnosti oběti a zjištění rozsahu újmy, kterou u ní trestný čin vyvolal. Při ustanovování znalce je třeba dbát, aby u oběti nevznikla, případně nebyla prohlubována, sekundární viktimizace. Proto ke znaleckému zkoumání nedochází vždy. Děje se tak především v komplikovaných a složitých případech, zejména jedná-li se o takové trestné činy, jako je například domácí násilí, znásilnění, sexuální zneužívání dětí či jiné sexuálně motivované trestné činy.

Při zkoumání **věrohodnosti** oběti se zejména zkoumá, do jaké míry je oběť schopna vnímat, zapamatovat si a reprodukovat prožitou událost. Je třeba také rozlišovat, zda v případě, kdy neuvádí věrohodné informace, je toto dáno jejím úmyslem zatajovat či zkreslovat určité skutečnosti, nebo zda není natolik rozumově a volně vyspělá, například v důsledku duševní poruchy, pro kterou byla omezena ve svéprávnosti, že vypovídá podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, avšak nikoliv pravdivě.

V praxi se rozlišuje věrohodnost obecná a specifická. Obecná věrohodnost se hodnotí z dlouhodobého hlediska, zejména, zda má osoba sklony ke lhaní, konfabulacím, zveličování, zatajování nepříjemných informací, a podobně, kdežto specifická věrohodnost je věrohodnost vztahující se ke konkrétnímu případu, což se odráží právě zejména v postavení oběti, která má zároveň postavení svědka. Toto její postavení je specifické v tom, že osoba je nějakým způsobem poškozena, dotčena trestným činem, a proto je třeba při hodnocení její věrohodnosti dávat

²³³ *Mediace – možnost mimosoudního řešení sporu.* [online]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mediace/>

²³⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné.* 7.vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014 - str. 383

pozor, zda se utrpěná újma, ať už se jedná o újmu majetkovou, morální či jinou, promítá do její způsobilosti pravdivě vypovídat o skutečnostech, které zažila. Obecná praxe říká, že „*Čím více je oběť zločinem pohlcena, tím větší je riziko, že bude vyhodnocena jako obecně nevěrohodná.*“²³⁵ Je-li obecná věrohodnost zpochybněna, v praxi to má zpravidla za následek, že se k takové výpovědi nepřihlíží.²³⁶ Dle odborníků je však diskutabilní, zda je vhodné zadávat znalecké zkoumání na obecnou věrohodnost oběti, neboť je třeba mít na paměti, že oběti se může stát kdokoliv. To znamená, že pokud se oběti domácího násilí stane například žena, která má obecně sklony k hysterii a zveličování, nelze automaticky vyloučit její věrohodnost ve vztahu k tomuto konkrétnímu trestnému činu.²³⁷ „*Vztah mezi obecnou a speciální věrohodností není symetrický. I obecně nevěrohodná osoba může podat v konkrétním případě věrohodnou výpověď a naopak. Obecně vysoce věrohodná osoba může za určitých okolností vypovídat křivě.*“²³⁸ Konečnou otázku, zda je oběť věrohodná či nikoliv, řeší soud, nikoliv znalec. Úkolem znalce je pouze odpovědět na zadané otázky, tedy zda se výpověď opírá o skutečné vzpomínky, či pouze smyšlená tvrzení, zda má osoba sklony ke konfabulacím, zatajování skutečností, a podobně.

Při zjišťování psychické újmy způsobené oběti trestným činem je pak důležité, aby se znalci dostalo všech relevantních informací souvisejících se spáchaným trestným činem, jehož se posuzovaná osoba stala obětí, a které mohou být významné pro posouzení její osobnosti, i pro posouzení psychické újmy u ní vzniklé. Pro znalce je důležité vědět, zda může při svém zkoumání vycházet z objektivně prokázané situace (tedy z objektivního zjištění, že trestný čin byl spáchán a jakým způsobem došlo k viktimizaci), nebo zda příčina viktimizace nebyla dosud jednoznačně prokázána a je tedy prozatím jen údajná.²³⁹

11.5 Ochrana obětí soudem

Zatímco pro policisty je povinné speciální školení pro vhodné zacházení a komunikaci s oběťmi, pro soudce ani přísedící taková povinnost nikde zakotvena není. Lze říci, že ochrana obětí trestných činů ze strany soudu je užší, neboť jediné, co lze v právní úpravě nalézt, je povinnost zajistit ochranu oběti, která si

²³⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 111

²³⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014 – str. 109

²³⁷ JELÍNEK, J., GRIVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012 – str. 63

²³⁸ ČÍRTKOVÁ, L., *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2004 – str. 362

²³⁹ *Viktimizace jako psychosociální krize*. ČÍRTKOVÁ, L. In: Zpravodaj BKB č. 4/2017 – str. 9

nepřeje kontakt s pachatelem, aby takovému kontaktu bylo zamezeno²⁴⁰. Za tímto účelem fungují u soudu oddělené místnosti, kde pobývá oběť po dobu řízení před soudem, a v okamžiku, kdy dojde na potřebu jejího výslechu, je vyslýchána buď prostřednictvím zvukového zařízení umístěného v oddělené místnosti, kdy její obraz vidí pouze soudce na obrazovce monitoru umístěného před ním, nebo je obžalovaný, popřípadě i další osoby, vykázán na dobu výslechu oběti ze soudní síně, a oběť je vyslechnuta přímo. Pak však musí být obžalovanému umožněno seznámit se s obsahem výpovědi oběti, vyjádřit se k ní a stejně tak musí být zachováno jeho právo klást oběti případné otázky, což se děje prostřednictvím předsedy senátu.

11.6 Shrnutí

Dle zjištěných informací si dovoluji říci, že asi největší účast na kontaktu s obětí má Policie ČR, proto je velmi důležité, aby byli její příslušníci vhodně proškoleni, jak s obětí komunikovat, a aby si takovéto znalosti stále prohlubovali, neboť skutečnost, že se jednou zúčastní školení, neznamena, že jsou dostatečně kvalifikováni pro vhodné zacházení s oběťmi trestných činů. V souvislosti s vhodným proškolením považuji za velký nedostatek, že se takového školení dostává povinně jen policistům, a nikoliv například státním zástupcům, advokátům, soudcům či přísedícím, na jejichž chování a nevhodně směřované dotazy si pak velmi často oběti stěžují, někdy mají za následek i sekundární viktimizaci oběti.

Za velký přínos považuji zřízení speciálních výslechových místností, kde jsou vyslýchány nejen děti jakožto svědci a oběti trestných činů, ale pokud jsou k tomu dány důvody tak i dospělé oběti, a především zvláště zranitelné oběti. První výslechová místnost, určená pro výslech dětských svědků, ale i obětí, byla zřízena v roce 1992 v Dětském krizovém centru (v rámci Policie ČR až v roce 2004). V roce 1994 se pak při práci s dětskými oběťmi a svědky začaly využívat látkové panenky umožňující lepší reprodukci prožité události ze strany dítěte, přičemž speciální školení policistů pro práci s dětskými oběťmi bylo povinně zavedeno až

²⁴⁰ Stejně tak, pokud je zde důvodná obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypraví pravdu - zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád - § 209 odst. 1

v roce 2012.²⁴¹ V současné době²⁴² je těchto místností po celé České republice celkem 66, avšak troufám si říci, že se nejedná o počet konečný.

²⁴¹ *Soudci a státní zástupci by se měli připravovat na práci se zneužívanými a týranými dětmi.* [online]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2017/11/soudci-statni-zastupci-by-se-meli-pripravovat-praci-se-zneuzivanymi-tyranymi-detmi/>

²⁴² Tj. k 1.1.2018 -> zdroj: *Otevření speciální výslechové místnosti.* [online]. Dostupné z: <http://www.polac.cz/g2/view.php?aktualit/vyslech/foto.html>

12. Srovnání právní úpravy ve vztahu k obětem trestných činů se Slovenskou právní úpravou

Právní řády různých států, ať už se jedná o státy evropské, či jiné, se liší. Některé právní řády dokonce ani nepracují s pojmem oběť trestného činu, ale upravují pouze postavení poškozeného v trestním řízení. Vzhledem k tomu, že Slovenská republika je nám nejen historicky, ale troufám si říci, že i morálně nejbliže, vybrala jsem si pro srovnání naší právní úpravy Slovenskou právní úpravu.

12.1 Právní úprava v České republice a na Slovensku

S účinností k 1.1.2018 byl na Slovensku přijat **zákon č. 274/2017Z.z., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov** (dále jen „slovenský zákon o obětech trestných činů“). Stejně jako v roce 2013 v České republice, je i na Slovensku přijetí tohoto zákona významným mezníkem ve vývoji práv obětí trestných činů, neboť do této doby byla práva obětí na Slovensku upravena pouze okrajově, a to zákonem č. 215/2006 Z.z., o odškodňování osob poškozených násilnými trestnými činy, který navíc nepoužíval pojem oběť, ale pracoval pouze s pojmem poškozený a jenž byl zrušen právě slovenským zákonem o obětech trestných činů. Lze pozorovat, že tyto zákony se nejen názvem, ale i obsahově kryjí s českou právní úpravou²⁴³.

Podle slovenského zákona o obětech trestných činů se obětí rovněž rozumí fyzická osoba, které bylo anebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda, morální nebo jiná škoda anebo byla porušena nebo ohrožena její zákonem chráněná práva či svobody. Dále pak za oběť rovněž považuje příbuzného v pokolení přímém, osvojitele, osvojence, sourozence, manžela a osobu, která žila v době smrti ve společné domácnosti s osobou, které byla trestným činem způsobena smrt, pokud utrpěly v důsledku smrti této osoby škodu, pokud je těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.²⁴⁴ To neplatí, je-li některá z těchto osob sama pachatelem trestného činu. Český zákon o

²⁴³ I v ČR byla práva obětí původně upravena jen zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ve znění pozdějších předpisů

²⁴⁴ Zákon č. 274/2017Z.z., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov - § 2 odst. 1, písm. b)

obětech trestných činů zde ještě výslovně uvádí registrovaného partnera a osobu, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu²⁴⁵.

V čem je však slovenský zákon odlišný od českého, je konkrétnější definice zvláště zranitelných obětí²⁴⁶. Sice mezi zvláště zranitelné oběti řadí stejný okruh osob, ale jejich definice je konkrétnější, neboť výslovně uvádí, že obzvláště zranitelnou obětí je dítě, přičemž dítětem se rozumí osoba mladší 18 let, a pokud není věk osoby známý a existuje důvod domnívat se, že je dítětem, považuje se za dítě, pokud se neprokáže opak. Zatímco český zákon se spokojuje pouze s konstatováním, že zvláště zranitelnou obětí se rozumí „dítě“. Dále pak dle českého zákona je zvláště zranitelnou obětí osoba, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, pokud tyto skutečnosti mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti. Kdežto slovenský zákon říká, že obzvláště zranitelnou obětí je osoba starší 75 let, dále pak osoba se zdravotním postižením, a to bez jakýchkoliv dalších omezení a podmínek, jako je tomu v českém zákoně. Shodně pak považují za zvláště zranitelné oběti trestného činu obchodování s lidmi, tzv. hate crimes, oběti vystavené nadměrnému riziku sekundární viktimizace s tím rozdílem, že český zákon o obětech trestných činů se spokojuje s obecnějším vymezením jako je „oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti“ apod., slovenský zákon se soustředí na konkrétní výčet trestných činů.

Slovenský zákon o obětech trestných činů pak obsahuje široký výčet konkrétních pojmů, jako je újma, sekundární viktimizace, mediace a další²⁴⁷, které jsou v českém právu roztrženy do celé řady zákonů, a proto se jimi český zákon o obětech trestných činů nezabývá.

Stejně jako v českém, tak i ve slovenském zákoně, nalezneme presumpci oběti trestného činu. Obdobný je i rozsah práv, která oběti náleží. To znamená, že i podle slovenské právní úpravy má oběť právo na informace, na odbornou pomoc a právní pomoc, právo na ochranu před sekundární viktimizací a právo na odškodnění (dle české právní úpravy se jedná o právo na peněžitou pomoc).

²⁴⁵ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů - § 2 odst. 3

²⁴⁶ Zákon č. 274/2017Z.z., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov - § 2 odst. 1, písm. c)

²⁴⁷ Zákon č. 274/2017Z.z., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov - § 2 odst. 1, písm. d) až m)

V českém zákoně o obětech trestných činů je navíc ještě uvedeno právo na ochranu před hrozícím nebezpečím a právo na ochranu soukromí.

Obdobná je i úprava týkající se podpory subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů.

Vzhledem k výše uvedenému lze dovodit, že stejně jako český zákon o obětech trestných činů, odpovídá i ten slovenský požadavkům Evropské unie týkajícím se postupu a zacházení s oběťmi trestných činů, a rozsahu a uplatňování jejich práv a oprávněných zájmů. Tímto zákonem byly do slovenské právní úpravy implementovány právní předpisy Evropské unie, upravující základní standardy v právech a postavení obětí, přičemž jedním z nejvýznamnějších je především Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25.10.2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje uvedené rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV.

12.2 Shrnutí

Považuji za velmi přínosné, že zákon o obětech trestných činů byl přijat už i na Slovensku, neboť pro oběti je vhodné, aby byla jejich práva a postavení upravena v jednom, pokud možno komplexním, právním předpise, kde budou upravena co možná nejpřehledněji. Vzhledem k tomu, že slovenský zákon nabyl účinnosti teprve 1.1.2018, lze očekávat, že se pověstné „mouchy“ budou ještě vychytávat, a postavení obětí v trestním řízení zdokonalovat.

Co se týká slovenské právní úpravy, na první pohled mne zaujalo deklarování hranice vysokého věku na 75 let. Dle důvodové zprávy ke slovenskému zákonu o obětech trestných činů je důvodem stanovení této věkové hranice skutečnost, že jde o osoby ve vysokém věku, které se zpravidla neumí účinně bránit a prosazovat dodržování svých práv, a proto se často stávají oběťmi trestných činů. Zmíněná právní úprava tedy vychází z potřeby zabezpečení ochrany lidí ve vysokém věku, u kterých zpravidla akcelerují zdravotní problémy různého druhu, kteří neudržují mnoho kontaktu s okolním světem, stávají se důvěřivějšími a následně se stávají oběťmi různých způsobů zneužití a zanedbávání, ale i oběťmi finanční a majetkové kriminality.²⁴⁸ Ale co s osobami,

²⁴⁸ Vládní návrh na vydání zákona č. 274/2017Z.z., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Důvodová zpráva. [online]. Dostupné z: <https://zakony.judikaty.info/predpis/zakon-274/2017/audit-dovodove-spravy>

které se stanou obětí trestného činu, vykazují znaky, jimiž důvodová zpráva odůvodňuje zařazení osob vysokého věku mezi zvláště zranitelné oběti (to znamená například osoba, která je těžce nemocná, nemůže se sama pohybovat nebo trpí jinou obdobnou nemocí), ale takové osobě je „jen“ 73 let? Troufám si říci, že ustanovení českého zákona o obětech trestných činů je v tomto ohledu flexibilnější, kdy je sice diskutabilní, koho lze považovat za osobu vysokého věku, ale na druhou stranu lze situaci vyhodnotit podle konkrétních skutečností, a nikoliv podle zákonem stanovené věkové hranice.

13. Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala pojmem a postavením obětí trestných činů především v rámci českého práva. Jedná se však o téma, které lze označit jako multidisciplinární, neboť zasahuje do celé řady jiných oborů, než jen právních, a proto není práce pojata čistě, jen a pouze z hlediska trestněprávního. Mým cílem bylo přiblížit, kdo je vlastně obětí trestného činu, jak se její postavení liší od postavení poškozeného v trestním řízení a jaká jsou její práva.

V tomto smyslu považuji za velký přínos přijetí zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, kterým byla práva obětí shrnuta více méně do jednoho, troufám si však říci, že ne zcela uceleného právního předpisu. Zejména z pohledu praxe je jeden z největších nedostatků současného zákona o obětech trestných činů nadbytečná a hlavně zbytečná administrativa²⁴⁹. Jeho přijetí však bylo významným krokem vpřed, co se týká postavení obětí, jejich práv a především ochrany, neboť i přesto, že tento zákon není dokonalý a je na něm hodně co zlepšovat, je znamením, že stát v rámci implementace komunitárního práva do naší legislativy učinil relevantní krok správným směrem ve vztahu k ochraně obětí trestných činů. Proto doufejme, že ochrana obětí trestných činů se bude stále vyvíjet a ubírat vpřed. Přijetí zákona a jeho novelizace také svědčí o plnění závazků vůči Evropské unii, která se v hojné míře zabývá právě ochranou obětí (respektive poškozených).

Po seznámení se s celým tématem a napsání práce jsem dospěla k názoru, že i přes veškeré snahy odborníků, organizací zaměřených na pomoc obětem trestných činů i dalších osob, stále přetrvávají zažitá mýty a předsudky, že si oběti, alespoň z části, mohou za svoji viktimizaci sami. Jsme lidé, máme vrozené city, emoce, vnímání i myšlení, včetně negativních vlastností, a proto je nemožné z mysli všech lidí dostat představu, že pokud se bude dívka chovat vyzývavě a oblékat nevhodně, může si za znásilnění vlastně sama. I přesto všechno je však třeba ve snahách o změnu ve vnímání obětí nepolevit. Každá oběť potřebuje, ať už větší, či menší pomoc, a to psychickou, finanční, zdravotní či právní nebo jinou odbornou. Primární pro každou oběť je zejména důvěra, a to především důvěra svých nejbližších. To jsou lidé, na něž by se měla oběť spolehnout a lidé, kteří by za žádnou cenu neměli podkopávat její důvěryhodnost, důstojnost a sebeúctu.

²⁴⁹ Dle vyjádření komisařky SKPV Příbram, por. Mgr. Martiny Jarolímkové, i dle celé řady odborných názorů – např. Prof. JUDr. JELÍNEK J., CSc., JUDr. PELC. V.: *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení*. In: Bulletin advokacie č. 11/2015 - str. 21

Pokud nemůže hledat pomoc u svých nejbližších, komu by pak měla důvěřovat? To je zejména dle odborníků z řad viktimologů, psychologů ale i policejních interventů, zlaté pravidlo, jak oběti nejlépe pomoci. V tomto směru také považují za velmi přínosnou a záslužnou činnost nevládních organizací zaměřených na pomoc obětem trestných činů.

Co se týká hlavní části diplomové práce, tedy zvláště zranitelných obětí, považují za přínosné, že mezi ně byly zařazeny i osoby vysokého věku. Může být na první pohled diskutabilní, kdo je takovou osobou, ale vezmeme-li v potaz obecné poznatky, lze považovat za osobu vysokého věku osobu starší 60 let. Pro vyhnutí se případným nesrovnalostem a sporům ohledně interpretace daného ustanovení je třeba zároveň dodržet podmínku, že vysoký věk je zároveň skutečností, která může vzhledem k okolnostem případu a poměrům osoby bránit plnému a účelnému uplatnění ve společnosti. Takovouto flexibilnější právní úpravu považují za vhodnější, než je tomu například na Slovensku, kde slovenský zákonodárce výslovně určil hranici 75 let.

Výčet jednotlivých práv náležejících obětem je pak velmi obsáhlý. Široký rozsah oprávnění sice svědčí o dobrém postavení obětí v trestním řízení, ale na druhou stranu je třeba si uvědomit, že oběť není po trestném činu v psychickém rozpoložení, v němž by byla schopna pochopit všechna práva, jež jí náležejí a o nichž byla poučena, ať už ze strany policejního orgánu, tak například i ze strany pomocné organizace nebo soudu, a proto je třeba jí poskytovat v příslušnou chvíli takové množství informací, které je schopna v daném okamžiku vstřebat.

K významným poznatkům také patří fakt, že ačkoliv příslušníci Policie České republiky, kteří se dostávají do kontaktu s oběťmi trestných činů, musí být povinně proškoleni, jak s takovou osobou komunikovat, jak se chovat, jaké otázky klást a jakým se naopak vyhýbat, jaké primární a nejdůležitější rady a informace jim poskytnout a podobně, ostatní orgány činné v trestním řízení takové povinné školení neabsolvují. A právě na jejich chování a přístup si oběti v nemalé míře stěžují. Proto myslím, že by bylo vhodné zavést taková školení i pro soudce, státní zástupce, ale například i advokáty.

Ke zdrojům, z nichž vychází moje diplomová práce, bych chtěla upřesnit, že jsem si vědoma, že práce vychází především z českých zdrojů, ale zahraničních publikací, které by byly aplikovatelné na toto téma a stále byly aktuální, mnoho není. Považuji za vhodné pak vycházet především z české a evropské právní úpravy, neboť jsme Češi, žijeme v České republice, a proto je třeba zaměřit se na

ochranu osob žijících na našem území, přesto, že se mnou mnozí nemusí souhlasit. Tímto bych jen chtěla osvětlit nedostatek zahraniční literatury. Tím samozřejmě netvrdím, že je mi osud cizích státních občanů žijících v cizině lhostejný, samozřejmě základní lidská práva a svobody je třeba dodržovat vždy a všude, ale je třeba si nejprve „zamést na vlastním dvorku“. Také si uvědomuji, že podkladem mé práce je poměrně velký počet internetových zdrojů, ale myslím, že v dnešní době už se aktuální informace dozvíme především právě na internetu, zejména pak na předmětné téma. Svědčí o tom především internetové stránky různých organizací zaměřených na pomoc obětem trestných činů, neboť tyto zpravidla nevydávají knihy, nebo jen velmi málo, a k jejich zpravodajům a jiným pravidelným publikacím se člověk dostane jen zřídka, ačkoliv zveřejňují informace velmi důležité. Dalším důvodem je i to, že v knižních publikacích se ve většině případů řeší stejné či obdobné problémy, kdežto na internetu se člověk přiblíží novým přístupům, pohledům a názorům, ať už se s nimi ztotožní či nikoliv.

14. Resumé

This diploma thesis deals with problems of the victims of the crimes with the focus on particularly vulnerable victims. This topic is multidisciplinary and consists of a wide range of disciplines, such as criminal law, criminology (victimology), psychology, and others.

In the introductory part of this work I briefly define the basic concepts that are inherently connected with the concept of a victim of the crime. In the following chapters I deal more specifically with the concept of a victim, the difference between the victim of the crime and the injured party in the criminal proceeding and the consequences of victimization. The thesis also presents legal regulations dealing with the victims of the crime, namely Act. 45/2013 Coll., On Victims of the Crime and its most significant amendments to the Act. The rights of the victims and the assistance they are entitled to are also defined here.

The central chapter - Chapter Eight is focused on particularly vulnerable victims, in which I address the question of who is a particularly vulnerable victim. I also describe their rights and the differences between their rights and the rights of "typical" victims of the crime.

I also deal with several victimological researches and present some victims-oriented statistics. There are also listed and described organizations aimed at helping victims of crime.

In the next chapter I focus on several specifics of criminal proceedings that concern victims of the crimes.

In final chapter, I compare the Czech and Slovak legislation concerning the victims, because, effective from January 1 2018, a new law has been introduced in Slovakia, which now more or less corresponds to our Act No. 45/2013 Coll., On Victims of the Crime, and the Slovak legislation has begun to meet the requirements of the European Union to respect certain fundamental rights and legitimate interests of victims.

Each chapter contains a brief summary of the topic of the chapter and my own commentary.

The goal of my thesis was to get closer to understanding the situation of the victims and how to best help them deal with the situation and what procedure to recommend if I came into contact with the victim of the crime, especially if the victim should have been someone of the people closest to me.

15. Seznam literatury a jiných zdrojů

15.1 Knižní prameny

1. CARRABINE, E., et al. *Criminology: a sociological introduction*. NY: Routledge. 2009
2. ČÍRTKOVÁ, L., *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2004. 432 s. ISBN 80-86473-86-4
3. ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 4. Vyd. Praha: Portál. 2004. 272 s. ISBN 80-7178-931-3
4. ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. 160 s. ISBN 978-80-262-0582-1
5. ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Grada Publishing. 2007. 192 s. ISBN 978-247-2014-2
6. GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. Vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. 536 s. ISBN 978-80-7478-614-3
7. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří. Druhé přepracované a doplněné vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 400 s. ISBN 978-80-87109-19-9*
8. HENTIG, von H.: *The Criminal and his Victim*. New Haven, Bonn: Yale University Press, 1948
9. HOLCR, K. a kol., *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009. 192 s. ISBN 978-80-87212-23-3
10. CHRISTIE, N. *The Ideal Victim*. In: FATTAH, E. A. *From Crime Policy to Victim Policy*. Basingstoke: Macmillan, 1986, str. 17-30
11. JELÍNEK J. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. Vyd. Praha: Leges, 2014. 320 s. ISBN 978-80-7502-016-1
12. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016. 1280 s. ISBN 978-80-7502-106-9
13. JELÍNEK, J., GŘIVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7
14. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol., *Kriminologie*, Eurolex Bohemia, Praha 2001. 419 s.
15. SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 292 s. ISBN 978-80-7380-389-6
16. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7.vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. 1040 s. ISBN 978-80-7478-616-7

17. TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie. Jak studovat zločin*. Grada Publishing, a.s. 2010. 216 s. ISBN 978-80-247-2982-4

18. VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2016. 168s. ISBN 978-80-247-4849-8

19. ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 251 s. ISBN 978-80-7380-312-4

15.2 Odborné články a příspěvky ze sborníků

1. *Co potřebují oběti trestného činu znásilnění?* VITOUŠOVÁ, P. In: Zpravodaj BKB č. 1/2017. ISSN 1213-8282. Str. 3

2. *Jaká speciální práva mají zvlášť zranitelné oběti?* [online] Výklad Ministerstva vnitra na internetových stránkách Policie ČR. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zvlast-zranitelne-obeti.aspx>

3. *Kdo je to „důvěrník“ oběti*. VITOUŠOVÁ, P. In: Zpravodaj BKB č. 4/2016. ISSN 1213-8282. Str. 16

4. *Linka 116 006 oslavila druhé narozeniny a vstoupila na sociální síť*. HLAVICOVÁ, M. In: Zpravodaj BKB č. 1/2017. ISSN 1213-8282. Str. 14

5. *Mýty o obětech znásilnění jsou stále ve hře*. VITOUŠOVÁ, P. In: Zpravodaj BKB č. 3/2017. ISSN 1213-8282. Str. 22

6. *Nález Ústavního soudu k uplatňování práv obětí*. STUDECKÁ, K. In: Zpravodaj BKB 2/2017. ISSN 1213-8282. Str. 23 a násl.

7. *Problematika Hate crimes*. [online]. Pro Ministerstvo vnitra zpracoval Doc. JUDr. PhDr. MAREŠ, M., PhD. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/problematika-hate-crimes.aspx> , str. 24

8. *Rape trauma – klinické a forenzní souvislosti*. [online]. PTÁČEK, R., ČÍRTKOVÁ, L., ŽUKOV, I. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2009/06/06.pdf>

9. *Viktimizace jako psychosociální krize*. ČÍRTKOVÁ, L. In: Zpravodaj BKB č. 4/2017. ISSN 1213-8282. Str. 9

10. *Zákon o obětech trestných činů – jeho nedostatky a možnosti řešení*. Prof. JUDr. JELÍNEK J., CSc., JUDr. PELC. V. In: Bulletin advokacie č. 11/2015. ISSN 1210-6348. Str. 19 a násl.

15.3 Elektronické zdroje

1. *A vařila jste mu? Týrané ženy narážejí u soudů na necitlivý přístup*. [online]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/domaci-nasili-justice-soud-trestni-pravo-komunikace-f95-/domaci.aspx?c=A171109_155302_domaci_bja

2. *Akreditace*. [online]. Dostupné z portálu Ministerstva spravedlnosti:
<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=6115&d=330754>
3. *Bílý kruh bezpečí*. [online]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/>
4. *Crime Survey for England and Wales*. [online]. Dostupné z:
https://en.wikipedia.org/wiki/Crime_Survey_for_England_and_Wales
5. *Dětské krizové centrum*. [online]. Dostupné z: <http://www.ditekrize.cz/o-nas>
6. *F43.1*. Post-traumatic stress disorder. [online]. Dostupné z:
<http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2016/en#/F43.1>
7. *ICVS*. [online]. Dostupné z: <http://wp.unil.ch/icvs/>
8. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci*. [online]. Dostupné z:
<http://www.ok.cz/iksp/index.html>
9. *La Strada*. [online]. Dostupné z: <http://www.strada.cz/cz/o-nas>
10. *Mediace – možnost mimosoudního řešení sporu*. [online]. Dostupné z:
<https://www.pmscr.cz/mediace/>
11. *Metoda SARA DN*. [online]. Dostupné z: <http://www.donalinka.cz/nova-praxe/metoda-sara-dn/>
12. *MKN - Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů*. [online]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/katalog/klasifikace/mkn>
13. *Münchhausenův syndrom*. [online]. Dostupné z:
<http://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/77682/munchhausenuv-syndrom-by-proxy-kdyz-matka-zabiji-sve-dite-aby-byla-litovana.html>
14. *NCVS*. [online]. Dostupné z:
http://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/NACJD/NCVS/index.jsp#About_NCVS
15. *Nosí minisukně? O znásilnění si koledovala, myslí si třetina Čechů*. [online]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/news/1418/nosi-minisukne-o-znasilneni-si-koledovala-mysli-si-tretina-cechu>
16. *Oběti trestné činnosti - Registr poskytovatelů obětem trestných činů*. [online]. Dostupné z:
<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=6115&d=330753>
17. *Otevření speciální výslechové místnosti*. [online]. Dostupné z:
<http://www.polac.cz/g2/view.php?aktualit/vyslech/foto.html>
18. *Peněžitá pomoc obětem trestných činů*. [online]. Dostupné z portálu Ministerstva spravedlnosti:
<http://www.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=6115&d=335014>

19. *Policie má novou výslechovou místnost pro oběti.* [online]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/policie-ma-novou-vyslechovou-mistnost-pro-obeti.aspx>
20. *Policista v kontaktu s obětí TČ.* [online]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pro-odborniky/policiste-straznici/policista-v-kontaktu-s-obeti-tc/>
21. *Pomoc obětem trestných činů - Co je registr poskytovatelů pomoci obětem a jak s ním pracovat?* [online]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/pomoc-obetem-tc-pomoc-obetem-trestnych-cinu.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>
22. *Poslání a činnost BKB.* [online]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>
23. *Post-Traumatic Stress Disorder.* [online]. Dostupné z: <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/post-traumatic-stress-disorder-ptsd/index.shtml>
24. *Právo na informace o pobytu pachatele na svobodě.* [online]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/pravo-na-informace-o-pobytu-pachatele-na-svobode.aspx>
25. *Právo na ochranu před nebezpečím.* [online]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/pravo-na-ochranu-pred-nebezpecim.aspx>
26. *Rape trauma syndrome.* [online]. Dostupné z: <https://rapecrisis.org.za/rape-trauma-syndrome/>
27. *Rights of victims of crime in criminal proceedings.* [online]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-171-en.do?init=true
28. *ROSA.* [online]. Dostupné z: <http://www.rosa-os.cz/>
29. *Soudci a státní zástupci by se měli připravovat na práci se zneužívanými a týranými dětmi.* [online]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2017/11/soudci-statni-zastupci-by-se-meli-pripravovat-praci-se-zneuzivanymi-tyranymi-detmi/>
30. *Specifika domácího násilí.* [online]. Dostupné z: <http://rosa-os.cz/informace-pro-zeny/co-je-domaci-nasili/>
31. *Statistiky.* [online]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/statistiky/>
32. *Statistiky.* [online]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>
33. *Syndrom CAN.* [online]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-dospelého-k-diteti/syndrom-can.shtml>

34. *Victims' needs*. [online]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/strategy/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/victims-rights_cs
35. *Victims of crime*. [online]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_victims_of_crime-65-cs.do?clang=en
36. *Viktimologie*. [online]. Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/viktimologie>
37. *Výslechová místnost s Jájou a Pájou šetří dětské oběti*. [online]. Dostupné z: https://hradecky.denik.cz/zpravy_region/vyslechova_mistnost_deti_20090409.html
38. *What is post-traumatic stress disorder (PTSD)?* [online]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4663500/>
39. *Znásilněná má být cudná a smutná. Mýtus ideální oběti maří spravedlnost*. [online]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/znasilneni-myty-idealni-obet-djd-/domaci.aspx?c=A170220_155601_domaci_zt
40. *Zvlášť zranitelné oběti – právo na zabránění kontaktu s pachatelem*. [online]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zvlast-zranitelne-obeti.aspx>

15.4 Právní předpisy a judikatura

1. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
2. Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
3. Zákon č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím
4. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
6. Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních
7. Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů
8. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů
9. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
10. Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ve znění pozdějších předpisů
11. Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě
12. Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)

13. Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů
14. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
15. Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky, ve znění pozdějších předpisů
16. Zákon č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů
17. Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením
18. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
19. Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
20. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
21. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 167/2010, o činnosti na úseku mládeže
22. Vládní návrh na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony č. 658/0. Důvodová zpráva. [software]. Dostupné z: Codexis Academia
23. Vládní návrh na vydání zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony č. 658/0. Důvodová zpráva. [software]. Dostupné z: Codexis Academia
24. Nález Ústavního soudu ze dne 28.2.2017, č.j. III. ÚS 2916/15-1
25. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 5. 2015, č.j. 2 As 146/2014-38
26. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11.8.2016, č.j. 2 As 134/2016-59
27. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 4. 2008, č. j.: 11 Tdo 113/2008-I
28. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2010, č. j.: 11 Tdo 297/2009
29. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014, č.j. 11 Tdo 294/2014-15
30. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21.5.2014, č.j. 5 Tdo 332/2014-22
31. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.4.2017, č.j.: 8 Tdo 224/2017-42
32. Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2014, č. j.: II. ÚS 3512/14-1

33. Usnesení Vrchního soudu ze dne 3.7.2002, sp.zn. 5 To 31/02

15.5 Cizí a mezinárodní právní předpisy

1. Deklarace OSN ze dne 29. Listopadu 1985, o základních principech spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci
2. Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem diskriminace přijatá Valným shromážděním OSN roku 1979
3. Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001, o postavení oběti v trestním řízení
4. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25.10.2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV
5. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5.4.2011, o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV
6. Směrnice Rady 2000/43/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ
7. Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29.4.2004, o odškodňování obětí trestných činů
8. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950
9. Úmluva o právech dítěte přijatá Valným shromážděním OSN roku 1989
10. Úmluva OSN ze dne 13.12.2006, o právech osob se zdravotním postižením
11. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání přijatá Valným shromážděním OSN roku 1984
12. Úmluva Rady Evropy o odškodňování obětí násilných trestných činů ze dne 24. listopadu 1983
13. Vládní návrh na vydání zákona č. 274/2017Z.z., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Důvodová zpráva. [online]. Dostupné z: <https://zakony.judikaty.info/predpis/zakon-274/2017/audit-dovodove-spravy>
14. Všeobecná deklaráce lidských práv přijatá Valným shromážděním OSN roku 1948
15. Zákon č. 274/2017Z.z., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
16. Zákon č. 215/2006 Z.z., o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi

15.6 Ostatní

1. Konzultace s (t.č.) vedoucí poradny Bílého kruhu bezpečí, z.s., poradna Plzeň – Mgr. Simonou Vlčkovou, případovou manažerkou pro oběti
2. Konzultace s komisařkou Policie České republiky, služby kriminální policie a vyšetřování pro Středočeský kraj, územní odbor Příbram – por. Mgr. Martinou Jarolímkovou, policejní interventkou

16. Přílohy

Příloha č. 1 – Prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život (podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů)

[online]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/pravo-na-prohlaseni-o-dopadu-trestneho-cinu.aspx>

Příloha č. 2 – Základní informace pro oběť trestného činu (podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů)

Příloha č. 3 – Poučení poškozeného – oběti trestného činu v trestním řízení

Příloha č. 4 – Poučení poškozeného v trestním řízení

Příloha č. 5 – Fotografie výslechové místnosti Policie České republiky, Územní odbor Příbram

Příloha č. 6 – Fotografie Jáji a Páji (látkových loutek), včetně celé rodiny

Prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život

podle § 22 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Orgán, u něhož se trestní řízení v současné době vede:

Spisová značka:

Trestný čin:

Osoba, proti níž se trestní řízení vede:

Identifikační údaje oběti:

Jméno, příjmení:

Rodné příjmení:

Datum narození:

Místo trvalého bydliště:

Adresa pro doručování:

Dopad trestného činu na oběť a její rodinu:

1. Emoční dopad

Zde uveďte například:

- *Jaké jsou nebo byly Vaše pocity a reakce.*
- *Zda a jak se změnil Váš životní styl a Vaše zvyky.*
- *Zda a jak se změnil Váš vztah s Vaším partnerem, dětmi, rodinou nebo přáteli.*
- *Zda a jak ovlivnil trestný čin Vaše zaměstnání, Vaši schopnost pracovat nebo studovat.*
- *Zda jste podstoupil(a) Vy nebo Vaši blízcí psychologickou terapii nebo jste vyhledali jinou obdobnou pomoc.*
- *jak se cítíte při kontaktu s pachatelem.*

2. Fyzický dopad

Zde uveďte například:

- *Jaká zranění nebo zdravotní komplikace (i psychické) Vám byly způsobeny.*
- *Zda jste podstoupil(a) hospitalizaci nebo operaci.*
- *Jakou léčbu, rehabilitaci nebo fyzioterapii jste podstoupil(a).*
- *Zda jste začal(a) užívat nějaké léky.*
- *Zda potřebujete další léčbu.*
- *Jak ovlivnilo zranění Váš život.*
- *Jaký dopad budou mít zranění na Váš budoucí život.*

3. Finanční dopad

Zde uveďte například:

- *Jaká škoda Vám byla trestným činem způsobena.*
- *Náklady vynaložené na léčbu.*
- *Hodnota věcí, které byly při páčání trestného činu odcizeny, zničeny nebo poškozeny.*
- *Finanční vyjádření způsobené nemajetkové újmy.*
- *Ušlý zisk a cestovní náklady v souvislosti s trestným činem.*

4. Další dopady

Zde uveďte například, jakým dalším způsobem trestný čin negativně ovlivnil Váš život, jak vidíte svou budoucnost apod.

Seznam příloh:

Přílohou může být cokoli, co pomůže lépe popsat či vyjádřit dopad, jaký měl trestný čin na Váš život. Např.:

- *lékařská potvrzení,*
- *doklady prokazující finanční dopad (např. doklad o koupi zničené věci, doklad o úhradě léků či lékařských zákroků),*
- *dopisy (např. mezi Vámi a Vašimi blízkými) nebo umělecké výtvoř (básně, obrazy apod.), které mohou lépe vyjádřit, jak trestný čin ovlivnil Váš život.*

Datum a místo sepsání prohlášení

Podpis

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
Krajské ředitelství policie Středočeského kraje
Územní odbor Příbram
Oddělení obecné kriminality
Žežická 498, 261 01 Příbram V - Zdaboř

Č. j.

Příbram V - Zdaboř

Počet stran: 3

Základní informace pro oběť trestného činu

podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a změně některých zákonů (ZOTČ)

jméno, příjmení:

datum narození:

zákonný zástupce - opatrovník *):

věc:

Jako oběť máte právo prohlásit, že nechcete informace podle tohoto zákona, ledaže jsou nutné k plnému uplatnění Vašich práv poškozeného v trestním řízení. Toto prohlášení můžete kdykoliv vzít zpět (§ 13).

Oběť trestného činu: (§ 2)

Obětí je pouze fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem

- ublíženo na zdraví,
- způsobena majetková i nemajetková újma,
- nebo na jejíž úkor se pachatel obohatil,
- byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvovitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu.

Zvlášť zranitelná oběť: (§ 2)

- a) dítě (osoba mladší 18 let)
- b) osoba, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým handicapem nebo smyslovým poškozením,
- c) oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku) nebo trestného činu teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku)
- d) oběť trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilím, trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo oběť trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy.

Základní informace pro oběť (§ 8)

Prvotní informace důležité pro okamžitou pomoc a Vaše bezpečí

- A) Kontakt na policejní orgán (nebo státní zastupitelství), který je pro Vás nejhodněji dostupný, pro účely podání trestního oznámení**

Trestní oznámení bude potvrzeno:

- písemně s vyznačením: spisové značky, času a místa ohlášení trestného činu a základními okolnostmi trestného činu, jako je jeho druh, čas a místo a způsobená škoda či újma,
- poskytnutím opisu protokolu o trestním oznámení.

Na stav řízení se můžete informovat u orgánu, kde jste podali trestní oznámení, nebo budete vyzooměni o postoupení věci na jinou součást policie (státního zastupitelství), včetně konkrétní adresy a telefonního čísla.

- B) Potřebujete-li odbornou pomoc psychologického a sociálního poradenství, právní pomoc, právní informace nebo informace o restorativních programech, obraťte se na subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem s žádostí o odbornou pomoc. Kontakt na tyto subjekty je přístupný na internetu (www.justice.cz), nebo Vám bude předán.

Kontakt:

Zvlášť zranitelná oběť může žádat o bezplatnou odbornou pomoc.

- C) Je-li pachatel na svobodě, podle stupně nebezpečí budou přijata opatření k Vaší ochraně (§ 14):
- Policie ČR provede vykázání osoby ze společného obydlí, nebo Vám poskytne krátkodobou ochranu,
 - soud vydá na Vaši žádost předběžné opatření v občanském soudním řízení,
 - podle zvláštního předpisu Vám bude poskytnuta zvláštní ochrana svědka,
 - podle trestního řádu (zákon č. 141/1961 Sb.) Vám bude poskytnuto utajení totožnosti i podoby svědka,
 - podle trestního řádu bude vydáno předběžné opatření obviněnému v trestním řízení,
 - justiční orgán vydá evropský ochranný příkaz a to ještě předtím, než odjedete do členského státu, v němž zamýšlíte pobývat.

Další informace si pozorně přečtete, ústně Vám budou na Vaši žádost vysvětleny

- D) Po podání trestního oznámení obecně následují fáze:
- Přípravné řízení** - jeho úkolem je zadokumentovat případ tak, aby vedl k podání obžaloby nebo k jinému rozhodnutí. Dozor vykonává státní zástupce. Oběť většinou podává vysvětlení, vystupuje jako svědek, je poškozeným s nárokem na náhradu škody, kterou musí alespoň přibližně vyčíslit, může se zúčastnit znaleckého zkoumání. Po celou dobu má práva oběti.
- Hlavní líčení** - probíhá před soudem. Zde probíhá dokazování a rozhodování o vině a trestu; státní zástupce má roli žalobce, práva obžalovaného zajišťuje zpravidla, *ne vždy*, obhájce. Oběť bývá předvolána jako svědek a uplatňuje nárok na náhradu škody.
- Vykonávací řízení** - vykonání pravomocného rozsudku. Oběť může podat dovolání proti rozhodnutí soudu.

- E) Informace v trestním řízení:

- 1) Policejní orgán, státní zástupce nebo soudce na **Vaši žádost** poskytne:
 - informaci, že trestní řízení nebylo zahájeno,
 - informaci o stavu trestního řízení,
 - informaci o skutku, ze kterého byl pachatel obviněn,
 - informaci o době a místě konání veřejného projednání věci v řízení před soudem,
 - pravomocné rozhodnutí, kterým se trestní řízení končí.
- 2) Chcete-li být informováni o pobytu pachatele na svobodě (bude propuštěn, uprchne, bude změněn způsob jeho léčby nebo bude předán do cizího státu), Věznice, poskytovatel zdravotních služeb pro výkon ústavní ochranné léčby pachatele, nebo ústav pro výkon zabezpečovací detence pachatele Vám na **žádost** poskytnou informace a to do 24 hod od doby, kdy nastala oznamovaná skutečnost. **Žádost** se podává v přípravném řízení policejnímu orgánu, státnímu zástupci nebo soudu.

Pokud si žádost nepodáte, ale hrozilo by Vám nebezpečí, policejní orgán přijme opatření k zajištění Vašeho bezpečí.

- F) Máte za podmínek stanovených zákonem právo na peněžitou pomoc poskytnutou Ministerstvem spravedlnosti (§ 24), jste-li
- oběť, které bylo v důsledku trestného činu ublíženo na zdraví,
 - oběť, které byla v důsledku trestného činu způsobena těžká újma na zdraví,
 - osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li osobou blízkou a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu,
 - oběť trestného činu v sexuální oblasti a dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 trestního zákoníku), kterým vznikla nemajetková újma.
- Více informací se dozvíte na kartě: Peněžitá pomoc podle zákona o obětech trestných činů.
- G) Vyžaduje-li to situace, obraťte se na nejbližší azylové domy, intervenční centra či jiná zařízení sociálních služeb poskytující pobytové služby.
Kontakt:
- H) Vyžaduje-li to situace, obraťte se na nejbližšího poskytovatele zdravotních služeb s žádostí o poskytnutí zdravotních služeb.
Kontakt:
- I) Pokud Vám byla rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem orgánu veřejné moci způsobena škoda nebo nemajetková újma, uplatněte nárok na její náhradu (zákon č. 82/1998 Sb.). Újmu způsobenou Policií ČR nebo úřadem ve správním řízení řeší Ministerstvo vnitra; újmu způsobenou státním zastupitelstvím nebo soudem řeší Ministerstvo spravedlnosti.
- J) **Oběť** má dále právo na
- respektování osobnosti a důstojnosti oběti a na zdvořilý a šetrný přístup (§ 3 odst. 2),
 - opakované poskytnutí informací (§ 3 odst. 4),
 - informace od subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů (§ 9),
 - informace od orgánů veřejné moci a zdravotnických zařízení (§ 10),
 - poskytnutí informací v jazyce, o němž oběť prohlásí, že mu rozumí, nebo v úředním jazyce státu, jehož je občanem (§ 12),
 - ochranu před zveřejněním informací umožňujících zjištění totožnosti oběti (§ 15),
 - ochranu osobních údajů oběti, tedy aby byly osobní údaje vedeny tak, aby se s nimi mohly seznamovat pouze oprávněné osoby (§ 16),
 - učinění potřebných opatření k zabránění Vašeho kontaktu a osob Vám blízkým s podezřelým (§ 17),
 - šetrné kladení otázek směřujících do intimní oblasti, popř. podání námitek proti takové otázce (§ 18 odst. 1),
 - výslech osobou stejného nebo opačného pohlaví v přípravném řízení (§ 19),
 - doprovod důvěrníkem (§ 21),
 - prohlášení o dopadu trestného činu na Váš život (§ 22).
- Zvlášť zranitelná oběť** má dále právo na
- bezplatnou odbornou pomoc (§ 5 odst. 1),
 - na tlumočnicka stejného nebo opačného pohlaví (§ 19 odst. 2),
 - právo na výslech provedený zvlášť citlivě s ohledem na konkrétní okolnosti, které Vás činí zvlášť zranitelnou obětí (§ 20 odst. 1),
 - v přípravném řízení právo na výslech osobou vyškolenou za tímto účelem (§ 20 odst. 2),
 - takové provedení výslechu, aby nemusel být později opakován (§ 20 odst. 3),
 - výslech stejnou osobou pro případ dalšího výslechu před tímž orgánem (§ 20 odst. 3),
 - přijetí potřebných opatření k zabránění bezprostředního vizuálního kontaktu oběti s podezřelým (§ 20 odst. 4).

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
Krajské ředitelství policie Středočeského kraje
Územní odbor Příbram
Oddělení obecné kriminality
Žežická 498, 261 01 Příbram V - Zdaboř

Č. j.

Příbram V - Zdaboř
Počet stran: 1

Potvrzení o převzetí poučení oběti trestného činu – základní informace

Byla mi předána základní informace pro oběť trestného činu a ústně sděleny prvotní informace.

Základní informace a prvotní informace mi byly předány a srozumitelně vysvětlena a beru je na vědomí.

.....
(jméno a příjmení oběti trestného činu)

.....
zákonný zástupce - opatrovník *)

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
Krajské ředitelství policie Středočeského kraje
Územní odbor Příbram
Služba kriminální policie a vyšetřování
Oddělení obecné kriminality
Žežická 498, 261 01 Příbram V - Zdaboř

Č. j.

Příbram V - Zdaboř

Počet stran: 5

Poučení poškozeného - oběti trestného činu v trestním řízení

V trestní věci

proti
stíhaného pro
podle §

Poučení poškozeného podle zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, ve znění pozdějších předpisů

Podle § 43 odst. 1 tr. řádu ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený), má právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, činit si výpisky a poznámky a na svoje náklady požít kopie spisů a jejich částí (§ 65 odst. 1 tr. řádu), zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit.

Podle § 43 odst. 2 tr. řádu se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.

Podle § 43 odst. 3 tr. řádu jste jako poškozený oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2); je-li sjednána dohoda o vině a trestu, je třeba návrh učinit nejpozději při prvním jednání o takové dohodě (§ 175a odst. 2). Z návrhu musí být patmo, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy uplatňuje nebo z jakých důvodů a v jakém rozsahu se uplatňuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení jste povinen doložit. Podle § 44 odst. 3 tr. řádu návrh nelze podat, bylo-li o nároku již rozhodnuto v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení.

Podle § 43 odst. 4 tr. řádu jste-li obětí trestného činu podle zákona o obětech (§ 22 zákona o obětech trestných činů), máte právo v kterémkoliv stádiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na Váš dosavadní život. Prohlášení lze učinit i písemně.

Podle § 43 odst. 5 tr. řádu se můžete výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát procesních práv, které Vám tento zákon jako poškozenému přiznává.

Podle § 44 odst. 1 tr. řádu oprávnění poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný.

Podle § 44 odst. 2 tr. řádu je-li počet poškozených mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh trestního stíhání, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí. Jestliže by celkový počet zvolených zmocněnců vzrostl na více než šest a poškození se mezi sebou o výběru nedohodnou, provede výběr s přihlédnutím k zájmům poškozených soud. Společný zmocněnec vykonává práva poškozených, které zastupuje, včetně uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení.

Podle § 45 odst. 1 tr. řádu je-li poškozená osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo je-li její způsobilost k právním úkonům omezena, vykonává práva poškozeného její zákonný zástupce. Jde-li o uplatnění

2. strana

poučení poškozeného - oběti trestného činu v trestním řízení

nároku na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení (§ 43 odst. 3 tr. řádu), přecházejí práva, která tento zákon přiznává poškozenému, i na jeho právního nástupce.

Podle § 45 odst. 2 tr. řádu v případech, kdy nemůže zákonný zástupce poškozeného vykonávat svá práva uvedená v odstavci 1 a je nebezpečí z prodlení, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce ustanoví k výkonu práv opatrovníka.

Podle § 45a tr. řádu se poškozenému veškeré písemnosti doručují na adresu, kterou uvede. Má-li zmocněnce, doručuje se pouze jemu, to neplatí, pokud se poškozenému zasílá výzva, aby osobně něco vykonal.

Podle § 46 trestního řádu, je-li vedeno řízení pro trestný čin, u něhož lze sjednat dohodu o vině a trestu, může dojít k sjednání dohody o vině a trestu a v takovémto případě může poškozený uplatnit nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení nejpozději při prvním jednání o takové dohodě.

Podle § 47 odst. 1 tr. řádu, byla-li poškozenému způsobena trestným činem škoda nebo nemajetková újma, nebo získal-li obviněný takovým trestným činem na jeho úkor bezdůvodné obohacení, lze nárok až do pravděpodobné výše škody nebo nemajetkové újmy nebo až do pravděpodobného rozsahu bezdůvodného obohacení zajistit na majetku obviněného. Zajišťovat nelze nárok, který nelze v trestním řízení uplatnit. K zajištění nelze užít majetek, který je podle zvláštního právního předpisu vyloučen z výkonu rozhodnutí o zajištění.

Podle § 47 odst. 2 tr. řádu, o zajištění podle odst. 1 rozhoduje soud na návrh státního zástupce nebo poškozeného, v přípravném řízení státní zástupce na návrh poškozeného. V přípravném řízení může státní zástupce nárok zajistit i bez návrhu poškozeného, vyžaduje-li to ochrana jeho zájmů, zejména hrozí-li nebezpečí z prodlení.

Podle § 47 odst. 3 tr. řádu, pokud je poškozenému známo, že obviněný je vlastníkem nemovitosti nebo má některou movitou věc umístěnou mimo jeho trvalého nebo jiného pobytu, uvede podle možnosti již v návrhu na zajištění svého nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, kde taková věc je.

Podle § 50 odstavce 1 tr. řádu se může poškozený dát zastupovat zmocněncem, kterým může být i právnická osoba. Zmocněnec poškozeného může být současně důvěrníkem podle zákona o obětech trestných činů.

Podle § 50 odst. 2 tr. řádu je-li zmocněnec poškozeného fyzická osoba, nesmí jím být osoba, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena; při hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je k němu předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočnick.

Podle § 51 odst. 1 tr. řádu je zmocněnec poškozeného oprávněn činit za poškozeného návrhy a podávat za něj žádosti a opravné prostředky; je též oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený.

Podle § 51 odst. 2 tr. řádu je zmocněnec poškozeného oprávněn být již od zahájení trestního stíhání při vyšetřovacích úkonech, jimiž se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv osob, které zastupuje, a jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže by přítomností zmocněnce mohl být zmařen účel trestního řízení nebo nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit. Může obviněnému i jiným vystýchaným osobám klást otázky, avšak teprve tehdy, až policejní orgán výslech skončí a udělí mu k tomu slovo. Námitky proti způsobu provádění úkonu může vznášet kdykoliv v jeho průběhu.

Podle § 51a odst. 1 tr. řádu osvědčí-li poškozený, který je

- a) zvlášť zranitelnou obětí podle zákona o obětech,
- b) kterému byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví,
- c) který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt,

že nemá dostatek prostředků na uhrazení nákladů vzniklých přibráním zmocněnce, rozhodne na jeho návrh předseda senátu soudu, který koná řízení v prvním stupni, a v přípravném řízení soudce, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu.

Podle § 51a odst. 2 tr. řádu má poškozený mladší 18 let vždy nárok na bezplatné zastupování zmocněncem, nejde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy (§196 tr. zákoníku).

Podle § 51a odst. 3 tr. řádu návrh na rozhodnutí podle odst. 1 podává poškozený v přípravném řízení prostřednictvím státního zástupce a v řízení před soudem příslušnému soudu, který věc projednává.

Podle § 51a odst. 4 tr. řádu pokud si poškozený sám zmocněnce nevolí, za podmínek uvedených v odst. 1a 2, je mu předsedou senátu nebo soudcem ustanoven advokát.

Poškozený, který má nárok na ustanovení zmocněnce, může podle § 151a odst. 1 tr. řádu žádat, aby předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce rozhodl o tom, že stát ponese náklady na znalecký posudek, který

3. strana

poučení poškozeného - oběti trestného činu v trestním řízení

poškozený vyžádá. Žádosti nelze vyhovět, jestliže takový důkaz není pro objasnění věci zřejmě potřebný nebo stejný úkon k prokázání téže skutečnosti již vyžádal orgán činný v trestním řízení.

Podle § 55 odst. 1 písm. c) tr. řádu jsou na žádost poškozeného, oběti (§ 16 zákona o obětech trestných činů) a dalších osob vyjmenovaných zákonem vedeny údaje o bydlišti a doručovací adrese, o místě výkonu zaměstnání či povolání nebo podnikání a o osobních, rodinných a majetkových poměrech tak, aby se s nimi mohli seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a Probační a mediační služba, není-li to nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení nebo pro řádné uplatnění práva na obhajobu osoby, proti níž se trestní řízení vede.

Podle § 65 tr. řádu má poškozený právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolů o hlasování, údajů osob podle § 55 odst. 1 písmene c) a osobních údajů svědka podle § 55 odst. 2 tr. řádu, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí. V přípravném řízení může státní zástupce nebo policejní orgán právo nahlédnout do spisů a spolu s tím ostatní práva uvedená v § 65 odstavci 1 tr. řádu ze závažných důvodů odepřít. Závažnost důvodů, ze kterých tato práva odepřel policejní orgán, je na žádost osoby, již se odepření týká, státní zástupce povinen urychleně přezkoumat.

Podle § 154 odst. 1 tr. řádu byl-li poškozenému alespoň částečně přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, je odsouzený, jemuž byla povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení uložena, povinen nahradit poškozenému též náklady potřebné k účelnému uplatnění tohoto nároku v trestním řízení, včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce.

Podle § 154 odst. 2 tr. řádu v případě, že poškozenému nebyl přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení ani zčásti, uloží soud na návrh poškozeného odsouzenému uhradit náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení.

Podle § 157a odst. 1 tr. řádu má poškozený právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu. Tato žádost není vázána lhůtou. O výsledku přezkoumání musí být žadatel vyrozuměn.

Podle § 160 odst. 2 tr. řádu může poškozený, jehož pobyt nebo sídlo jsou známé, požádat o opis usnesení o zahájení trestního stíhání.

Podle § 163 odst. 1 tr. řádu trestní stíhání pro trestné činy ublížení na zdraví (§ 146 trestního zákoníku), těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147 trestního zákoníku), ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148 trestního zákoníku), neposkytnutí pomoci (§ 150 trestního zákoníku), neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku (§ 151 trestního zákoníku), ohrožení pohlavní nemocí (§ 155 trestního zákoníku), omezování osobní svobody podle § 171 odst. 1, 2 trestního zákoníku, vydírání podle § 175 odst. 1 trestního zákoníku, porušování domovní svobody (§ 178 trestního zákoníku), poškození cizích práv (§ 181 trestního zákoníku), porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 trestního zákoníku), sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 1, 2 trestního zákoníku, krádeže (§ 205 trestního zákoníku), zpronevěry (§ 206 trestního zákoníku), neoprávněného užívání cizí věci (§ 207 trestního zákoníku), neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru (§ 208 trestního zákoníku), podvodu (§ 209 trestního zákoníku), podílnictví (§ 214 trestního zákoníku), podílnictví z nedbalosti (§ 215 trestního zákoníku), lichvy (§ 218 trestního zákoníku), zatažení věci (§ 219 trestního zákoníku), porušení povinnosti při správě cizího majetku (§ 220 trestního zákoníku), porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti (§ 221 trestního zákoníku), poškození věitele (§ 222 trestního zákoníku), poškození cizí věci (§ 228 trestního zákoníku), nebezpečného vyhrožování (§ 353 trestního zákoníku) a nebezpečného pronásledování (§ 354 trestního zákoníku) proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď (§ 100 odst. 2), a trestní stíhání pro trestný čin znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 trestního zákoníku proti tomu, kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem, jakož i pro trestný čin opilství (§ 360 trestního zákoníku), pokud jinak vykazuje znaky skutkové podstaty některého z těchto trestných činů, lze zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného. Je-li poškozených jedním skutkem několik, postačí souhlas být jen jednoho z nich.

Podle § 163 odst. 2 tr. řádu, nepředložil-li poškozený své vyjádření státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu písemně, zaznamená se jeho obsah do protokolu. Souhlas s trestním stíháním může poškozený výslovným prohlášením vzít kdykoliv zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Výslovně odepřený souhlas však nelze znovu udělit.

Podle § 163a odst. 1 tr. řádu souhlasu poškozeného s trestním stíháním pro některý z trestných činů uvedených v § 163 odst. 1 není třeba, pokud byla takovým činem způsobena smrt nebo poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena nebo poškozeným je osoba mladší 15 let, nebo z okolností je

4. strana

poučení poškozeného - oběti trestného činu v trestním řízení

zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

Jestliže se poškozený na výzvu orgánu činného v trestním řízení ihned nevyjádří, zda souhlasí s trestním stíháním podle § 163 tr. řádu, tento orgán mu poskytne podle povahy věci k vyjádření přiměřenou lhůtu, nejvýše však 30 dnů. Po marném uplynutí této lhůty již souhlas s trestním stíháním dát nelze (§ 163 odst. 2 tr. řádu).

Podle § 166 odst. 1 tr. řádu podá-li poškozený návrh podle § 43 odst. 3 tr. řádu, je mu umožněno po skončení vyšetřování prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování.

Poučení oběti trestného činu podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (ZOTČ)

Podle § 3 odst. 1 ZOTČ každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť, nevyjde-li najevo opak.

Podle § 3 odst. 4 ZOTČ jsou Policie ČR, orgány činné v trestním řízení a subjekty zapsané v registru poskytovatelů povinny srozumitelným způsobem informovat oběť o jejích právech a umožnit jí jejich plné uplatnění. Na žádost oběti jsou tak povinny učinit i opakovaně.

Podle § 7 ZOTČ má oběť právo na přístup k informacím v zákonem stanoveném rozsahu ve věci, v níž se stala obětí trestného činu.

Podle § 11 odst. 1 ZOTČ na žádost oběti jí poskytne příslušný orgán činný v trestním řízení pravomocné rozhodnutí, kterým se řízení končí, nebo informace o stavu trestního řízení, pokud tato informace nemůže ohrozit účel trestního stíhání.

Podle § 11 odst. 3 ZOTČ může oběť podat žádost o poskytnutí informací souvisejících s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě. Tato žádost se podává v přípravném řízení policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a v řízení před soudem soudu.

Podle § 17 odst. 1 ZOTČ má oběť právo požádat v kterémkoliv stadiu trestního řízení, popřípadě i před jeho zahájením, aby byla při úkonech, kterých se účastní, učiněna potřebná opatření k zabránění kontaktu oběti s osobou, kterou označila za pachatele, která je podezřelá ze spáchání trestného činu, nebo proti níž se vede trestní řízení.

Podle § 17 odst. 2 ZOTČ žádosti podle odst. 1 jsou příslušné orgány povinny vyhovět, pokud se jedná o zvlášť zranitelnou oběť a nevyklučuje to povaha prováděného úkonu.

Podle § 18 odst. 1 ZOTČ musí být otázky směřující do intimní oblasti kladeny pouze tehdy, je-li to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení.

Podle § 18 odst. 2 ZOTČ má oběť právo kdykoliv podat námitku proti zaměření otázky. O důvodnosti námítky, která se poznamená do protokolu, rozhoduje vyslyšející orgán.

Podle § 19 ZOTČ může oběť žádat, aby byla v přípravném řízení vyslechnuta osobou stejného nebo opačného pohlaví. Žádosti zvlášť zranitelné oběti je nutné vyhovět, nebrání-li tomu důležité důvody. Důvody k zamítnutí žádosti se poznamenají do protokolu.

Podle § 19 odst. 2 ZOTČ může zvlášť zranitelná oběť žádat o tlumočení osobou stejného nebo opačného pohlaví. Tomuto je nutno vyhovět, ledaže nelze provedení úkonu odložit nebo tlumočnicka požadovaného pohlaví zajistit.

Podle § 20 ZOTČ je podání vysvětlení a výslech zvlášť zranitelných obětí prováděn citlivě, vyškolenou osobou, tak, aby nemusel být později opakován; je-li to technicky možné, za využití audiovizuální techniky nebo speciálních výslechových místností.

Podle § 21 odst. 1 ZOTČ má oběť právo na doprovod důvěrníkem.

Podle § 21 odst. 2 ZOTČ důvěrníkem může být fyzická osoba způsobilá k právním úkonům, kterou si oběť zvolí. Důvěrník poskytuje oběti potřebnou, zejména psychickou pomoc. Důvěrník může být zároveň zmocněncem oběti. Důvěrníkem nemůže být osoba, která má v trestním řízení postavení obviněného, obhájce, svědka, znalce nebo tlumočnicka.

5. strana

poučení poškozeného - oběti trestného činu v trestním řízení

Podle § 21 odst. 3 ZOTČ důvěrník nemůže zasahovat do průběhu úkonu.

Podle § 21 odst. 4 ZOTČ lze důvěrníka vyloučit z účasti na úkonu, pokud jeho účast narušuje průběh úkonu nebo ohrožuje dosažení účelu úkonu. Je nutné umožnit oběti zvolení jiného důvěrníka, ledaže uvedený úkon nelze odložit nebo by jeho odložení bylo spjato s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady.

Vyjádření poškozeného k poučení:

Dle § 160/2 tr. řádu žádám - nežádám *) o opis usnesení o zahájení trestního stíhání.

Prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život:

.....

SOUHLASÍM - NESOUHLASÍM *)
s trestním stíháním

svého:

(příbuzenský poměr – jméno příjmení)

datum narození:

bytem:

**Poučení mi bylo řádně vysvětleno
a beru je na vědomí**

(jméno a příjmení oběti trestného činu)

*) Nehodící se škrtněte

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
Krajské ředitelství policie Středočeského kraje
Územní odbor Příbram
Oddělení obecné kriminality
Žežická 498, 261 01 Příbram V - Zdaboř

Č. j.

Příbram V - Zdaboř
Počet stran: 3

Poučení poškozeného v trestním řízení

V trestní věci í

proti

pro přečin

podle

máte jako poškozený následující práva:

Podle § 43 odst. 1 trestního řádu ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený), má právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, činit si výpisky a poznámky a na svoje náklady pořizovat kopie spisů a jejich částí (§ 65 odst. 1 trestního řádu), zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit.

Podle § 43 odst. 2 trestního řádu se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.

Podle § 43 odst. 3 trestního řádu jste jako poškozený oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2); je-li sjednána dohoda o vině a trestu, je třeba návrh učinit nejpozději při prvním jednání o takové dohodě (§ 175a odst. 2). Z návrhu musí být patmo, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy uplatňuje nebo z jakých důvodů a v jakém rozsahu se uplatňuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení jste povinen doložit. Podle § 44 odst. 3 trestního řádu návrh nelze podat, bylo-li o nároku již rozhodnuto v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení.

Podle § 43 odst. 4 trestního řádu jste-li obětí trestného činu podle zákona o obětech (§ 22 zákona o obětech trestných činů), máte právo v kterémkoliv stádiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na Vás dosavadní život. Prohlášení lze učinit i písemně.

Podle § 43 odst. 5 trestního řádu se můžete výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát procesních práv, které Vám tento zákon jako poškozenému přiznává.

Podle § 44 odst. 1 trestního řádu oprávnění poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný.

Podle § 44 odst. 2 trestního řádu je-li počet poškozených mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh trestního stíhání, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí. Jestliže by celkový počet zvolených zmocněnců vzrostl na více než šest a poškození se mezi sebou o výběru nedohodnou, provede výběr s přihlédnutím k zájmům poškozených soud. Společný zmocněnec vykonává práva poškozených, které zastupuje, včetně uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení.

Podle § 45 odst. 1 trestního řádu není-li poškozený osobou plně svéprávnou nebo je-li omezen na svéprávnosti, vykonává jeho práva podle tohoto zákona jeho zákonný zástupce nebo opatrovník. V případě, že je nebezpečí z prodlení a zákonný zástupce nebo opatrovník nemůže vykonávat svá práva uvedená ve větě první nebo nebyl-li opatrovník ustanoven, ačkoli jsou dány důvody pro jeho ustanovení, je třeba opatrovníka neprodleně ustanovit.

Podle § 45 odst. 2 trestního řádu opatrovníka ustanovuje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce. Jinou osobu než advokáta lze ustanovit opatrovníkem jen s jejím souhlasem.

Podle § 45 odst. 3 trestního řádu jde-li o uplatnění nároku na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení (§ 43 odst. 3 trestního řádu), přecházejí práva, která tento zákon přiznává poškozenému, i na jeho právního nástupce.

Podle § 45a trestního řádu se poškozenému veškeré písemnosti doručují na adresu, kterou uvede. Má-li zmocněnce, doručuje se pouze jemu, to neplatí, pokud se poškozenému zasílá výzva, aby osobně něco vykonal.

2. strana
poučení poškozeného v trestním řízení

Podle § 46 trestního řádu, je-li vedeno řízení pro trestný čin, u něhož lze sjednat dohodu o vině a trestu, může dojít k sjednání dohody o vině a trestu a v takovémto případě může poškozený uplatnit nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení nejpozději při prvním jednání o takové dohodě.

Podle § 47 odst. 1 trestního řádu, byla-li poškozenému způsobena trestným činem škoda nebo nemajetková újma, nebo získal-li obviněný takovým trestným činem na jeho úkor bezdůvodné obohacení, lze nárok až do pravděpodobné výše škody nebo nemajetkové újmy nebo až do pravděpodobného rozsahu bezdůvodného obohacení zajistit na majetku obviněného. Zajišťovat nelze nárok, který nelze v trestním řízení uplatnit. K zajištění nelze užít majetek, který je podle zvláštního právního předpisu vyloučen z výkonu rozhodnutí o zajištění.

Podle § 47 odst. 2 trestního řádu, o zajištění podle odst. 1 rozhoduje soud na návrh státního zástupce nebo poškozeného, v přípravném řízení státní zástupce na návrh poškozeného. V přípravném řízení může státní zástupce nárok zajistit i bez návrhu poškozeného, vyžaduje-li to ochrana jeho zájmů, zejména hrozí-li nebezpečí z prodlení.

Podle § 47 odst. 3 trestního řádu, pokud je poškozenému známo, že obviněný je vlastníkem nemovité věci nebo má některou movitou věc umístěnou mimo jeho trvalého nebo jiného pobytu, uvede podle možnosti již v návrhu na zajištění svého nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, kde taková věc je.

Podle § 50 odstavec 1 trestního řádu se může poškozený dát zastupovat zmocněncem, kterým může být i právnická osoba. Zmocněnec poškozeného může být současně důvěrníkem podle zákona o obětech trestných činů.

Podle § 50 odst. 2 trestního řádu je-li zmocněnec poškozeného fyzická osoba, nesmí jím být osoba, která není plně svéprávná nebo její svéprávnost je omezena; při hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je k němu předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočnick.

Podle § 51 odst. 1 trestního řádu je zmocněnec poškozeného oprávněn činit za poškozeného návrhy a podávat za něj žádosti a opravné prostředky; je též oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený.

Podle § 51 odst. 2 trestního řádu je zmocněnec poškozeného oprávněn být již od zahájení trestního stíhání při vyšetřovacích úkonech, jimiž se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv osob, které zastupuje, a jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže by přítomností zmocněnce mohli být zmařen účel trestního řízení nebo nelze provedení úkonu odložit a vyzrozumění o něm zajistit. Může obviněnému i jiným vyslychaným osobám klást otázky, avšak teprve tehdy, až policejní orgán výslech skončí a udělí mu k tomu slovo. Námitky proti způsobu provádění úkonu může vznášet kdykoliv v jeho průběhu.

Podle § 51a odst. 1 trestního řádu osvědčí-li poškozený,
a) kterému byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví,
b) který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt,
že nemá dostatek prostředků na uhrazení nákladů vzniklých přibráním zmocněnce, rozhodne na jeho návrh předseda senátu soudu, který koná řízení v prvním stupni, a v přípravném řízení soudce, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu.

Podle § 51a odst. 2 trestního řádu mají poškozený mladší než osmnáct let a zvláště zranitelná oběť podle zákona o obětech trestných činů, vždy nárok na bezplatné zastupování zmocněncem, nejde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku).

Podle § 51a odst. 3 trestního řádu návrh na rozhodnutí podle odst. 1 podává poškozený v přípravném řízení prostřednictvím státního zástupce a v řízení před soudem příslušnému soudu, který věc projednává.

Podle § 51a odst. 4 trestního řádu pokud si poškozený sám zmocněnce nezvolí, za podmínek uvedených v odst. 1 a 2, je mu předsedou senátu nebo soudcem ustanoven advokát.

Poškozený, který má nárok na ustanovení zmocněnce, může podle § 151a odst. 1 trestního řádu žádat, aby předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce rozhodl o tom, že stát ponese náklady na znalecký posudek, který poškozený vyžádá. Žádosti nelze vyhovět, jestliže takový důkaz není pro objasnění věci zřejmě potřebný nebo stejný úkon k prokázání téže skutečnosti již vyžádal orgán činný v trestním řízení.

Podle § 55 odst. 1 písm. c) trestního řádu jsou na žádost poškozeného, oběti (§ 16 zákona o obětech trestných činů), jeho zákonného zástupce, opatrovníka, zmocněnce a dalších osob vyjmenovaných zákonem vedeny údaje o bydlišti a doručovací adrese, o místě výkonu zaměstnání či povolání nebo podnikání a o osobních, rodinných a majetkových poměrech tak, aby se s nimi mohli seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a Probační a mediační služba, není-li to nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení nebo pro řádné uplatnění práva na obhajobu osoby, proti níž se trestní řízení vede.

Podle § 65 odst. 1 trestního řádu má poškozený a zmocněnec právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování, údajů osob podle § 55 odst. 1 písmene c) trestního řádu a osobních údajů svědka podle § 55 odst. 2 trestního řádu, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí. Totéž právo má zákonný zástupce a opatrovník poškozeného, který není plně svéprávný nebo je-li jeho svéprávnost omezena.

Podle § 65 odst. 2 trestního řádu může v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán právo nahlédnout do spisů a spolu s tím ostatní práva uvedená v § 65 odst. 1 trestního řádu ze závažných důvodů odepřít. Závažnost důvodů, ze kterých tato práva odepřel policejní orgán, je na žádost osoby, již se odepření týká, státní zástupce povinen urychleně přezkoumat.

3. strana
poučení poškozeného v trestním řízení

Podle § 154 odst. 1 trestního řádu byl-li poškozenému alespoň částečně přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, je odsouzený, jemuž byla povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení uložena, povinen nahradit poškozenému též náklady potřebné k účelnému uplatnění tohoto nároku v trestním řízení, včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce.

Podle § 154 odst. 2 trestního řádu v případě, že poškozenému nebyl přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení ani zčásti, uloží soud na návrh poškozeného odsouzenému uhradit náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení.

Podle § 157a odst. 1 trestního řádu má poškozený právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu. Tato žádost není vázána lhůtou. O výsledku přezkoumání musí být žadatel vyrozuměn.

Podle § 160 odst. 2 trestního řádu může poškozený, jehož pobyt nebo sídlo jsou známé, požádat o opis usnesení o zahájení trestního stíhání.

Podle § 166 odst. 1 trestního řádu podá-li poškozený návrh podle § 43 odst. 3 trestního řádu, je mu umožněno po skončení vyšetřování prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování.

Po poučení dle § 43 odst. 3 tr. řádu jako poškozený nenavrhuji, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež mi byla trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na můj úkor trestným činem získal.

Vyjádření poškozeného k poučení:

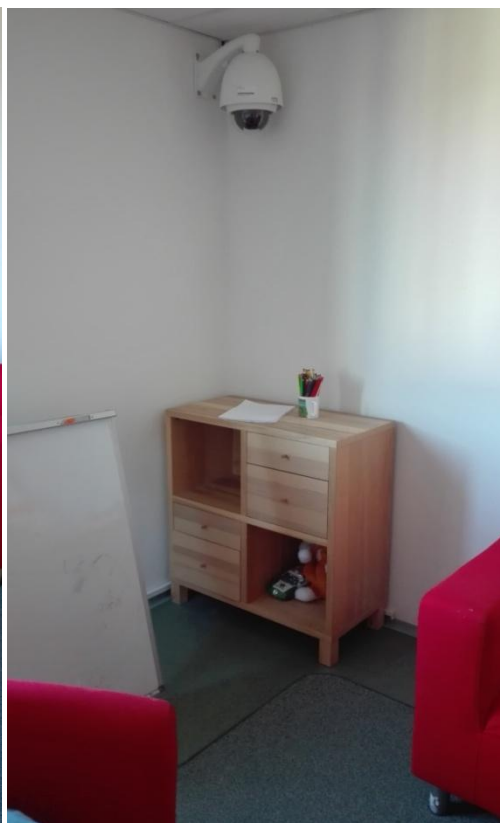
Dle § 160/2 trestního řádu nežádám o opis usnesení o zahájení trestního stíhání.

**Poučení mi bylo řádně vysvětleno a
beru je na vědomí**

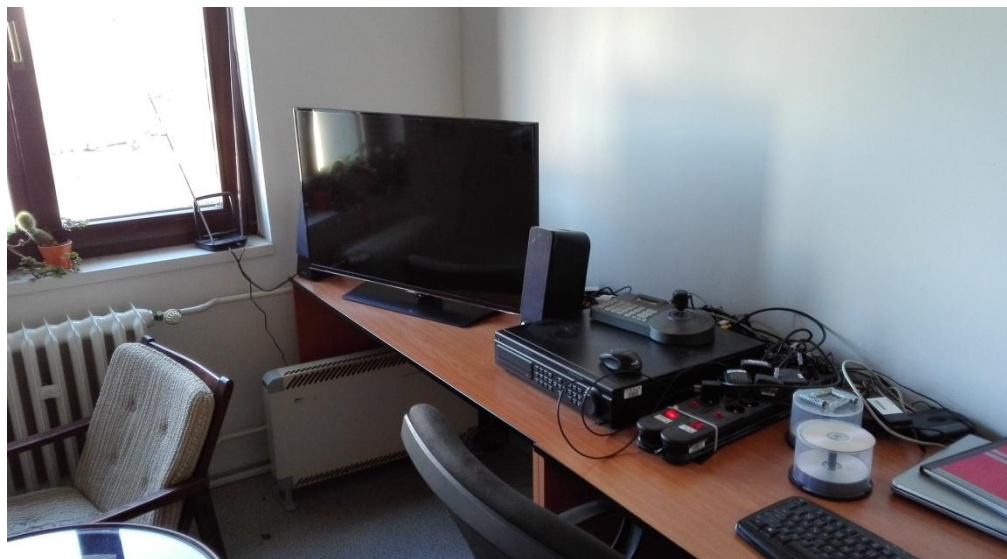
(jméno a příjmení oběti trestného činu)

Příloha č. 5

a) Výslechová místnost určená pro výslech dětských obětí, svědků a zvláště zranitelných obětí Policie České republiky, Územní odbor Příbram

b) Technické zázemí, kam se promítá výslech dětské oběti, dětského svědka nebo zvláště zranitelné oběti a zároveň prostor, ze kterého mohou výslech pozorovat rodiče, opatrovník, zmocněnec, příp. jiní

Příloha č. 5 – Jája a Pája (uprostřed), včetně (zleva) babičky, matky, otce a dědy

